

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN ONLINE ALIŞVERİŞ
BAĞIMLILIĞININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARINA OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

BUSE KARADELİ ÇAKMAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. ŞEYDA YILDIRIM

MANİSA- 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN ONLINE ALIŞVERİŞ
BAĞIMLILIĞININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARINA OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

BUSE KARADELİ ÇAKMAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. ŞEYDA YILDIRIM

MANİSA- 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN ONLINE ALIŞVERİŞ
BAĞIMLILIĞININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARINA OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

BUSE KARADELİ ÇAKMAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

TEZ SINAV JÜRİSİ
Doç. Dr. ŞEYDA YILDIRIM (TEZ DANIŞMANI)
Doç. Dr. BUĞRA YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi ESİN ZENGİN TAŞ

MANİSA- 2023

BEYAN

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Sosyal Hizmet Perspektifinden Online Alışveriş Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Olan Etkisinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/07/2023

Buse KARADELİ ÇAKMAK

İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlangıç aşamasından itibaren her aşamasında bulunduğu akademik katkı, yönlendirmeleri ve pozitif yaklaşımı için değerli danışman hocam Doç. Dr. Şeyda YILDIRIM'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde veri toplama aşamasında sağladığı destek için değerli kardeşim Serkan KARADELİ'ye, teknik desteği için abim Gürhan KARADELİ'ye; yabancı dil ve yüksek motivasyon desteği sağlayan arkadaşım İrem KARTAL'a; ankete katılım gösterip katkı sağlayan ve daha çok kişiye ulaşmasını sağlayan tüm öğrencilere ve desteği için Kurum Müdürüm Tuğba ÇINAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez dönemim süresince stresli zamanlarımda yanımda olan ve devamlılığını sağlamamda yüksek desteğini hissettiğim arkadaşlarıma ve her zaman yanımda olan annem Müjgan KARADELİ, babam Ayhan KARADELİ ve eşim Süleyman Oğuz ÇAKMAK'a teşekkür ederim.

Buse KARADELİ ÇAKMAK

Manisa, 2023.

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ	v
1. ÖZET	1
2. ABSTRACT	2
3. GİRİŞ	3
4.GENEL BİLGİLER	6
4.1. Bağımlılık	6
4.2. Bağımlılık Türleri	8
4.3. Davranış Bağımlılığı	10
4.3.1. İlişki Bağımlılığı	11
4.3.2. Cinsel Bağımlılık	13
4.3.3. Teknolojik Bağımlılıklar	14
4.3.3.1. İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığı	14
4.3.3.2. Oyun Bağımlılığı	16
4.4. Dürtü Kontrol Bozuklukları	17
4.4.1. Patolojik Kumar Bağımlılığı	18
4.4.2. Kompulsif Yeme Bağımlılığı	19
4.4.3. Online Alışveriş Bağımlılığı	21
4.4.3.1. Online Alışveriş Bağımlılığı Nedenleri	23
4.4.3.2. Online Alışveriş Bağımlılığı Ölçütleri	25
4.4.3.3. Online Alışveriş Bağımlılığının Komorbiditesi	27
4.4.3.4. Online Alışveriş Bağımlılığında Kullanılan Tedavi Yöntemleri	27
4.5. Sosyal Hizmet ve Bağımlılık	28
4.5.1. Kuramsal Çerçeve ve Sosyal Hizmet	28
4.5.2. Sosyal Hizmetin Bağımlılık Alanındaki Rolü	32
4.5.3. Sosyal Hizmet ve Davranışsal Bağımlılık	35
4.6. Türkiye’de Üniversite Gençliği	36
4.6.1. Üniversite Öğrencilerinin Barınma İmkanları	37

4.6.2. Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri, Burs ve Öğrenim Kredisi İmkanları	40
4.6.3. Üniversitede Sosyal Hizmet Uygulamaları	41
5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	44
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	47
7. BULGULAR	49
7.1. Tanımlayıcı Bulgular	49
7.2. Katılımcıların İnternet Kullanım Verileri	53
7.3. Online Alışveriş Davranışına İlişkin Veriler	54
7.4. Katılımcıların Psikolojik Tanı ve Tedavi Alma Durumlarına İlişkin Bulgular	57
7.5. Çevrimiçi Alışveriş Bozukluğuna İlişkin Bulgular	57
7.6. Karşılaştırma Bulguları	58
8. TARTIŞMA	62
9. SONUÇ VE ÖNERİLER	68
10. KAYNAKÇA	72
11. EKLER	88
12. ÖZGEÇMİŞ	95

ŞEKİL VE TABLO DİZİNİ

Şekil 1 Bağımlılıkta Sosyal Çalışma Matriksi	34
Şekil 2. Online Alışverişte Tercih Edilen Ürünler.	56
Tablo 1. Türkiye'de KYK Yurt Verileri.	38
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Sosyodemografik Özellikleri.	49
Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Aldığı Üniversite Bilgileri.	50
Tablo 4. Katılımcıların Üniversite Bölümlerine Göre Dağılımları.	51
Tablo 5. Katılımcıların İkamet Ettikleri Konut Özellikleri ve Gelir Kriteri.	52
Tablo 6. İnternet Kullanım Oranları.	53
Tablo 7. Katılımcıların Online Alışveriş Verileri.	55
Tablo 8. Katılımcıların Online Alışverişle Baş Etme Durumları.	56
Tablo 9. Katılımcıların Psikiyatrik Destek İhtiyacı.	57
Tablo 10. Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği Verileri.	58
Tablo 11. Cinsiyet Durumuna Göre Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması.	58
Tablo 12. Yaş ile Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	59
Tablo 13. Gelir Düzeyi ile Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	59
Tablo 14. Katılımcıların İkamet Ettiği Konutun Özellikleri ve Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması.	59
Tablo 15. Katılımcıların Burs Alma Durumu ve Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması.	60
Tablo 16. İnternette Geçirilen Zaman ile Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	60
Tablo 17. İnternet Kullanım Geçmişi ve Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	60
Tablo 18. Psikiyatrik Tanı Durumu ve Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	60
Tablo 19. Online Alışveriş Geçmişi ile Online Alışveriş Bağımlılığı Karşılaştırması	61

Tezin Başlığı: Sosyal Hizmet Perspektifinden Online Alışveriş Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Olan Etkisinin İncelenmesi
Öğrencinin Adı: Buse KARADELİ ÇAKMAK

Danışmanı: Doç. Dr. Şeyda YILDIRIM

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

1. ÖZET

Amaç: Araştırma üniversite öğrencilerinin online alışveriş bağımlılığının öğrencilerin ekonomik göstergelerine etkisini, sosyal hizmet bakış açısı ile detaylı incelemek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini Türkiye’de lisans programına devam eden üniversite öğrencileri oluştururken, örneklemi 385 öğrencidir. İki adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan ilki “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği” iken, ikincisi katılımcıların sosyodemografik durumlarını, alışveriş tercihlerini ve internet kullanım alışkanlıklarını ölçmek adına araştırmacı tarafından hazırlanan sorulardır. Araştırma verileri “Google anket” vasıtasıyla toplanmıştır. Sosyal medya üzerinden toplamda 394 öğrenciye basit tesadüfi yöntem ile ulaşım sağlanmıştır. Toplanan veriler SPSS 15.0 paket programında analiz edilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde “Mann Whitney U” ve “Kruskal-Wallis H” testlerinden faydalanılmıştır.

Bulgular: Öne çıkan temel bulgular gözetildiğinde, üniversite öğrencilerinin %70,6’sının ekonomik yoksunluk içerisinde olduğu, öğrencilerin %18,8’inin online alışveriş bağımlılığı belirtileri taşıdığı, %4,4’ünün ise gelirin %75 ila %100’ünü online alışverişe ayırdığı tespitine ulaşılmıştır.

Sonuçlar: Ülkemiz değişen piyasa koşullarına göre öğrencilere tanınan maddi imkanların, öğrencilerin ekonomik yoksunluklarını gidermede yetersiz kaldığı, bu alanda yeni politika önerilerine ihtiyaç duyulduğu; üniversite öğrencileri ile online alışveriş bağımlılığı adına mesleki çalışmalar planlanması sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Online alışveriş, bağımlılık, kompulsif satın alma, üniversite öğrencileri, ekonomik yoksunluk.

Title: Investigation Of The Effect Of Online Shopping Addiction On The Socio-Economic Status Of University Students From Social Work Perspective

Student Name: Buse KARADELİ ÇAKMAK

Supervisor: Doç. Dr. Şeyda YILDIRIM

Department: Social Work Department

2. ABSTRACT

Aim: The research was carried out with the aim of examining the effect of online shopping addiction of university students on the economic indicators of students in detail from a social work perspective.

Material and Methods: While the population of the research consists of university students attending undergraduate programs in Turkey, the sample is 385 students. Two data collection tools were used. The first of these is the "Online Compulsive Buying Scale", while the second is the questions prepared by the researcher to measure the sociodemographic status, shopping preferences and internet usage habits of the participants. Research data were collected through the "Google survey". A total of 394 students were provided with a simple random method through social media. The collected data were analyzed in the SPSS 15.0 package program. "Mann Whitney U" and "Kruskal-Wallis H" tests were used to evaluate the findings.

Results: Considering the main findings, it is seen that 70.6% of university students are in economic deprivation, 18.8% of students have symptoms of online shopping addiction, and 4.4% allocate 75% to 100% of their income to online shopping. determination has been reached.

Conclusion: According to the changing market conditions of our country, the financial opportunities provided to the students are insufficient to overcome the economic deprivation of the students and new policy proposals are needed in this area; it was concluded that professional studies on online shopping addiction should be planned with university students.

Key Words: Online shopping, addiction, compulsive buying, university students, economic deprivation.

3. GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi ve internete ulaşım imkanlarının artması ile insanların alışveriş yapma şekli ve alışveriş yapmaya dair tutumları da teknolojik dönüşümlere ve birtakım değişkenlere bağlı olarak değişim veya gelişim göstermiştir (Yılmaz, Gizem & Avcı, 2022). Alışveriş alışkanlıkları maddi gelişimler kapsamında değişmekte, insanlar gelir düzeyine göre alışveriş adına bütçe ayırmaktadır. Ancak kolay bir şekilde kredi kartı temin edilebilmesi ve sosyal medyada öne çıkan reklamların artması satın alma oranlarını artırmakta; bu durum da alışveriş bağımlılığını tetiklemektedir (Ceylan, 2017). Alışveriş, bazen boş zaman aktivitesi bazen de faydacı bir aktivite halinde iken bazı bireyler için olumsuz sonuçlarına rağmen devam ederek kişinin yaşamına zarar veren bir durum haline almaktadır (Gori ve ark, 2022). Davranış bağımlılığı olarak belirlenen alışveriş bağımlılığı ise bireylerin kontrol mekanizmasını etkileyen, dürtüsellığe dayalı; anksiyete ve depresyon gibi psikolojik semptomlarla ilişkilendirilen ciddi bir bağımlılık türü olarak tanımlanmakta olup (Ayazoğlu ve ark, 2019) bireylerin kontrol edemediği sürekli alışveriş yapma isteğinin, gündelik hayatındaki sorumluluklarını aksatmasına sebebiyet vermesidir (Yanardağ& Bilge, 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması incelendiğinde; ülkemizde 2020 yılında %90,7 olarak belirlenen evden internete ulaşım oranının 2021 yılında %1,3 oranında artarak %92 olduğu görülmektedir (TUİK, 2021; Yılmaz ve ark., 2022). Kullanım kolaylığı, ürün çeşitliliğine kısa sürede ulaşma, herhangi bir yerde veya zamanda, hızlı bir şekilde ulaşım sağlanması ve taşıma kolaylığı nedenleriyle online alışveriş daha çok tercih edilir hale gelmiştir (Gori ve ark., 2022). Covid-19 ele alındığında ise ülkemizde uygulanan pandemi sürecinde dışarıya rahat bir şekilde çıkamama durumunun ihtiyaçlarını karşılamada noktasında bireyleri online sitelere yönlendirdiği, pandemi sonrasında ise online alışverişin normal tüketim alışkanlığına dönmeye başladığı düşünülmektedir. Sixto- Costaya ve arkadaşlarının Covid-19'un bağımlılık üzerindeki etkileri adına 2021 yılında yaptığı araştırmada da; madde bağımlılığı gibi bölgesel çapta olmasa da küresel çapta Covid-19'un davranış bağımlılıklarını etkilediği görülmektedir (Sixto-Costaya ve ark., 2021).

Küresel çapta dünyayı etkileyen ve ülkemizde yer edinmeye başlayan online alışveriş bağımlılığının, makro ve mikro çaptaki etkileri üzerine, akademik düzlemde oldukça az sayıda tez çalışması bulunmaktadır. Sixto-Costaya ve arkadaşları 2021 yılında davranışsal bağımlılıkla ilgili 1995-2019 yıllarını kapsayan küresel çapta bir literatür çalışmasına imza atmış ve en çok kumar bağımlılığı, en az ise alışveriş bağımlılığı alanında çalışma yapıldığı bilgisine ulaşmışlardır (Sixto-Costaya ve ark., 2021). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı bünyesindeki YÖK Ulusal Tez Merkezi sisteminde 18.10.2022 tarihinde gerçekleştirilen “Alışveriş Bağımlılığı” konulu araştırmada ise 2015- 2021 yılları arasında alışveriş bağımlılığını ele alan 12 adet teze yer verildiği; bu tezlerden 6’sının psikoloji, 4’ünün işletme, 1’inin aile hekimliği ve 1 tanesinin de sosyoloji alanında ele alındığı, sosyal hizmet perspektifinden alışveriş bağımlılığının değerlendirildiği herhangi bir çalışmanın YÖK Ulusal Tez Merkezi sisteminde yer almadığı belirlenmiştir.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi resmi istatistik programı kapsamında hazırlanan veriler kapsamında, 08.11.2022 tarihi itibari ile ülkemizde güncel üniversite sayısı 208’dir. Bu üniversitelerin 129 tanesi devlet, 75 tanesi vakıf, 4 tanesi vakıf meslek yüksek okuludur. 2021-2022 yılı öğrenim düzeyine göre öğrenci sayılarına ilişkin gerçekleştirilen araştırmada ise lisans düzeyinde 4.579.047 öğrencinin bulunduğu görülmektedir (<https://istatistik.yok.gov.tr>, Erişim tarihi:08.11.2022). Değişik yaş ve sosyodemografik özelliklerde bulunan üniversite gençlerinin de teknolojik gelişme ve değişimlerden etkilendiği göz önüne alınarak sosyal, duygusal ve finansal patoloji ile ilişkili dürtüsel satın alma kaygısını taşıyan online alışveriş bağımlılığına dair gösterdikleri semptomlar, kredi kartı kullanımları, gereksiz harcamaları, maddi yoksunluk durumları ve bu durumlarla baş etme kapasiteleri ile ülkemizdeki gençlere yönelik mevcut kaynakların yeterliliği araştırmanın ilgi alanı olmuştur.

Bingöl (2015), sosyal hizmetin toplumsal bağlamı üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında; sosyal hizmetin temelini kişilerin çeşitli eksiklikleri ve yetersizliklerine dayandırmakta olup insan ihtiyaçlarının birden çok değişkene göre sürekli şekillendiğini, bu değişkenlerin oldukça az bir kısmının yalnızca tüketim nesnesine yönelik olduğunu, bu nedenle ihtiyaçların aslında materyallere değil, toplumsal statülere yönelik koşullanmalardan oluştuğuna değinmektedir (Bingöl, 2015). Toplumsal statülere yönelik koşullanmaların beraberinde birtakım statüsel problemleri de getirebileceği bu nedenle toplumsal problemlerin ana etmenlerinden

biri olabileceği düşünölmektedir. Bu nedenle insan ihtiyaçları genelinde konunun sosyal hizmet perspektifinden ele alınarak, online alışveriş bağımlılığının üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarına olan etkisinin incelenmesi ve sonucunda konu ile ilgili mikro, mezzo ve makro öneriler yapılması hedeflenmiştir.

4. GENEL BİLGİLER

Yukarıda belirtilen hedef doğrultusunda araştırmada: “Bağımlılık, bağımlılık türleri, davranış bağımlıkları; dürtü kontrol bozuklukları; online alışveriş bağımlılığı, online alışveriş bağımlılığının nedenleri, ölçütleri ve komorbiditesi; sosyal hizmet ve bağımlılık, sosyal hizmetin bağımlılık alanındaki rolü; Türkiye’deki üniversite ve öğrenci verileri, üniversite öğrencilerinin barınma imkanları, sosyo-ekonomik göstergeleri, burs ve öğrenim kredisi imkanları; üniversitedeki sosyal hizmet uygulamaları ve mediko-sosyal hizmet” konularında kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Bağımlılık

‘Bağlı kalmak’ veya ‘esiri olmak’ anlamına gelen, Latince bir kelime olan ‘addicere’den türeyerek (Potenza, 2006) tüm dünyayı ilgilendiren bağımlılığın literatürde birden çok tanımı bulunmaktadır. Bireyin sosyal işlevselliğini kaybetmesi ile hayatına devam etme noktasında başka nesne, eylem, kişi veya maddeye bağımlı hale gelmesi (Tosun, 2020) olarak tanımlanabildiği gibi; klinisyenler tarafından “davranışla yoğun meşguliyet içeren ve özellikle beyinde fizyolojik değişikliklere yol açan” bir durumu ifade etmek için kullanılmaktadır (Rose & Dhandayudham, 2014). Bir başka ifade ile bağımlılık; “bir kişiye, maddeye veya aktiviteye fazlasıyla bağlı olmak, zamanla problematik hale gelen, psikolojik ve fizyolojik sonuçlar veren, durdurması zor kalıp alışkanlıklar veya olumlu- olumsuz sonuçları olabilecek bir davranışa fazlasıyla alışmış olmak” olarak nitelendirilebilir (Yanardağ ve ark., 2020). Ögel ve arkadaşları ise bağımlılığı “kronik ve gücü artarak ilerleyen bir hastalık” olarak nitelendirmiştir (Ögel ve ark., 2012).

Walker (1989) bağımlılığı: “Gönüllü kontrolün ötesinde yer alan bir arzu veya ihtiyaç; zaman içinde faaliyetin sıklığını veya miktarını artırma eğilimi; faaliyetin haz verici sonuçlarına psikolojik bağımlılık; birey ve topluma zarar veren etkiler” olarak tanımlamaktayken (Walker, 1989); Uzbay “Bir nesneye, kişiye, ya da bir varlığa duyulan önlenemez istek veya bir başka iradenin güdümü altına girme durumu” olarak özetleyerek, insan mental aktivitesi ile ilişkili patolojik bir davranışı yansıttığını belirtmiştir (Uzbay, 2015). Bağımlı birey, tekrarlayan davranışlarını sonlandıramamakta, dolayısıyla davranışını kontrol edemeyerek, devam ettirmeye yönelik yüksek motivasyon taşımaktadır (Tosun, 2020). Biyopsikososyal bir patoloji

olan bağımlılık bireyi, ailesini ve toplumu derinden etkileyen kronik bir hastalıktır (Ögel, 2019).

Bağımlılığın ilk tanımları ilaç veya madde alımına odaklanmıştır. (Walker, 1989). Kökeni ise insanlık tarihi kadar eskidir (Zastrow, 2010). Tarih boyunca Güney Amerika'dan Asya'ya kadar dini ritüellerle karşımıza çıkan bağımlılık incelendiğinde; Yahudilik ve Hristiyanlık dininde şarabın kutsal olarak kabul edildiği, toplulukların birkaçında mantarların, kakao yapraklarının ve kaktüslerin direnci artırmak veya mistik ögelerle iletişim kurmak amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir (Uzbay, 2015). Edebi veya sanatsal yapıtlarda da sıklıkla karşımıza çıkan alkolün (Köknel, 1998) yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında kullanılan ilk madde olduğu bilinmektedir (Uzbay, 2015). Üzümün bilinçli bir şekilde mayalanarak alkol elde edilmesine dair ilk veriler M.Ö. 6000'lerde şu anki Ermenistan bölge sınırlarında gerçekleşmiştir (Mckim & Hancock, 2013). M.Ö. 4000 yıllarında ise Mısır'da, arpa kullanımı ile bira yapıldığı verilerine de ulaşılmaktadır (Köknel, 1998). Uzun yıllar bir hastalığa ya da darbeye bağlı oluşan ağrı veya sancı dönemlerde veya uyku rahatlığının düzenlenmesi kapsamında afyon maddesinin kullanıldığı, M.Ö. 9. yüzyıl başlarında da ise mısırlı rahipler aracılığıyla afyon üretiminin sağlandığı belirtilmektedir (Tuncer, 2007). Amerika'da ise uyuşturucu ve keyif verici maddelerin kullanımının, Amerika'ya ulaşmak için yelken açan seyyahların gemilerine yüklediği 10.000 galon şarap ve 42 ton bira ile 1620'lerde başladığı, Amerikan iç savaşı sürecinde yaralı askerlerin ağrılarını yavaşlatarak tıbbi yöntemlerde ele alınması ile toplumdaki keyif verici madde bağımlılığının arttığı bilgilerine ulaşılmaktadır (Zastrow, 2013).

İslam dünyasında ise psikoaktif maddenin ya dini tarikat önderleri vasıtasıyla üyelerini yönlendirmek ya da ilahi aşka ulaşabilmek için tercih edildiği, Selçuklular Dönemi'nde yaşayan Hasan Sabbah'ın kendi müritlerini haşhaş ve esrar kullanıma yönlendirdiği bilinmektedir (Acar, 2006). Osmanlı Dönemi'nde bazı padişahların da esrar, afyon ve alkol vb. bağımlılık yapıcı maddeler kullandığı, toplumun tütün ekimi ile Osmanlı Dönemi'nde tanıştığı, 1924 yılından sonra da "Ulusal Tekel" faaliyetlerinin başladığı bilinmektedir (Acar, 2006; Tuncer, 2007).

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM)'in 2021 yılında yayınladığı raporda; "BM verilerine göre 2019 yılında 20.165 kg yakalamasıyla Türkiye küresel düzeyde en fazla miktarda eroin ele geçiren ülkedir" bilgisine

yer

verilmiştir

(https://saglikbe.mcbu.edu.tr/db_images/site_301/file/TEZ%20YAZIM%20KILAVU

[ZU-05.10.2021..pdf](#), Erişim tarihi: 10.11.2022). İnsani Yardım Vakfı'nın ise iki yıldır üzerinde çalışmış olduğu saha çalışmalarına istinaden 2021 yılında düzenlemiş olduğu raporda; Türkiye'de 10 milyonu aşkın madde bağımlısının bulunduğu, psikoaktif bir maddeye başlama yaş oranının ise 20.8 olduğu belirtilmiştir. (<https://ihh.org.tr/haber>, Erişim tarihi: 10.11.2022).

4.2. Bağımlılık Türleri

Bağımlılık “madde bağımlılıkları ve davranışla ilgili bağımlılıklar” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Tosun, 2020). DSM-5 konuyu “Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları” başlığında ele almış olup madde ile ilişkili bozuklukları 10 ayrı maddede kategorilendirmiştir. Bunlar: “alkol; kafein, kenevir; varsandırıcılar (hallüsinojenler); uçucular, opiyatlar; dinginleştirici, uyutucu ve kaygı gidericiler (sedatif, hipnotik ve anksiyolitikler); uyarıcılar (amfetamin türü maddeler, kokain ve diğer uyarıcılar); tütün ve diğer maddeler” şeklindedir ve bu kategorilerin birbirinden ayrı olmadığı, bütün maddelerin aşırı dozda alınmasının ödül sistemini etkinleştirdiği, bu durumun da anı oluşturmaya ve kullanımın pekiştirilmesine yol açtığı savunulmaktadır (DSM-5, s:231-232).

Madde bağımlılığı Uzbay tarafından: “İlaç özelliğinde bir maddenin beyni uyarması ve etkilemesi ile maddenin keyif verici yanlarını hissetmek veya yokluğundan kaynaklanan huzursuzluktan kurutulmak adına devamlı veya periyodik olarak madde alma arzusu ve bazı davranış bozukluklarıyla karakterize bir beyin hastalığı” olarak tanımlanmıştır (Uzbay, 2015).

Köknel'e göre uyuşturucu ve keyif verici maddeye başlama çoğunlukla esrar maddesinin kullanımı ile olmaktadır (Köknel, 1998). Alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı ise genellikle sosyal ilişkilerde bozulma, klinikte kötü gidiş ve komorbideyle ilişkilidir (Crum ve ark., 2022). Pia ve arkadaşlarının Arjantin, Şili ve Uruguay'da gerçekleştirdiği “Esrar veya kokaine bağlı bağımlılık ve alkol/uyuşturucudaki eğilimler ve tedavi yöntemleri” adına gerçekleştirdiği araştırmada ise; esrar kullanımı ve kokain kullanım bozukluğunun önemli işlev bozukluklarına yol açabildiğine; birçok kişinin esrar kullanımını deneyebildiği ancak sık esrar kullanımının düşük eğitim başarısı, kötüleşen finansal zorluklar ve düşük sosyoekonomik hareketlilik ile ilişkili olduğuna; kokain kullanımının ise HIV ve hepatit C gibi bulaşıcı hastalıklar, akıl sağlığı sorunları ve ölümle ilişkili

olabildiğine değinmişlerdir (Pia ve ark., 2022). Li, Wei ve Yang “alkol ve uyuşturucu madde etkisindeki insanların davranışları” adında Amerika Birleşik Devletleri’nde bir araştırma gerçekleştirmiş olup araştırma verilerine göre alkol/uyuşturucu kullanımının, kişinin gözlem, düşünme, tepki verme ve kullanma yeteneklerini önemli ölçüde bozabildiği ve ciddi çarpışma-yaralanma sonuçlarına neden olabildiği; Amerika Birleşik Devletleri'nde, tüm trafik kazalarında ölümlerin yaklaşık üçte birinin alkollü araç kullanımı ilgili olduğu görülmüştür (Li ve ark., 2021). Hicks ve arkadaşlarının (2013; akt. Çuhacı, 2019) yapmış olduğu bir çalışmada zayıf ebeveyn-çocuk ilişkisi, zorlu ve tutarsız koşulların madde bağımlılığında yüksek risk içerdiğini belirtmişlerdir. Toplumda bir tercih olarak adlandırılrsa da bağımlılık aslında hissi acıya verilen bir tepki olmakla beraber, aile bireylerini oldukça etkilediği için aile hastalığı olarak kabul edilmektedir (İskifoğlu & İskifoğlu, 2020). Bu nedenle bireyi aile ve sosyal çevresi içerisinde inceleyen sosyal hizmet mesleğinde; alkol ve madde bağımlılıklarına dair rehabilitasyon programları önemli yer tutmakta olup sosyal hizmet uzmanı rehabilitasyon sürecinin değişmez elemanıdır (Çuhacı, 2019).

Madde bağımlılıkları arasında kullanım alanının yaygınlığı ve ulaşımın imkanlarının kolaylığı adına en belirgin zararın sigara kullanımı sonucunda oluştuğu ve sigara bağımlılığında yeniden nüks olgusunun yüksek derecede olduğu bilinmektedir (Yararbaş, 2020). Sigara bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalar; sigara kullanan kişilerin %40’ının 15- 19 yaşlarında bağımlı olmaya başladığını, ülkemizdeki nüfusun yaklaşık %45’inin ciddi boyutta sigara bağımlısından oluştuğunu ve özellikle gençlerin sigara kullanım oranlarının fazla olduğunu göstermektedir (Yorgancıoğlu & Esen, 2000). Yazın alanda, sigara bağımlılığının genelde psikolojik alt yapısının olduğu, fiziksel bölümün ise ihmal edilebileceğini ileri süren araştırmalar bulunmaktadır (Yeşildal ve ark., 2014). Psikolojik alt yapısı, fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda verdiği zararlar ile sigara bağımlılığı hem mikro hem de makro problem olarak karşımıza çıkmakta, dolayısıyla önleme ve rehabilitasyon sürecinde sosyal hizmet mesleğinin konuları arasında yer almaktadır (Yararbaş, 2020).

Bilimsel araştırmalara göre; uyuşturucu, alkol veya madde gibi kimyasalları içermeyen bağımlılıklar da kişiyi işlevsiz hale getirebilmektedir (İskifoğlu & İskifoğlu, 2020). Davranışla ilgili bağımlılıklar olarak karşımıza çıkan bu bağımlılık türlerinin, alın yazın taramasında “Kişiye bağımlılık; patolojik aşk; seks ve pornografi bağımlılığı; telefon, SMS ve dijital mesajlar, internet ve sosyal medya, bilgisayar ve internette oyun, dijital müziği içinde barındıran teknolojik bağımlılıklar ve

trikotillomani, patolojik kumar, kleptomani, kompulsif yeme ve kompulsif alışveriş tabanlı dürtü kontrol bozukları” olarak ele alındığı belirlenmiştir (Tosun, 2020). Araştırmanın odak noktası gözetilerek davranış bağımlılıkları ve alt etmenlere kuramsal çerçevede daha detaylı yer verilmektedir.

4.3. Davranış Bağımlılığı

Kültürel değerler ve yukarıda bahsedilen tarihsel süreç çerçevesinde “bağımlılık kavramı” ele alındığında; akıllara esrar, alkol ve kokain gibi maddelerin gelmesi normaldir (Bozkurt ve ark., 2016) ancak zamanla bireydeki alışkanlıkların da benzer örüntüler sergilediği gözlenerek; kumar, seks ve alışveriş bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklar adına da çalışmalar başlatılmıştır (Zavalsız, 2020).

Davranışsal bağımlılıkta beynin ödül sistemini aktive eden, uyuşturucu madde gibi bir nesne değil davranıştır (Saticı, 2021). Uzbay (2015) madde bağımlılığı ile davranış bağımlılıkları arasında beyinde oluşum mekanizmalar bakımından çok fazla fark olmadığına, sadece bağımlılık tipine özel beyin bölgelerinin özgül sisteme katılması şeklinde farklı detayların oluşabildiğine değinmiştir. Young ve Rogers ise davranışsal bağımlılığı olan kişilerin belirli semptomları olduğunu ancak alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ve diğer takıntılı davranışları olan kişilerle aynı sonuçları yaşayacaklarını belirtmiştir (Young & Rogers, 1998).

Griffiths; bağımlılık yapan davranışları “kontrol kaybı” olarak nitelendirmiştir (Griffiths, 1996). Yetkinoğlu ise Yeşilay Dergisi adına yaptığı bir çalışmada; davranışsal bağımlılıkların temelinde “enerjiyi boşaltma, kendini ifade etme ya da bir gruba ait ve görünür olma” şeklinde üç temel ihtiyacın var olduğuna değinmektedir (Yetkinoğlu, 2021). Bu ihtiyaçlar doğrultusunda madde bağımlılığında karşımıza çıkan senaryoya eş olarak, bağımlı olunan davranış sürekli olarak yineleme isteği bulunmaktadır.

Psikolojik ve psikiyatri perspektifinden incelendiğinde, davranışsal bağımlılığa sahip kişilerin “kaygı, depresyon, takıntılı düşünceler, gerçi çekilme ve tekrarlar, duygu durum bozuklukları, eğitim başarısızlıkları, mesleki başarısızlıklar, kişilerarası ilişkide sorunlar, sosyal izolasyon, kişisel sorumlulukların ihmal, zihinsel veya fiziksel problemler” gibi patolojilerle karşılaştıkları görülmektedir (Sevim, 2018). Carnes ve Brown gibi araştırmacılar davranışsal bağımlılıkların “Kontrol dışı davranış kalıbı, davranıştan kaynaklanan ciddi sorunlar, olumsuz davranışlara rağmen davranış

durduramama, sürekli kendine zarar verme veya yüksek riskli davranış arayışı, davranışı sınırlamak için süregelen istek veya çaba, davranışı bir başa çıkma metodu olarak kullanma, mevcut aktivite seviyesi artık yeterli olmadığı için artan miktarda davranış, davranışla ilgili şiddetli ruh hali değişiklikleri, davranışta bulunmaya ve ondan kurtulmaya çalışmak için harcanan aşırı miktarda zaman, davranış nedeniyle önemli sosyal, mesleki ve eğlence etkinliklerinin feda edilmesi veya azaltılması” gibi 10 ortak bileşenden oluştuğunu ileri sürmüşlerdir (Griffiths, 1996).

Davranışsal bağımlılığın kriterleri Griffiths (1999) tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

“1. Zihinsel meşguliyet; zihnin eylemle meşgul olması kişiyi eyleme daha çok yoğunlaştırıp, gerçekleşme ihtimalinin heyecanını daha çok artırmakta, bu durum da eylemi harekete geçirmesine daha çok neden olmasıdır.

2. Duygu durumu değişimi; eylemin kişinin ruh halini değiştirmesi, varlığı veya yokluğunun kişinin ruh halinde önemli oranda değişiklik yaratmasıdır.

3. Tolerans: Eylemin verdiği etkiyi stabil tutmak için eylem miktarını artırmaktır.

4. Geri Çekilme Semptomları/Yoksunluk: Eylemin kesilmesiyle beraber ortaya çıkan olumsuz fiziksel belirtiler veya duygulardır.

5. Çatışma: Kişinin eylemden dolayı başkalarıyla ya da kendisiyle yaşadığı çatışmalardır.

6. Tekrarlama: Eylemi durdurduktan ya da kaçındıktan sonra bağımlılığın aynı belirtileriyle geri dönmesidir”.

Söz konusu kriterler üzerinden davranış bağımlılıkları araştırma çerçevesinde; ilişki bağımlılığı, cinsel bağımlılıklar, teknoloji bağımlılıkları özelinde internet, sosyal medya ve oyun bağımlılığı, dürtü kontrol bozuklukları özelinde kumar, kompulsif yeme ve alışveriş bağımlılığı kapsamında ele alınmıştır.

4.3.1. İlişki Bağımlılığı

Her insanın yaşamında belirli bağılıklar vardır. Psikososyal gelişim evrelerinin ilk dönemlerinde gelişen bağlanma biçimleri ve bu evrelerde ortaya çıkan sorunlar ise insan yaşamında belirleyici rol oynayabilmektedir. Bağılıkların tutkuyla başlaması ve benlik sınırlarının kaybı, bağılığa farklı bir boyut kazandırmakta ve bağımlılığa yol açabilmektedir (Bowlby, 2012; Ögel, 2010).

Bağlanma stratejileri; evlilikten de önce, romantik bir ilişkinin başlangıcında belirgin olarak görünmekte olup kişinin partneriyle uzun süreli duygusal bağ kurabilme olasılığını etkiler. Örneğin; kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip insanlar, yeni biri ile buluşmada kaygılı hissederken, kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip insanlar ise kaçınan hissederler. Araştırmalar insanların bağlanma yönelimlerini, yeni tanıştıkları veya potansiyel partneri olarak gördüğü kişilere transfer edebildiğini göstermektedir (Bayraktar, 2015).

“İnsana bağımlılık” ya da “kişilerarası bağımlılık” olarak da karşımıza çıkabilen ilişki bağımlılığı; alkol ve madde bağımlılığı olan bireyin ihtiyaçlarının, eşi tarafından karşılanması ve aldığı zararlara karşın bağımlı bireyi çevreye karşı korunması ile kavramsallaştırılmaya başlanmıştır. Bahsedilen senaryoda, alkol veya madde kullanım alışkanlığı olan eşin bağımlılığını sürdürebildiği, kendisini korumaya çalışan eşin ise partnerine karşı bağımlı hale geldiği gözlenmiştir (Küçükyıldız, 2022). Bu durum İskifoğlu tarafından “yakınlık kurma ve etkileşim ihtiyacı etrafında dönen kompleks, irrosyonel düşünceler, inançlar, duygular ve davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (İskifoğlu & İskifoğlu, 2020). Başka bir deyişle, kişilerarası ilişkiler gözetildiğinde, bireyin sahip olduğu bir takım kişilik özellikleri ve davranış örüntüleri nedeniyle karşısındaki insana bağımlı ilişkiler geliştirebildiği gözlenebilmekte, bu durum “ilişki bağımlılığı” olarak ifade edilmektedir (Tanhan & Mukba, 2014). Diğer bağımlılık türlerindeki benzer şekilde haz ve eksikliklerden kaynaklı olarak ortaya çıktığı düşünülen ilişki bağımlılığında; kişi kendi kişiliğini ortadan kaldırarak sürekli partnerinin istekleri ve beklentisi doğrultusunda hareket etmektedir (Pincus & Wilson, 2001).

İskifoğlu ilişki bağımlılığı kriterlerini şu şekilde ele almaktadır:

- İlişki bağımlılığı olan birey sevmekten çok sevilme ister.
- Çevresine kendisini “iyi insan” olarak kanıtlama eğilimindedir.
- Kendi isteklerini göz ardı eder ve bu durumun sonucunda kendine yabancılaşırlar.
- Çevresindeki kişiler tarafından desteklenmediğinde ya da onaylanmadığında kendini yalnız olarak hisseder ve bu durum onu depresyona sürükleyebilir.
- Kendini güçsüz ve alçak gönüllü göstererek çevresindeki insanları etkilemeye çalışır (İskifoğlu & İskifoğlu, 2020).

İlişki bağımlılığının üç kademedен oluştuğunu belirten araştırmalar; ilk etapta kişinin ilişki yaşadığı bireyin bakıcısı olarak kendisini değerlendirdiğini, kendilik

algısını ve öz saygısını partnerine göre şekillendirerek, karşısındaki kişinin hatalarına karşı yüksek tolerans sergilediğini; orta aşamada kişinin kendi benliğini arka planda tutarak kendine karşı oldukça yargı dolu bir tutum sergilediğini, son aşamada ise kişinin benlik saygısındaki düşüşle beraber kişisel bakımına özen göstermekten kaçındığını, beden ağrıları hissedebildiğini ve bu süreçte depresyon gibi psikolojik rahatsızlıkların da eşlik edebildiğini ileri sürmüşlerdir (Küçükyıldız, 2022).

4.3.2. Cinsel Bağımlılık

Araştırmalarda “seks bağımlılığı”, “kompulsif cinsel davranış”, “hiperseksüalite” ya da “atipik cinsel davranış” olarak karşımıza çıkan cinsel bağımlılık; zararsız olarak adlandırılan cinsel faaliyetlerin takıntılı şekilde yinelenmesi halidir (Özcan, 2020). Ögel’e göre; cinsel bağımlılık son zamanlarda çok konuşulmasına rağmen en az anlaşılan bağımlılık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimyasal bağımlılıklar gibi sosyal bir problem olarak son 20 yıldır karşımıza çıkmaya başlamıştır (Aksoy, 2010).

DSM-5’te yer almayan cinsel bağımlılık; cinsel sapma ve daha çok da cinsel içerikli internet sitelerinde aşırı vakit harcama, pornografi düşkünlüğü olarak tanımlanmaktadır (Uzbay, 2015). Sevim; cinsel bağımlılığın semptomları olarak “kompulsif mastürbasyon, aşırı pornografik materyal kullanımı, çevrimiçi cinsel sohbet, çok fazla kişiyle cinsel birliktelik kurmak, cinselliğin obsesyonel bir biçimde zihinde meşguliyet yaratması” durumlarına yer vermiştir (Sevim, 2018).

Carnes, cinsel bağımlılığı olan kişilerin kendilerini işe yaramaz hissettikleri ve hayatlarından taviz vermedikçe ihtiyaçlarının karşılanmayacağına dair inanç geliştirdiklerini ileri sürerek, cinsel bağımlılığı “kişinin cinsellikle obsesif bir bağ kurması, kontrolünü kaybetmesi ve zorlayıcı biçimde yineleyerek bu durumu davranışa dönüştürmesi ve duygu durumunu davranışla değiştirme yolunu seçmesi” şeklinde tanımlamıştır (Carnes, 1992).

“Cinsel Bağımlılık: Tanımı, Etiyolojisi ve Tedavisi” adına yapmış olduğu çalışmada Kızılok; kompulsif cinsel davranışta bulunan kişilerin uygun olmayan cinsel davranışı sürdürmek istemediklerinde hoşnutsuz bir biçimde depresif düşüncelere büründüklerini, cinsel nesne kaldırıldığında ise yoksunluk belirtilerinin ortaya çıktığını ve ilgili nesnenin kişinin düşüncelerinde yer almaya başladığını, bu durumun da kişinin günlük yaşam faaliyetlerini oldukça etkilediğini, cinsel bağımlılığı olan kişilerin genellikle utanç duygusu ile tıbbi desteğe başvurduklarını, suicide

düşünceleri ile depresyon ve kaygı durumlarının cinsel bağımlılığa eşlik ettiğine değinmiştir (Kızılok, 2021).

Cinsel bağımlılık ile ilgili yapılan araştırmalarda, bağımlı kişilerin genelde gizlilik esaslı bağımlılığı sürdürmesi nedeniyle yaygınlığından bahsetmenin zor olduğuna değinilmekte olup genel popülasyonda görülme sıklığının %3-6 arasında olduğu düşünülmektedir (Aksoy, 2010).

4.3.3. Teknolojik Bağımlılıklar

Türk Dil Kurumu'na göre teknoloji “insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç ve gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü” olarak tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 10.12.2022). Teknoloji bağımlılığı kavramı ise bireyin bilgisayar, telefon, televizyon, teknolojik aletler, sosyal medya ile olan ilişkisini ele almak amacıyla kullanılmakta olup (Arslan, 2019) “kişinin aile, iş ve sosyal hayatını etkileyen, önüne geçilemeyecek derecede teknolojiye aşırı zaman geçirme isteği, yoksunluk durumunda meydana gelen saldırganlık ve sinirlilik durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (Cengiz, 2011).

Son yıllarda dizüstü bilgisayar, tablet bilgisayar ve akıllı telefon kullanımının arttığı, akıllı telefonların hayatın zorunluluğu haline geldiği görülmektedir. Akıllı telefonlar; sadece telefon görüşmeleri veya mesajlaşma faaliyetleri için değil; internete ulaşım, sosyal medya kullanımı, fotoğraf – video çekimi, ses kaydı alma, mail gönderebilme, dijital içeriğin görüntülenmesi, oyun oynama gibi birçok amaç için de kullanıldığından (Çakır & Oğuz, 2017) gündelik hayatımızda kendine oldukça fazla yer bulmaktadır.

Araştırma kapsamında teknolojik bağımlılıklar “internet- sosyal medya ve oyun bağımlılığı” alt başlıkları halinde ele alınmıştır.

4.3.3.1. İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” 2021 yılı verilerine göre; 6-15 yaş grubundaki çocuklar için 2013 yılında internet kullanım oranı %50,8 iken 2021 yılında %82,7'ye yükseldiği, internet kullanan çocukların %90,1'inin her gün internete erişim sağladığı ve çocukların %64,4'ünün akıllı telefon kullandığı görülmektedir. TÜİK “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması” 2021 yılı verilerinde ise 2020 yılında evden

internete erişim imkânı oranı %90,7 iken bu oranın 2021 yılında %92,0'a ulaştığı görülmekte olup internet erişiminin artması ile kullanım oranlarının da artış gösterdiği düşünülmektedir (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>, Erişim tarihi: 12.12.2022).

Hem sosyal iletişim hem de sosyal izolasyonu sağladığı için internet bağımlılığının en çok ergenlerde görüldüğü ifade edilmektedir (İkiz ve ark., 2015; Yetkinoglu, 2021). Özellikler geç ergenlik döneminin psikolojik ve gelişimsel özellikleri ile internete kolay bir şekilde ulaşabildikleri göz önüne alındığında üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığına karşı savunmasız oldukları düşünülmektedir (Çevik Saldıran, 2021).

Greenfield (1999) internet kullanıcılarının %30'unun olumsuz ruh halini değiştirebilmek adına internet kullanımını tercih ettiğini belirtmektedir (Greenfield, 1999). Kişinin olumsuz durumla baş edebilmek adına interneti veya sosyal medyayı tercih etmesi, sosyal medya üzerinde beğeni aldıkça ödül sisteminin tetiklenmesi, internet ve sosyal medya bağımlılığını aktive eden etmenler olarak görülebilir.

Young internet bağımlılığına ilişkin aşağıda sunulduğu üzere sekiz ölçüt geliştirmiş ve bu ölçütlerden beş belirtiyi gösteren kişinin internet bağımlısı olabileceğine değinmiştir (Young, 2004):

- İnternetle fazla oranda zihni uğraş,
- İnternet kullanma isteğinin giderek artması,
- Kontrol edememe, azaltma ya da bırakma yönünde başarısız girişimler,
- Bırakma ya da azaltmada ortaya çıkan huzursuzluk, çökkünlük ya da kızgınlık,
- İnternet kullanımına yönelik yapılan zamanlama planlarına uyulamaması,
- Sosyal çevreden ayrışma, hayattaki fırsatları kaçırma,
- İnternet kullanımı ile alakalı yalan söyleme davranışı,
- İnternet kullanımı esnasına yaşanan duygu-durum değişiklikleridir.

Gelişen teknoloji ile küresel dünyada ve ülkemizde oldukça popüler olan Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, Youtube, Tumblr gibi sosyal medya sitelerinin kullanım oranları her geçen gün artmakta olup kişiler reel dünyada elde edemedikleri özgür ifade ortamına sanal dünyada ulaşabilmekte (Çiftçi, 2018) beğenilme arzusu, paylaşım rahatlığı gibi etmenlerle de kullanım miktarı ve süresinin uzaması “bağımlılık” konusunu gündeme getirmektedir.

Erken ölüm, internet veya sosyal medya bağımlılığının seyrek bir sonucu olmasına karşın, çevrimiçi ortamda geçirilen aşırı zamanın ve maruz kanılan

içeriklerin, kişide birtakım psikolojik, davranışsal ve fizyolojik sıkıntılara veya dengesizliklere yol açabildiği görülmez. Bunlar: uzun süre hareketsiz kalma, kötü beslenme ya da obezite; hipertansiyon, kardiyak ritim bozuklukları, uyku bozuklukları; öz bakım yetersizliği, sosyal sorunlar, yaygın anksiyete, depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve duygusal düzensizlik olabilmektedir (Greenfield, 2022).

İnternet ve sosyal medya bağımlılığının tedavisi kadar teşhisinin de önemli olduğu göz önüne alınmalıdır. Griffing's ve Stănculescu'ya göre sosyal medyanın aşırı ve uygunsuz kullanımının “bağımlılık” olarak adlandırılması yanlıştır. Sosyal medya ve internet bağımlılığındaki asıl nokta bir bireyin sosyal medya kullanımıyla ilgili kontrolünün olmaması, sosyal medyanın olumsuz ruh halini düzenlemek için kullanılması ve bu konudaki takıntılı düşünme kalıplarıdır (Stănculescu & Griffiths, 2022). Kuss (2016) ise internet bağımlılığı teşhisinin uzman bir meslek elemanı tarafından sağlanacak klinik görüşme ile gerçekleştirilmesini doğru bulmakta, bu durumun teşhisteki yanlış değerlendirmeleri ortadan kaldıracağını düşünmektedir (Kuss, 2016).

Sezerel ve Gökbulut'un internet bağımlılığı olan kişide farkındalık oluşturma tekniği ile gerçekleştirdiği araştırma verileri incelendiğinde; gerçek hayat öykülerini ve sıklıkla da gerçek nesnelerden yararlanarak, kurgusal bir dünya oluşturan süreçsel dramının internet bağımlısı bireylerde farkındalık oluşturma amaçlı kullanılabileceği sonucuna ulaştıkları görülmektedir (Sezerel & Gökbulut, 2015). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının tedavi yöntemleri adına sağlanan araştırmalarda birçok çalışmanın, farkındalık sağlanması, nüksün önlenmesi adına Bilişsel Davranışçı Terapi modelinin kullanılmasını önerdiği ancak internet kullanım süresi, eşlik eden psikiyatrik rahatsızlıklar, hastanın öyküsü ve sosyal destek mekanizmalarının, bağımlı kişinin tedaviye uyumunu etkilediği belirtilmektedir (Greenfield, 2022).

4.3.3.2. Oyun Bağımlılığı

Teknolojinin gelişimi, betonlaşma ile gelen oyun alanlarının daralması, mahallede komşuculuk faaliyetlerin azalması, toplumdaki suç oranlarındaki artış ve ebeveynlerin sokağı daha güvensiz bulması gibi nedenleri ile; körebe, saklambaç gibi geleneksel oyunlar yerini telefon ya da bilgisayar gibi teknolojik aletlerle ekranda tuşla oynanabilen oyunlara bırakmıştır (Uzunoğlu, 2021).

İnternet üzerinden oyun bağımlılığına DSM-5'in 3. bölümünde yer verilmiş olup "internette oyun oynamak için, sıklıkla diğer oyuncularla, klinik olarak önemli bozulma veya sıkıntıya yol açan sürekli ve tekrarlayan biçimde internet kullanımı" olarak tanımlanmış ve "oyunlarla meşgul olma, oyun oynamadığında çekilme belirtileri gösterme, oyunlara ayrılan sürenin giderek artması, oyunlara katılmayı kontrol etme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması, psikososyal sorunların farkındalığına rağmen oyunlara devam edilmesi, oyun oynamanın miktarı ile ilgili çevresini aldatma davranışının varlığı, sıkıntılı ruh halinden uzaklaşmak adına oyunlara daha fazla zaman ayırma, oyunlara katılımdan ötürü iş, eğitim veya önemli bir konuda tehlike oluşması" şeklinde 9 kriterde nitelendirilmiştir (DSM-5).

Dünya Sağlık Örgütü; oyun bağımlılığının toplumda görülme oranlarına dair yaptığı araştırmalarda, her on kişiden birinin oyun bağımlısı olduğunu açıklamaktadır (WHO,2021). Oynanan oyunların niteliğine göre agresif duygu durumunu artırdığına inanılan oyun bağımlılığı, teknolojik bağımlılıklar içerisinde internet bağımlılığı kategorisinde değerlendirilmektedir (Uzunoğlu, 2021).

Oyun bağımlılığı psikososyal bir patoloji olarak karşımıza çıkmakta olup kişinin gündelik hayatını etkileyerek; iş, eğitim, hobi, sosyalleşme ve çevresi ile ilişkili problem yaşamasına neden olan; artmış stres düzeyi, okul başarısında ve yaşam kalitesinde ortaya çıkan düşüşler, işlevsellikte azalma ve kişinin somatik belirtiler göstermesine neden olabilen bir bağımlılık türüdür (Çakıroğlu & Soylu, 2018).

Dinç online oyun bağımlılığının sebeplerini 7 maddede açıklamıştır. Bunlar: reel dünyanın sorunlarından oyun oynayarak *kaçma*, olumsuz duygu durumundan kurtulmak adına *başka çıkma* çalışmaları, sanal dünyada yeni bir insan olarak görünme *fantezisi*, kişinin oyun oynarken *beceri kazanması*, eğlence arama arayışı ile *vakit öldürme*, *yarışma* ile kazanç ve yeterlilik hissi, oyun ortamında yeni insanlarla tanışarak *sosyalleşme* durumu olarak nitelendirilmekte ve tedavisinde 12 adım yaklaşımı, Bilişsel Davranışçı Terapi, narrative terapi, sanat terapisi, pozitif psikoterapi, ilaç kullanımı ve psikososyal tedavi yöntemleri önerilmektedir (Dinç, 2020).

4.4. Dürtü Kontrol Bozuklukları

Dürtü kontrol bozuklukları; zarar doğurabilecek bir eylemi gerçekleştirme noktasında kişinin arzularına karşı koyamaması halidir (Annagür & Tamam, 2011).

Psikiyatrik bir bozukluk olarak belirtilen dürtü kontrol bozukluklarında; kişi yasal olmadığını bilse dahi eylemi sürdürmekte, dolayısıyla hem kendisine hem de çevresine zarar verebilmektedir (Tamam, 2009). Bu durumun; kişinin benlik bilincinin azalması sonucunda ortaya çıkabileceği ve giderek artan gerilimi azaltmak amacıyla olumsuz sonuçlarını gözetmeksizin eyleme yöneldiği düşünülmektedir (Lut Tamam, 2010).

Araştırmada dürtü kontrol bozukları kapsamında “patolojik kumar bağımlılığı, kompulsif yeme bağımlılığı ve online alışveriş bağımlılığı” başlıklarına yer verilmiştir.

4.4.1. Patolojik Kumar Bağımlılığı

Shaffer & Kidman’a göre patolojik kumar bağımlılığı halk sağlığı alanında yeni bir araştırma konusudur. Kumar oynama davranışı ve belirleyicileri karmaşık bir olgu olarak karşımıza çıkmakta olup sosyal ortam, kişinin kumar oynadığı yer, oynama sıklığı ve bunlar arasındaki etkileşim kumarın ve etkilerinin anlaşılması için esas maddelerdir (Shaffer & Kidman, 2004).

İstenilen heyecanı elde etmek adına giderek daha fazla miktarda parayla bahis oynama ihtiyacı (tolerans), diğer yandan çekilme esnasında kişinin huzursuz ya da sinirli olması patolojik kumar bağımlılığının bir belirtisidir (Sixto-Costaya ve ark., 2021). Belirli bir puana ulaşmayı ödüllendiren online oyunlar ile bahis veya şans oyunları aracılığıyla para kazanmaya dayalı kumar davranışı da ödül sisteminin doğal uyarıcılarından olup alkol ve madde bağımlılığı ile görülme oranı fazladır (Uzbay, 2015).

Patolojik kumar bağımlılığı DSM-5’te madde ile ilişkili olmayan bozukluklar sınıflandırılmasında değerlendirilmiştir.

- “Arzuladığı heyecanı yakalayabilmek adına giderek daha fazla parayla kumar oynama isteği duyar.
- Bırakma ya da durdurma girişimlerinde huzursuz olabilir veya kolay sinirlenebilir.
- Kumar oynama sıklığını azaltmak ya da tamamen bırakabilmek adına sonuç vermeyen ve yineleyen çabaları olmuştur.
- Kumar oynayabilmek adına para bulma yolları, geçmişteki kumar yaşantısı veya oynamayı engellemek gibi konularda sık sık düşüncelere girer.

- Çaresizlik, çökkün veya suçlu hissetme gibi olumsuz ruh hallerinde iken kumar oynamaya yönelir.
- Kumarla kaybetmiş olduğu nesne veya parayı tekrar kumarla kazanma yoluna girer.
- Kumar oynama alışkanlığı adına yalan söyleme davranışı sergileyebilir.
- Kumar oynama alışkanlıkları nedeniyle önem verdiği bir ilişkisini, eğitim hayatını ya da iş imkanlarını tehlikeye atabilir hatta yitirebilir.
- Kumar oynama alışkanlıkları nedeniyle umutsuz bir ekonomik tablo içerisinde ve bu durum ile baş etme adına başkalarının maddi kaynak yaratmasını ister.

Bahse konu maddelerden en az dördü ya da daha fazlası ile beraber, 12 aylık bir süre içerisinde ortaya çıkan, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da işlevsellikte azalmaya neden olabilen, tekrarlayan patolojik kumar oynama davranışı, kumar bağımlılığı olarak nitelendirilmektedir (DSM-5).

Araştırmalar kumarın ve kumar oynamanın bazı evrelerden oluştuğuna değinmektedir. İlk olarak kişinin kazanç sağlayarak kumara alıştığı, sonrasında kazancın tüketilmesi ile sağlanan kârın ve kaybın eşitlenmesi ile kumar bağımlısının giderek maddi ve manevi olarak kendisini tüketmeye başladığı, son olarak ise kişinin kumar oynamayı kaçınılmaz son olarak görerek kumara teslim olduğu belirtilmektedir (İncekara, 2021).

Tamam ve Çakmak; patolojik kumarın; dürtü kontrol bozukluğu, anksiyete ve kişilik bozukluğu gibi psikiyatrik tablolara eşlik edebildiğine, aynı zamanda duygu durum bozukluğu kişiyi uygun olmayan başa çıkma mekanizmalara yönlendirdiği için kumar oynama alışkanlığına sürükleyebileceğine, özellikle patolojik kumarın suicide düşüncelerini artırdığına değinmiş olup yoksunluğun azaltılması, motivasyon geliştirilmesi, ilaç kullanımı ve davranışsal tedavilerle nüksün önlenebileceğini belirtmişlerdir (Çakmak & Tamam, 2020).

4.4.2. Kompulsif Yeme Bağımlılığı

Yemek yeme davranışı insanın hayatını idame ettirebilmesi adına ihtiyaç duyduğu en temel fonksiyonlarından biridir. Sağlıklı yaşam, gelişme ve hastalıklardan korunma adına bir zorunluluk olan yemek yeme davranışı, bebeklikten itibaren yalnızca fizyolojik gereksinimleri sağlamak adına değil psikolojik ve sosyolojik olgularla da

yakından ilgili olup bireyin duygu durumu ile yeme miktarı, sıklığı, hatta yemek seçiminin değişebildiğine araştırmalarda yer verilerek sadece fizyolojik bir etmen olmadığına sıklıkla değinilmiştir (Gökmen & Aktaş, 2020).

Dr. John Hopper Michigan’ın 2006 yılında Brigton Hastanesi alkol ve madde bağımlılığı servisinde yatan hastaların, yüksek oranda tüp mide ameliyatı geçirmiş olduğunu fark etmesi ve yeme bağımlıların midesini küçülttükten sonra başka maddelere yöneldiğinin tespit edilmesiyle yeme bağımlılığı üzerine gerçekleşen araştırmalar başlamıştır (Uzbay, 2015). Kafes ve arkadaşlarına göre yeme bağımlılığı: “Bazı besinlerin beyni diğer yiyeceklere göre daha farklı etkilemesi, ödül yollarının uyarılmasına yol açması, geri çekilme belirtilerinin oluşması ve yeme davranışı üzerinde kontrolün kaybolması” şeklinde tanımlanmıştır (Kafes ve ark., 2018).

Yale Gıda tarafından yeme bağımlılığı adına 2022 yılında “Yale Yeme Bağımlılık Ölçeği” kullanılarak yapılan bir araştırmada; yeme bağımlılığının yüksek oranda işlenmiş gıdalar üzerinde madde kullanım bozukluğu semptomlarına benzer özellikler gösterdiğini ileri sürülmüştür (Lindsey ve ark., 2022). Gearhart, Corbin ve Brownell tarafından DSM-5 madde kullanım bozukluğu kriterleri göz önüne alınarak Yale Yeme Bağımlılığı Ölçeği 2016 yılında revize edilmiştir (akt. Gökmen & Aktaş, 2020).

Gunnars ve arkadaşları tarafından yaygın biçimde kabul görmese dahi yeme bağımlılığı tanısına dair birtakım taslak ölçütler sunulmuş, belirtilerden 4 ya da 5 tanesinin düzenli biçimde olması halinde kişide kompulsif yeme bağımlılığı olabileceğine değinmişlerdir (Kafes ve ark., 2018). Bu belirtiler şöyledir:

- Oldukça doygun hissetmesine rağmen bazı yiyeceklere karşı aşerme hissiyatı,
- Belirli gıdaları yemeye başladığında kendine engel olamama ve gereğinden fazla yeme,
- Bu besinleri tükettikten sonra çok fazla tıkanmışlık hissi yaşama,
- Tüketirken suçluluk duymasına karşın kısa sürede aynı gıdayı tekrar tüketme isteği,
- Aşerilen gıdayı tüketme adına sık sık bahane üretme,
- Yemeyi azaltma veya durdurma konusunda başarısız girişimler,
- Yeme alışkanlıkları adına yalan söyleme ya da davranışı gizleme girişimleri,
- Fiziksel zararlarını bilmesine rağmen tüketim konusunda kendini kontrol edememe.”

Yeme bağımlılığının tanımlanması ve ölçeklendirilmesi konusunda tartışmalar halen devam etmekte (Gökmen & Aktaş, 2020) olup yeme bağımlısı olarak kabul

edilen bireylerin takip ve tedavisinde, çok disiplinli bir yaklaşımın daha olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir (Tekin ve ark., 2018).

4.4.3. Online Alışveriş Bağımlılığı

Türk Dil Kurumuna göre alışveriş sözcüğü: “Satın alma ve satma işi, alım satım, muamele, iş, ahzüita, pazar aksata” olarak ifade edilmiş olup alışverişin insanlığın en eski sosyal eylemlerinden biri olduğu kabul edilmektedir (Tarcan- Çabukgil, 2001). Takas usulü ile ortaya çıkan alışveriş kavramı, paranın kullanılması ile boyut değiştirmiş; zamanla ibadet yerlerine yakın, sosyalleşme ve iktisadi eylemlerin gerçekleştirilmesi adına kurulan çarşılar yerini alışveriş merkezlerine bırakmıştır (Bal & Taşdemir, 2019) Teknolojinin gelişimi ile beraber de fiziki bir mekândan çok sanal dünyada ticari faaliyetlere yönelim artmış, dolayısıyla günümüz ergenlerinin birçoğu ilk alışverişlerine, online alışveriş siteleri ile başlamıştır (Özgüven, 2011; Uygun ve ark., 2011). Günümüzde hemen hemen her mağazanın internet üzerinde bir web sitesinin olduğu, sosyal medya üzerinden de reklam yapabildiği bilinmektedir (Danışmaz, 2020). Dünyadaki kullanıma paralel olarak, online ticaret ülkemizde de hızla ilerlemekte, 1990’lı yılların ortalarından itibaren ülkemizde birçok gazete ve dergi online yayınlanmaya başlamıştır. Birçok banka, sundukları hizmetleri internete aktarmış, bilgiye ulaşım ve alışveriş yapabilme, uzaktan eğitimden kamu kurumlarının hizmetlerine ulaşmaya, taşımacılık faaliyetlerine ulaşım ve kurumsal iletişime kadar yapılan birçok işlem interneti günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir (Saydan, 2008).

İnternetin hızla değişen yapısına paralel olarak insanların alışveriş yapma şekli ve alışveriş yapmaya dair tutumları da teknolojik dönüşümlere, zamana ve birtakım demografik değişkenlere bağlı değişim göstermektedir (Yılmaz ve ark., 2022). Online alışveriş “internet vasıtasıyla ürün veya hizmet satın alma süreci” anlamına gelmekte olup başka bir ifade ile “tüketicilerin, internet üzerinden alışveriş yapabilmesini sağlayan bir e-ticaret yöntemidir” (Ünal, 2020).

Ülkemizdeki online alışveriş oranlarını inceleyen araştırmalar tetkik edildiğinde; Danışmaz’ın 200 katılımcı ile gerçekleştirdiği “Covid-19 Salgınının Tüketicilerin Online Alışveriş Tercihine Etkisi” konulu araştırmasında; katılımcıların 129’unun (%64,5) salgın sürecinde online alışveriş tercihinin değiştiğini belirtirken, 71’inin (%35,5) tercihlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını ifade ettiği görülmektedir

(Danışmaz, 2020). Türkiye Bilişim Sanayiciler Derneği'nin (TÜBİSAD) sektör katılımcıları ve 1500 tüketici ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda hazırladığı “Ekonominin Dönüştürücü Gücü: E-ticaret Etki Analizi 2020 Raporu”na göre Covid-19 etkisi ile online harcama oranlarının %45 arttığı; e-ticarete katılan işletme sayısının ise 2015 yılından itibaren %42 oranında arttığı bilgilerine ulaşılmaktadır (TÜBİSAD, 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırmasına (2022) göre; internet üzerinden mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme oranının 2021 yılında %44.3 iken 2022 yılında %46.2 olduğu, 2022 yılının ilk üç ayında online olarak en çok sipariş edilen ürünün giyim, ayakkabı ve aksesuar (%71,3) olduğu; ikinci sırada lokantalardan, fast food zincirlerinden, catering şirketlerinden yapılan teslimatların (%50,2) bulunduğu; gıda (%41,9), temizlik ürünlerinin (%28,7), kişisel bakım malzemeleri ve kozmetik, güzellik ve sağlık ürünlerinin (%27,4) sırası ile onları takip ettiği belirlenmiştir (Tuik, 2022).

Online alışveriş anlık bir satın alma duygusu ile “tıkla ve al” seçeneği sunarak tüm toplumsal yargılardan uzak bir alışveriş seçeneği sunmaktadır (Greenfield, 1999). Yer ve zaman fark etmeksizin kolay ve hızlı bir şekilde online alışveriş yapabilen, birden çok mağazaya ve çeşide ulaşır çeşitler arasında karşılaştırma yaparak kullanıcıların yorumlarına ulaşabilen kişi bazen güven duyduğu için geleneksel alışveriş yöntemlerini de tercih edebilmektedir (Özgüven, 2011). Online alışveriş yöntemlerinde ürünü yakından görebilme, dokunma veya deneme gibi özellikler bulunmadığı için talep edilen ürün tüketiciye ulaştığında sitede görüldüğünden daha farklı kalitede olabilmektedir (Armağan & Temel, 2018). Online alışveriş odaklı işletmeler, insanların web sitelerine güven duymalarını sağlamak ve online alışveriş oranlarını artırabilmek adına, sitelerinin güvenliğini artırmak gibi birtakım yöntemlere başvurabilmekte; bankalar kredi kartı bilgilerinin online sistemde paylaşılmasının zararlarını indirgemeye çalışmak amacıyla sanal kart uygulamalarını güvenli hale getirmeye uğraşmaktadır (Özgüven, 2011; Saydan, 2008). Online alışverişe dair algılanan risk ve avantajlar adına yapılan araştırmalarda; ürün çeşitliliği ve zaman tasarrufu en büyük avantaj, kimlik ve kredi kartı bilgilerinin paylaşılması ise en büyük risk olarak ifade edilmiştir (Cengiz, 2011). İlgi alanına göre hazırlanan ve sosyal medyada sıklıkla karşısına çıkan reklamlar ve reklam bildirimleri, siparişi takip edebilme özelliği, taksitli ödeme seçenekleri ve kredi kartı kullanımına bağlı fiziksel

bir para aktarımı olmadığı için oluşan para harcamama hissi, patolojik online alışverişi artıran etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bal & Okay, 2022; Greenfield, 1999).

Araştırmacılar online alışveriş davranışını iki olgu ile açıklamıştır. Bunlar eğlence ve haz amaçlı hedonik alışveriş ve istek - ihtiyaca yönelik faydacı alışveriştir (Gününç & Keskin, 2016). İnsan davranışını yönlendiren en güçlü kaynaklardan biri olan duygu; günümüz ticari faaliyetlerini etkilemekte, insanlar sadece temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değil duygusal tatmin amaçlı da alışveriş yapabilmektedir (Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2019). Aynı zamanda alışveriş, insanlar arasında popüler bir eğlence halini almış, sadece alışveriş yapmak için değil keyifli bir gün geçirmek için alışveriş merkezine gidilebilmektedir. Birçok insan, popüler kültürde kendine yer edinen marka ürünlerini satın alma suretiyle benlik saygısını artırdığına, toplumdaki saygınlığını artırdığını düşünmekte ve bu durumu bir başarı olarak nitelendirmektedir (Bal & Okay, 2022; Müller ve ark., 2019). Bahse konu örnekler hedonik alışveriş bazlı olarak karşımıza çıkmakta olup kişi duygusal boşluğunu giderebilmek adına kompulsif alışverişe yönelmektedir (Gupta, 2013).

Kompulsif satın alma davranışı Krepelin (1915) ve Bleuler (1924) tarafından Yunanca “onios- satılık” ve “mania-delilik” anlamına gelen “onomania” olarak tanımlanmıştır (akt. Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2019; Bozdağ & Alkar, 2018; Murali, Ray & Shaffiullha, 2012). “Kompulsif satın alma” terimi ile özdeşleştirilen alışveriş bağımlılığı “dürtüsel olarak tüketmeye eğilimli görülen bireylerde olan hiç zamansız, lüzumsuz ve aşırı tüketmeye yönelik davranış” olarak tanımlanmıştır (Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2019). Alışveriş bağımlılığı uzun vadede, büyüyen mali sıkıntılara rağmen kişinin aşırı harcamaya devam edebilmesi adına borçlu olabilmesine, aldatma veya zimmete para geçirme gibi olumsuz davranışlara yönelebilmesine, psikiyatrik komorbiditeye ve ailesel uyumsuzluğa yol açabilmektedir (Müller ve ark., 2019).

4.4.3.1. Online Alışveriş Bağımlılığı Nedenleri

Online alışverişlerin çoğunda haz alma ve eğlence amaçlı olarak nitelendirilen hedonik alışveriş etkilidir (Gününç & Keskin, 2016). Aynı zamanda kişinin istediği ürüne, istediği saatte ve birden çok alternatifine aynı anda ulaşabilmesi, taşıma kolaylığı ve aldığı ürün mahremiyeti online alışveriş tercihini artırmaktadır. Satın almanın “Beklenti, Hazırlık, Alışveriş ve Harcama” olmak üzere dört aşaması bulunmakta olup kişi ihtiyacı olamayan bir ürünü aldıktan sonra kendini gergin

hissetmekte ve gerginliği azaltmak adına tekrar alışveriş yapmaya yönelmektedir (Murali ve ark., 2012). Bu durum bağımlılık döngüsünü de içinde barındırmaktadır.

Ayazoğlu ve arkadaşları; alışveriş bağımlılığının birçok nedeni olabileceğine değinerek “*Benlik saygısında azalma; endişe, depresyon ve takıntılarla birlikte yaşanan olumsuz duygular; sosyal statü beklentisi, fantezi düşkünlüğü; artan internet kullanımı, zorlayıcı biriktirme ve plansız satın alma*” davranışlarının kişiyi alışveriş bağımlılığına sürükleyebildiğini belirtmişlerdir (Ayazoğlu ve ark., 2019).

Lee ve Park’a göre alışveriş bağımlıları toplumsal yargılardan kaçınabilmek, mahremiyeti yakalayabilmek ve dışlanmamak adına daha çok online alışveriş seçeneğini tercih etmektedir (Gününç & Keskin, 2016). Rose ve Dhandayudham’a göre kaygı, stres durumları, heyecan arayışı, medya gibi çevresel uyaranlar da alışveriş bağımlılığında etkili faktörler arasındadır (Rose & Dhandayudham, 2014). Uzarska, Czerwiński ve Atroszko ise kişinin yalnızlıktan ve kişilerarası çatışmalardan kaçınmak için alışveriş davranışına yöneldiğini belirterek, alışveriş bağımlılığını sosyal kaygı ile ilişkilendirilmiştir (Uzarska ve ark., 2021). Özellikle üniversite öğrencilerinin hedonik satın alma ile online alışverişin rahatlığına ulaştığında sosyal kaygı nedeniyle alışveriş bağımlısı olma riskinin yüksek olduğunu belirtilmektedir (Zhang ve ark., 2019).

Çocukluk döneminde ödüllendirici davranışlara sahip olan bireyin hayata dair beklentilerinin artması ile kendisini ödüllendirmeye çalışması olarak ifade edilen “*linik mükemmeliyetçilik*” kavramının, kişinin satın aldığı ürünün beklentisini karşılamaması halinde, satın alma davranışını tekrarlayabileceği olabileceği, dolayısıyla klinik mükemmeliyetçiliğin alışveriş bağımlılığı ile ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir (Yılmaz, 2019).

Online alışveriş bağımlısı bireyde, satın alma duygusu o kadar güçlüdür ki kişi bu güdüye karşı koyma noktasında oldukça zorlanmaktadır (Bozdağ & Alkar, 2018). Özellikle günümüz teknolojik fırsatları, uyarıcı reklamlar (Yıldırım, 2019), para olmamasına rağmen alışveriş imkanının kredi kartı vasıtasıyla devam edebilmesi, alışveriş bağımlılığını tetiklemektedir. Aslanoğlu ve Korga’nın kredi kartı kullanımı ve kompulsif satın alma davranışı üzerine Kırıkkale ilinde yapmış oldukları araştırmada; kredi kartı kullanımı ve aylık kart ödeme borcu ile alışveriş bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu verilerine ulaşılmıştır (Aslanoğlu & Korga, 2017).

Spinella, Lester ve Yang (2014), online alışveriş bağımlılığının, bireylerin finansal davranışlarıyla ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Son araştırmalar ise, online alışveriş bağımlılığının finansal okuryazarlıktan etkilendiğini ileri sürmekte, finansal

okuryazarlığı yüksek olan bireylerin, düşük online alışveriş bağımlılığına sahip olma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Lam & Lam, 2017).

4.4.3.2. Online Alışveriş Bağımlılığı Ölçütleri

1980’li yılların sonuna kadar literatürde alışveriş bağımlılığı adına bir çalışma yapılmasa da alışveriş bağımlılığının; bir dürtü kontrolü, obsesif-kompulsif veya bağımlılık durumu olup olmadığı konusunda gerçekleşen akademik tartışmalar sonucunda bazı akademisyenler, bu davranışa sahip kişilerin aşırma, geri çekilme ve kontrol kaybı yaşadıkları için kompulsif alışveriş davranışını sergilediği, dolayısıyla davranışsal bağımlılık olarak nitelendirilebileceğini öne sürmüşlerdir (Gori ve ark., 2022; Tanoto & Evelyn, 2019; Winston, 1980). Gori ve arkadaşları da; online alışveriş bağımlılığının “ödül duyarlılığının” madde bağımlılığına benzer örüntüler taşıdığına dikkat çekerek bu durumu davranış bağımlılığı statüsünde değerlendirmişlerdir (Gori ve ark., 2022; Rose & Dhandayudham, 2014; Trotzke ve ark., 2019).

Sun ve Wu (2011) gibi bazı araştırmacılar ilk başlarda online alışveriş bağımlılığını daha çok internet bağımlılığı kapsamında tartışmakta ve materyalizmle ilişkilendirmekte iken Rosa ve Dhandayudham (2014) online alışveriş, “düşük benlik saygısı, düşük öz düzenleme, olumsuz duygusal durum ve keyif alma” ile ilişkilendirmiştir (akt. Jiang, Zhao & Li, 2017). Online alışveriş bağımlılığının internet bağımlılığının bir alt türü olarak algılanmasına karşın ölçeklerle gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde genel alışveriş bağımlılığı ve dürtüsellik, obsesiflik - kompulsiflik ile ilgili bulguları yansıttığı, aralarında anlamlı ve pozitif bir şekilde ilişki olduğu verisine ulaşılmıştır (Gori ve ark., 2022). Brunelle ve Grossman (2022) ise; madde bağımlısı bireyler gibi online alışveriş bağımlılarının da aşırı satın alma dürtüsü, kontrol kaybı, alışveriş esnasında yaşanan duygu durum eksikliği, alışveriş yapamadığında ise ortaya çıkan olumsuz duygulanımın yoksunluk belirtilerine benzediğini belirterek; davranışla fazla meşgul olma ve tekrarlanan başarısız girişimler nedeniyle online alışveriş bağımlılığını dürtü kontrol bozuklukları ile karakterize etmişlerdir (Brunelle & Grossman, 2022). Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Hastalık Sınıflandırması’nın 11. revizyonunda (ICD- 11) alışveriş bağımlılığına “Diğer belirlenmiş dürtü bozuklukları” sınıfında yer vermiş olup DSM-V’te bir bağımlılık olarak listelenmemiştir.

Uzarska, Czerwiński ve Atroszko'ya göre alışveriş bağımlılığı için önerilen tanı kriterleri yalnızca hipomani veya mani sırasında ortaya çıkmayan epizodlarla birlikte sosyal, finansal, mesleki işlevselliklerle beraber; satın alınabilecekten fazlasını harcamak, genellikle sıkıntı ve müdahalenin bir sonucu olarak gerekli ve yararsız satın alma ile meşgul olmayı ve müdahaleci dürtüleri içermektedir (Uzarska ve ark., 2021).

Bal ve Okay (2022) alışveriş bağımlısı bireyin taşıdığı duygusal semptomları şu şekilde nitelendirmiştir:

- Potansiyel maddi kaynakları gözetildiğinde ödeyebileceğinden fazlasını harcama,
- Öfkeli veya üzgün hissettiğinde alışveriş yaparak duygu durumunu değiştirmeye çalışma,
- Alışveriş yapma çılgınlığına karşı suçluluk hissetmesine rağmen baş etmek adına tekrar alışveriş yapma davranışına yönelme,
- Alışverişe yönelmesi veya alışverişe dair olumsuz sonuçlarının ilişkilerini etkilemesi,
- Tüm çabalarına rağmen alışveriş yapma davranışını kontrol edememe durumu” (Bal & Okay, 2022).

McElroy ve arkadaşları ise, dürtü kontrol bozuklukları, OKB, madde bağımlılığı ve patolojik kumar için oluşturulan DSM-III-R kriterlerine dayanarak alışveriş bağımlılığında kullanılabilecek teşhis kriterlerini şöyle maddelendirmiştir:

“• *Karşı konulmaz, anlamsız olarak deneyimlenen satın alma davranışı veya finansal olasılıkların aşıldığı durumlarda bile ihtiyaç duyulmayan malları satın alma dürtüsü veya davranışları ile güçlü bir zihinsel bağ vardır.*

• *Düşünceler ve / veya davranışlar acı çekmeye, performansı sınırlamaya veya finansal sorunlara yol açar.*

• *Semptomlar sadece manik veya hipomanik atak sırasında ortaya çıkmamalıdır. Tamamen telafi edici satın alma davranışı bu patolojik davranıştan ayırt edilmelidir”* (McElroy ve ark., 1994).

Andreassen ve diğerleri “Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeğini” geliştirmiş (Andreassen et al., 2015) olup bu ölçek 2018 yılında Bozdağ ve Alkar tarafından “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği” olarak uyarlanmıştır (Bozdağ ve ark., 2018). Araştırmamız ise bahse konu ölçek uyarınca toplanan verilerin değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir.

4.4.3.3. Online Alışveriş Bağımlılığının Komorbiditesi

Online alışveriş bağımlılığı kişilerin kontrol etmekte güçlük çektiği ve içten gelen dürtülere bağlı olan depresyon, anksiyete gibi psikolojik semptomlarla ilişkilendirilen ciddi bir bağımlılık türüdür (Bal & Okay, 2022; Uzarska ve ark., 2021). Bireyin psikolojisini etkilediği kadar toplumu da ilgilendirdiği için sağlık bilimleri adına önemli bir araştırma konusudur (Mandeep, ve ark., 2019). Yeme bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluklar (OKB) , madde kullanım bozukluğu ve kişilik bozuklukları gibi olgularla komorbidite iken (Rose & Dhandayudham, 2014; Zhang et al., 2019) topluma borç, iflas ve işlevsiz aileler katmaktadır (Mandeep et al., 2019).

Alışveriş bağımlılığı hakkında yapılan çalışmaların büyük bir kısmında, kişilik bozukluklarının az miktarda bağımlılığa eşlik ettiğine değinilmiştir. Özellikle Schlosser (1994) ve Kruger (1988) kompulsif alışveriş ve kişilik bozuklukları hakkında araştırmalar gerçekleştirmiştir. Schlosser ve arkadaşları gerçekleştirdiği araştırmada kompulsif alışveriş davranışı gösteren katılımcıların %59'unun kişilik bozukluğu tanısı aldığı, bunlardan %22'sinde OKB, %15'inde borderline kişilik bozukluğu, %15'inde ise çekingen kişilik bozukluğu olduğu bulgusuna rastlanıldığına değinmiş; Krueger ise kompulsif alışveriş davranışını histrionik ya da narsistik kişilik bozukluğu ile ilişkilendirmiştir (Aydın, 2019).

4.4.3.4. Online Alışveriş Bağımlılığında Kullanılan Tedavi Yöntemleri

Alışveriş bağımlılığı tedavilerinde psikoterapi ve farmakolojik müdahalelere başvurulmaktadır. Farmakolojik müdahale özellikle majör depresyonda kullanılan ilaçlar ve antidepresanlarla gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2019). Online alışveriş bağımlılığı dürtüsellikle beraber işlevsellik sorunlarını gündeme getirmektedir (Zhaocai ve ark., 2017). Davranıştaki patolojinin giderilmesi, kişinin bağımlılığını kabul ederek işlevsiz kalıpların yerine uygun davranış kalıpları geliştirmesi adına kullanılan ana terapi yöntemi Bilişsel Davranışçı Terapi modelidir. Kişi istemese bile alışveriş yapmaya devam etmekte, duygu ve düşüncülerine yönelik terapötik desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Alışveriş bağımlılığının ülkemizde bağımlılık olarak kabul edilme oranının oldukça düşük olduğu düşünülmekte; bireyin stereotip alışverişleri, bağımlılık döngüsü nedeniyle değil de bilerek ve isteyerek gerçekleştirildiği, sosyal çevresi

tarafından kabul görmektedir. Aynı zamanda yaşanan maddi sıkıntılar, borç ve iflas durumları, aileye ayrılması gereken zamanın azalması gibi sorunlar doğurabilen alışveriş bağımlılığı ailesel patolojiye de yol açabilmektedir (Lejoyeux & Weinstein, 2013). Bu nedenle alışveriş bağımlısı bireyle gerçekleştirilecek terapilerin olumlu etki sağlayabilmesi adına ailesi ve sosyal çevresi ile de mesleki çalışmalar gerçekleştirilmesi, alışveriş bağımlılığı hakkında bilgilendirmeler sağlanarak aile danışmanlığı- terapileri düzenlenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Alışveriş bağımlısının, bağımlılığın sadece kendinde olduğunu bilmemesi ve destek mekanizmalarını aktif hale getirebilmesi adına grup terapilerden de yararlanabilmektedir.

Bağımlılık hem mikro hem de makro bir olgudur. Dolayısıyla bireyi etkilediği kadar toplumu da etkilemektedir. Bu nedenle alışveriş bağımlılığı hakkında toplumsal çalışmaların gerçekleştirilmesi, sonucunda da politika önerileri sunularak işlevsel ailelerin topluma tekrar kazandırılması planlanmalıdır.

4.5. Sosyal Hizmet ve Bağımlılık

Sosyal hizmet, sosyal işlevselliği artırmak, kapasiteyi yenilemek, güçlendirmek ve amaca uygun toplumsal koşullar üretmek üzere birey, grup, aile veya topluluğa yönelik gerçekleştirilen mesleki bir çalışmadır (Zastrow, 2013). Sosyal hizmet hem bir bilim hem de multidisipliner çalışmayı benimseyen, kanıta dayalı bilgilerden ve bilimsel kaynaklardan yararlanan bir meslek dalıdır. İnsan hakları ve toplumsal adaleti öngörerek mikro, makro ve mezo çalışmalar gerçekleştiren sosyal hizmetin odağı toplumdur (Duyan, 2012). Bu nedenle sosyal hizmet, toplumdaki patolojiye dair mesleki çalışmalar yürütmektedir. Bağımlılık ise günümüz toplumunu etkileyen problemler arasında olup toplumu derinden etkileyen bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle bağımlılık sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanı içerisinde de kendine yer bulmaktadır.

4.5.1. Kuramsal Çerçeve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet olumsuz işlevsel kalıplarını ortadan kaldırarak bireyin rollerini tekrar yerine getirebilmesini, iyilik halinin artmasını ve çevresine tekrar uyum sağlayabilmesini hedeflemektedir (Turan, 2012). Bu nedenle sosyal hizmet mesleği

bireyin iyilik halini ve ekolojik çevresini değerlendirerek, bireyi çevresi içinde ele alır (Duyan, 2012). Sosyal hizmeti diğer mesleki gruplardan ayıran ince nüanslardan biri “çevresi içerisindeki birey” e odaklanmasıdır.

Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NAWS) sosyal hizmet uzmanını “*Müracaatçılar (bireyler, aileler, gruplar, topluluklar, örgütler veya genel olarak toplum) için sosyal hizmet sağlamak adına bilgi ve becerilerini kullanan (lisans ya da yüksek lisans dereceli), insanların problem çözme kapasitelerini artırmaya ve gerekli kaynakları elde etmelerine yardımcı olan; bireyler, insanlar ve onların çevreleri arasındaki ilişkiyi kolaylaştıran, örgütlerin insanlara karşı sorumlu olmalarını ve sosyal politikaları etkilemeye çaba harcayan sosyal hizmet okulları mezunlarıdır*” ifadeleri ile tanımlamaktadır (NAWS,1999).

Sosyal hizmet uzmanının mesleki yeterlilikleri çerçevesince dokuz adet yetenek alanı bulunmalıdır. Bu alanlar “*profosyonellik, değer ve etik ilkeler, çeşitlilik, haklar ve adalet, bilgi, eleştirel yansıtma, müdahale ve beceri, bağlam ve organizasyon, mesleki liderliktir*” (Rogers ve ark., 2019). Sosyal hizmet uzmanı mesleğinin değer yargıları, etik ilkeleri ve mesleki bilgisinin verdiği sorumlulukla beraber süpervizyon desteği ile hak ve adaleti gözeterek, çeşitlilik ve farklılıklara inanarak müdahalelerini eleştirel düşünme ve yansıtma çerçevesince profesyonel biçimde gerçekleştirmektedir. Meslek tanımı gereğince müracaatçıları adına ve müracaatçılarla birlikte birçok karar almakta, bu kararları alırken mesleki bilgi ve becerilerini kullanmaktadır (Çifci, 2009). Sosyal hizmet uzmanının ihtiyaç duyduğu anahtar beceri ise müracaatçı sisteme etkili bir danışmanlık sağlama yeterliliğidir (Zastrow, 2013).

Sosyal hizmet uzmanları bu yeterliliklerini mesleki etik çerçevesince uygulamaya aktarmalıdır. Mesleki etik, sosyal hizmetin temel taşlarından (NAWS, 1999). Değerler ve etik ilkeler, mesleğin kontrol ve disipline edilmesinde yardımcı olmaktadır (Duyan, 2012). Sosyal hizmet hem bireyin hem de toplumun gerekliliklerini gözetmektedir. Dolayısıyla değerler ve mesleki ilkeler de hem toplumsal değişimi ve gelişimi hem de bireyin iyilik halini hedef alarak oluşturulmuştur. Sosyal hizmet uzmanı, rollerini felsefi değerler çerçevesinde yerine getirmekte olup bu değerler “yaşam, özgürlük ve hürriyet, eşitlik ve ayrımcılık yapmama, adalet, dayanışma, sosyal sorumluluk, gelişme, barış, şiddete maruz bırakmama, insan ve doğa arasındaki ilişki” şeklinde sıralanabilir (Duyan, 2012).

Duyan ve arkadaşları (2008), sosyal hizmetin amacı ve odağını belirginleştiren birtakım ilkeler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu ilkeler şu şekildedir:

- *Toplumdan dışlama yaşayan riskli grupların sosyal yaşama katılımı/yeniden katılımını sağlamak,*
- *Toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele,*
- *Birey, grup, aile ve toplum düzeyinde iyilik halini ve sorun çözme becerisini artırmak,*
- *Ulusal ve uluslararası boyutta savunuculuk faaliyetleri yürütmek,*
- *Politikaların, bireylerin faydasına yönelik geliştirilmesini ve uygulanmasını desteklemek,*
- *Dezavantajlara neden olan yapısal sorunları değiştirmeye çalışmak,*
- *Sorun çözümünde desteğe ihtiyaç duyan çocuk, engelli, yaşlı vb. gruplara katkı sunmak.*

Sosyal hizmetin amacı ve odağı haricinde kapsadığı müdahaleler de önem taşımaktadır. Sosyal hizmetin kapsamını anlamak; müracaatçı sistemi boyutuyla müdahaleyi sınıflandırmaktan geçmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet “mikro düzeyde- karı koca, ebeveyn çocuk ile yakın arkadaş aile fertleri gibi birey ve onun yakın etkileşimleri üzerine”; “makro düzeyde- topluluk, örgüt, devlet ve bir bütün halinde toplumla çalışma”; “mezzo düzeyde ise -aile yaşamından biraz daha az samimi olan ancak örgütsel ve kurumsal temsilcilikler arasında gerçekleşen okul, komşu, kendi kendine yardım grupları gibi kişisel olarak daha anlamlı kişilerarası ilişkilere” odaklanmaktadır (Duyan, 2003).

Sosyal hizmet uygulaması sırasında sorunu belirlemek ve uygun sosyal hizmet müdahalesini seçmek için; “Sistem Teorisi, Ekolojik Yaklaşım, Güç Temelli ve Çözüm Odaklı Yaklaşımlar, Psikososyal Yaklaşım, Fonksiyonel Yaklaşım, Problem Çözme Yaklaşımı, Davranışçı Yaklaşım, Aile Tedavisi Yaklaşımı, Krize Müdahale Yaklaşımı, Toplumsallaşma- Sosyalizasyon Yaklaşımı, Görev Merkezli Yaklaşım ve Feminist Yaklaşımı” gibi kuramsal çerçeveden yararlanmaktadır (Buz, 2009; Duyan, 2012; Rogers ve ark., 2019; Turan, 2012; Zastrow, 2013).

Sıralanan kuramsal yaklaşımların başında sistem yaklaşımı gelmektedir (Yaman & Karaman, 2020). Sistem; “iç ve dış faktörleri birbirinden ayıran bir sınırı olan sistemle ilişkili girdi ve çıktıları belirlemek için çevre ile etkileşimde olan tutarlı bir bütün” olarak tanımlanmaktadır (Akkuş & İzci, 2018). Sistem teoremi insanı bir sistem olarak değerlendirmekte iken alt sistem (aile, okul vb.) ve üst sistemlerin (toplum vb.) birbirini etkilediğini ileri sürmektedir (Rogers ve ark., 2019). Sistemin denge kurması yani homeostaziye dikkat çeken sistem kuramı dengesizliğin giderilmesi ile

patolojinin ortadan kalkabileceğini ileri sürer. Sistem üyelerini birer çark olarak değerlendiren sistem yaklaşımı, çarkların birinde meydana gelen bir problemin bütün bir sistemi etkilediğini belirtmekte, problemi çözerken hem alt sistemlere hem de üst sistemlere bütüncül olarak odaklanmaktadır (Duyan, 2012).

Sosyal hizmet mesleği tarafından sıklıkla kullanılan bir diğer yaklaşım ekolojik yaklaşımdır. Sistem teorimi ile sıklıkla karıştırılan ekolojik yaklaşım; hem iç hem dış etkenleri araştırırken (Zastrow, 2013) bireyin, birey-grup-aile ve toplumla kurduğu etkileşimi odağına alır (Yaman & Karaman, 2020). İşler bir sosyal destek mekanizmasının, karşılaşılan problemlerde uyumu ve baş etme kapasitesini etkilediğini ileri sürerek, herhangi bir patolojiye müdahale ederken bireyin destek alabileceği ekolojik çevresine odaklanmanın ve kaynakların değerlendirilmesi gerekliliğine değinmektedir (Turan, 2012).

Meslekte öne çıkan bir diğer yaklaşım ise güçlendirme yaklaşımıdır (Yaman & Karaman, 2020; Zastrow, 2013). Saalebey'e göre: "Her birey, grup, aile ve topluluğun kendine özgü gücü vardır ve güçler yaklaşımı bu kaynakları seçme ile ilgilidir" (Zastrow, 2013). Barker (1999) güçlendirme yaklaşımını bir süreç olarak kabul etmekte "insanların yaşamlarında değişiklik yaratmak amacıyla sahip oldukları gücü kullanmalarına yardımcı olmak" olarak tanımlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı sıklıkla müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımını kullanmakta, müracaatçının sorununu çözmek adına güçlü yönlerini nasıl ortaya çıkaracağına dair yardım etme gereksinimi duymaktadır (Duyan, 2012). Kişinin danışmanlık talep etmesi bile güçlü bir yönü olarak ele alınmakta, aktif baş etme mekanizmaları bireye hatırlatarak karşısına çıkan sorunla da gücü sayesinde baş edebileceği aşlanmaktadır.

Bireyin ağırlıklı olarak şimdiki zamanına odaklanan psikososyal yaklaşımda ise sosyal hizmet uzmanı müracaatçı sistemle iş birliği halinde çalışmalar yürüterek kişinin bilinçli olarak kendi duygu ve düşüncelerini, çevresi ile ilişkilerini değiştirmesine yardımcı olmaktadır (Turan, 2012). Sosyal hizmetin ana felsefesinde bireyi aile sistemi içerisinde değerlendirilmesi yer almaktadır. Sherman'ın "Bireyi tedavi etmenin en iyi yolu ailesini tedavi etmektir" düşüncesi gereği aile terapilerinde de sıklıkla psikososyal müdahaleye ihtiyaç duyulmaktadır (Özkan & Kılıç, 2013; Turan, 2012).

Müracaatçı sistemin problemi kabul ederek davranışını değiştirmek adına yaptığı başvurularda sıklıkla kullanılan yaklaşım ise davranışçı yaklaşımdır. İstenmeyen, işlevsiz davranışlar bireyin çevresi ile ilişkini etkilemekte ve bazen birey günlük

fonksiyonlarını yerine getirmekte zorlanmaktadır (Turan, 2012). Bu nedenle istenmeyen olumsuz davranışların, olumlu kalıplarla değiştirilmesi kişinin tekrar işlevsellik kazanması hususunda elzemdir. Pekiştirici unsurlar ve tepkisel davranışlar gözetilerek kendine has uygulama yöntemleri bulunan davranışçı yaklaşım, istenmeyen davranışın tekrarlandığı ve bu durumdan pişmanlık yaşandığı, bağımlılık gibi olgularda uygulanabilen ana sosyal hizmet metotlarından biridir (Duyan, 2012).

4.5.2. Sosyal Hizmetin Bağımlılık Alanındaki Rolü

Bağımlılık sosyal ve psikolojik etkenlere duyarlı kronik bir aile hastalığıdır; (Ögel, 2019) tedavisinde ise multidisipliner bir çalışma gerekmektedir. Bireyin psikososyal iyilik halini gözetken sosyal hizmet mesleği de bağımlılık çalışmalarında yer alan ekibin tartışılmaz bir üyesidir. Bağımlılık alanında sosyal hizmeti, psikoloji ve psikiyatri bilimlerinden ayıran ana hat sosyal hizmetin sosyal etmenlere de odaklanmasıdır. Psikiyatri kişiyi sağlığına yeniden kavuşturma çabasında bedensel ve ruhsal ögelere odaklanırken, sosyal hizmet sosyal ögeleri ön plana alarak sosyal sağlığın temininde etkin ve karar verici konumdadır (Oral & Tuncay, 2012).

Bağımlılık tedavisinde bireyin karşılanmayan ihtiyaçlarının giderilmesi, bu doğrultuda kaynaklarının belirlenerek, potansiyel kaynağı ile bireyin buluşturulması önemli bir noktadır (Aktürk, 2019). Sosyal hizmet ise güçlendirme yaklaşımı doğrultusunda herkesin güçlü bir yönü ve kaynağı olduğunu kabul ederek hizmet vermektedir. Bu nedenle olası kaynakları belirlemek adına bireyin var olan sistemlerini değerlendirmek, bireyin baş etme kapasitelerini işler hale getirmek ve sosyal destek mekanizmalarını güçlendirmek sosyal hizmet uzmanının görevleri arasındadır.

Polat'a (2012) göre sosyal hizmet uzmanının bağımlılık alanında çalışırken "danışmanlık, kaynak oluşturucu ve eğitici" rolleri bulunmaktadır. *Danışmanlık rolü* kapsamında mikro düzeyde birey ve ailesine, mezzo düzeyde tedavinin geliştirilebilmesi için merkez düzeyinde değişim gerçekleştirmek ve makro düzeyde bağımlılık alanında üretilen politikaları etkilemek; *kaynak oluşturucu rolü* kapsamında mikro düzeyde birey ve ailesi için kaynak oluşturmak, mezzo düzeyde bağımlılık alanında hizmet veren farklı kuruluşlar arasında işbirliği sağlamak, makro düzeyde ise ihtiyaçları karşılayacak projeler geliştirmek, bağımlıların istihdamına ilişkin çalışmalar yürütmek; *eğitici rolü* kapsamında mikro düzeyde birey ve ailelere yönelik

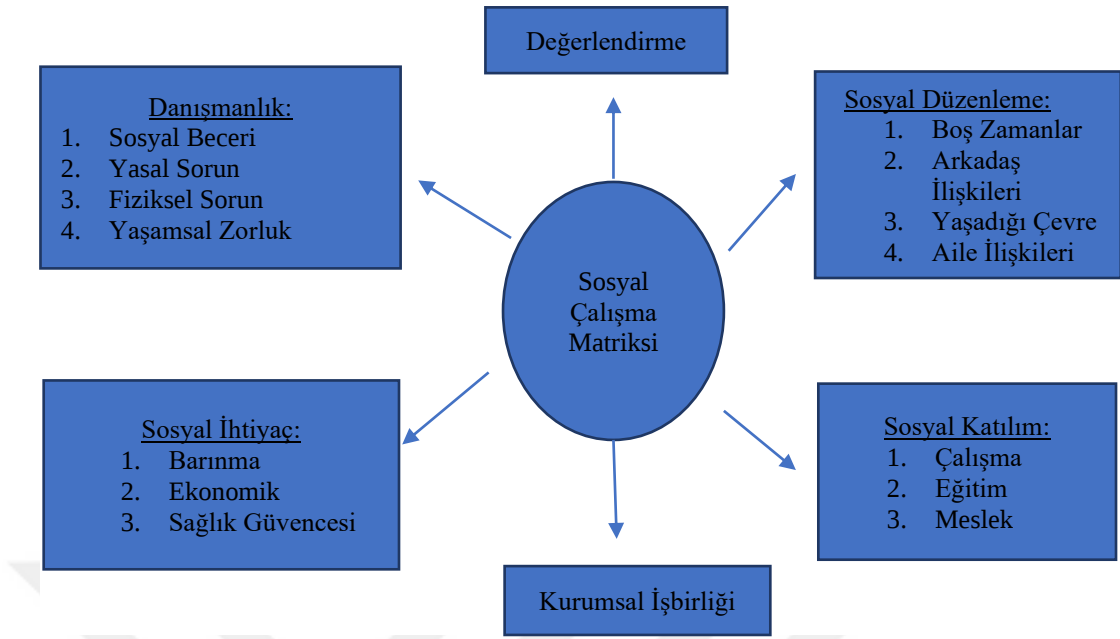
bağımlılık hakkında psikoeğitimler düzenlemek, mezzo düzeyde çeşitli gruplara yönelik bağımlılık alanına dair eğitimler planlamak, makro düzeyde ise bağımlılık ve etiketlenme ile ilgili farkındalık oluşturacak programlar hazırlayarak konuya dikkat çekmek yer almaktadır (Polat, 2012).

Bağımlı kişiler iletişim kurma becerileri, sorunu algılama ve düşünme gibi sosyal becerilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duymakta olup kişinin sosyal işlevselliğini tekrar kazanması, ilgi alanının belirlenerek ileride meslek edinebilmesi adına çeşitli atölyelere katılması gerekmektedir. Bu doğrultuda hizmet veren bağımlılık tedavi merkezleri rehabilitasyon programlarını kapsamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı ise bireye özel, amaç ve ihtiyaçları doğrultusunda program hazırlanması, iyileşmesini sağlamak için motivasyonel görüşmeler gerçekleştirilmesi, hane incelemesi gerçekleştirilmesi, kişinin tıbbi ve ruhsal süreçlerinin takibini sağlayarak tedavide kalmasını kolaylaştırma da etkin rol almaktadır (Çuhacı, 2019; Şamar & Buz, 2022).

Sosyal hizmet uzmanı bağımlı birey, aileleri ve toplumla çalışırken genelde yaklaşım doğrultusunda “Değerlendirme, Sosyal Katılımı Sağlama, Sosyal İhtiyaçları Karşılama, Sosyal Düzenleme Yapma, Danışmanlık Yapma ve Danışanların AMATEM ve Diğer Hastane Süreçlerini Takip Ederek Tedavi Sonrası Gelişim ve Değişimlerini İzlemek” gibi rol ve sorumlulukları bulunmaktadır (Bozdoğan, 2019).

Tokluoğlu (2019) psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının katılımı ile gerçekleşen bir çalıştayda ortaya çıkarak, düzenlemesi gerçekleştirilen Sosyal Çalışma Matriksi’nin, sosyal hizmet uzmanının bağımlılık alanında doğru değerlendirme yapmak, daha somut hedefler koymak ve standardizasyon sağlanması adına önem taşıdığını belirtmektedir. Sosyal Çalışma Matriksi (SÇM) 6 risk ve ihtiyaç alanından oluşmaktadır (Tokluoğlu, 2019). Sosyal Çalışma Matriksi aşağıda yer alan Şekil 1.’de de görüldüğü üzere; değerlendirme, sosyal katılım, sosyal ihtiyaç, sosyal düzenleme, danışmanlık ve kurumsal iş birliği” aşamalarından oluşmaktadır.

- a. *Değerlendirme:* Değerlendirme aşamasında ana amaç kişinin bağımlılık sürecini anlamak, sorunu tanımlamak, bireyin alt ve üst sistemlerle ilişkisini değerlendirmek, doğru destek kaynakları ve motivasyonu belirleyerek sosyal hizmetin güçlendirme, sistem ve ekolojik yaklaşımları doğrultusunda birey ve çevresi adına gerekliliklerin planlanması adına kapsamlı bir değerlendirmenin sağlanmasıdır (Bozdoğan, 2019). Sosyal Çalışma Matriksi’ndeki tüm alanlara ilişkin veriler değerlendirme aşamasında alınarak Sosyal Hizmet Bilgi Formu doldurulmaktadır (Tokluoğlu, 2019).

Şekil 1 Bağımlılıkta Sosyal Çalışma Matriksi*

*Nurdan Tokluoğlu'nun (2019) "Bağımlılıkta Sosyal Hizmet" kitabı "Sosyal Çalışma Matriksi" bölümünde yer alan (sayfa:103) tablodan alıntı yapılmıştır.

- b. *Sosyal Katılımı Sağlamak:* Her birey belirli sorumluluk ve rolleri kapsamında sistemlerde bulunmaktadır. Sosyal katılımı sağlanması ise bireyin tekrar rollerine uyum sağlayarak sistem akışına tekrar dönebilmesini aktifleştirmektir. Bireyin çalışma, eğitim ve meslek edinme ihtiyacı göz önüne alınmaktadır. Bu kapsamda ev ziyaretleri, bireyin bilgisi dahilinde okul ya da kurs eğitmeni ile görüşmeler planlanabilir ve sosyal inceleme gerçekleştirilir (Bozdoğan, 2019; Şamar & Buz, 2022).
- c. *Sosyal İhtiyaçları Karşılama:* Sosyal hizmet bağımlılık tedavisinin bütüncül olabilmesi adına bireyin sosyal açıdan tam bir iyilik halinin sağlanmasını hedeflemektedir (Zastrow, 2013). Sosyal ihtiyaç alanı "Barınma, Ekonomik ve Sağlık Güvencesi" olmak üzere üç alt başlıkta değerlendirilmekte (Tokluoğlu, 2019) kişinin ihtiyaçlarının belirlenerek ve kaynakları ile buluşturulması hedeflenmektedir.
- d. *Sosyal Düzenleme Yapmak:* Bağımlılık tedavisi sonrasında bireyin yaşadığı çevreye geri döndüğünde uyum sağlaması, bağımlılığın tekrar nüks etmemesi için güvenli bir alana ulaşması gerekmektedir (Bozdoğan, 2019). Boş zamanlar, aile- arkadaş ilişkileri ve yaşadığı çevre üzerinde durularak, bu

etkenlerin bağımlılığa etkisi ve kişinin tedavi sonrasındaki yaşamı hakkında danışmanlık sağlanması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı kişiyi meslek edinme, uğraş ve hobi edinme kurslarına yönlendirerek sosyal gelişimini destekleyebilir (Şamar & Buz, 2022).

- e. *Danışmanlık*: Bağımlılık hem bireyde hem de ailesinde birtakım problemlere neden olabilen psikososyal bir patolojidir (Ögel, 2019). Yasal problemlere yol açabilen madde bağımlılığı kişinin dışlanması, şiddete veya travmatik olaylara maruz kalmasına ve ailevi problemler yaşamasına neden olabilmektedir. Danışmanlık sürecinde kişinin “sosyal beceri ihtiyacı, yasal sorunları, fiziksel sorunları ve yaşamsal zorlukları” ele alınmaktadır (Tokluoğlu, 2019).
- f. *Kurumsal İşbirliği*: Bağımlının doktoru tarafından gerekli görüldüğü zaman tedavi amaçlı AMATEM veya hastanelere yatışı yapılabilmektedir. Bu süreçte bağımlı bireyin hastane yatışı, hastaneye uyum sağlaması ve taburculuk süreci tıbbi sosyal hizmetin alanına girmektedir. Bağımlı ve doktor, doktor ve bağımlı yakınları arasında köprü görevi gören sosyal hizmet uzmanı, planlı müdahale basamakları gereğince olguya yaklaşmaktadır (Bozdoğan, 2019). Kurumsal işbirliği bağımlılık alanında çalışmalar gerçekleştiren YEDAM ve AMATEM gibi kurum ve kuruluşlarının çalışma koşullarını bilme, gerekli konsültasyonu sağlama ve bağımlı ile ailesini yönlendirme süreçlerini de kapsamaktadır (Şamar & Buz, 2022; Tokluoğlu, 2019).

4.5.3. Sosyal Hizmet ve Davranışsal Bağımlılık

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de risk faktörleri, morbidite ve mortalite oranları nedeniyle daha çok madde ve alkol bağımlılığına odaklanılmakta ve bu kapsamda tedavi programları geliştirilmektedir. Ancak davranışsal bağımlılıkların sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri gün geçtikçe artmakta bireylerin ve toplumların ruh sağlığını etkilemektedir (Cuppone ve ark., 2021).

Sosyal hizmetin odağını toplum oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumu derinden etkileyen, iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler sosyal hizmet uzmanının rol ve işlevlerini doğrudan etkileyen unsurlardan biridir (Duyan, 2012). Mesleğin giriş noktasını yoksul ve muhtaç insanlara destek oluştursa da toplumsal değişimin

gündeme getirdiği yeni sorun ve ihtiyaçlar karşında sosyal hizmetin çerçevesi de genişlemiştir (Turan, 2012).

Davranışsal bağımlılıklarla mücadele noktasında sosyal hizmetin rolü oldukça önemlidir. Örneğin Landon, Grayson ve Roberts'in (2018) bir davranışsal bağımlılık türü olan kumar bağımlılığı ve etkileri adına, sosyal servise müracaat eden kumar bağımlıları ile yaptığı çalışmada; tüm katılımcıların, kumarın kendileri ve aileleri üzerindeki etkileri hakkında değişen oranlarda stres, üzüntü, pişmanlık, endişe ve öfke gibi hisler taşıdığı, bu çerçevede katılımcıların aile sistemine odaklanarak özellikle kumar bağımlılarının çocukları ile aktif sosyal hizmet müdahalesinin planlandığına değinmişlerdir (Landon ve ark., 2018). Elsayed (2021) ise “Sosyal hizmet perspektifinden Covid-19 pandemisi ve çocukların elektronik oyunlara bağımlılık riskleri” adına çalışma yürüterek; elektronik oyunlara bağımlılığın, çocuk ve ergenlerde şiddet ve zorbalık gibi saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olduğuna, elektronik oyunlardan öğrenilen şiddetin çocuk ve ergenlerde davranışsal ve duygusal bozukluklara yol açtığına, şiddet içeren oyunlar oynayan çocukların, gerçekte saldırgan davranma eğilimi gösterdiği ve bu durumun başkalarıyla olan etkileşimlerini olumsuz yönde etkilediğini belirterek çocuğun sosyal ve psikolojik ruh halinin iyileştirilmesi, ailenin bağımlılık adına eğitilmesi ve aile ile çocuk arasında köprü görevi üstlenmesi adına sosyal hizmet mesleğinin elektronik oyun bağımlılığındaki önemini ele almıştır (Elsayed, 2021).

Bingöl 2015 yılında, sosyal hizmetin toplumsal bağlamı üzerine gerçekleştirdiği bir araştırmada; sosyal hizmetin temelinin farklı konuları ele alsa dahi, kişilerin çeşitli eksiklikleri ve yetersizliklerine dayandırmakta olup insan ihtiyaçlarının birden çok değişkene göre sürekli şekillendiğini, bu değişkenlerin oldukça az bir kısmının yalnızca tüketim nesnesine yönelik olduğunu, bu nedenle ihtiyaçların aslında materyallere değil, toplumsal statülere yönelik koşullanmalardan oluştuğuna değinmektedir (Bingöl, 2015). Bu nedenle çalışmanın ana kapsamını oluşturan online alışveriş bağımlılığı sosyal hizmet perspektifinden ele alınmıştır.

4.6. Türkiye’de Üniversite Gençliği

Araştırmanın evrenini ülkemizde lisans programına devam eden üniversite öğrencileri oluşturduğundan, Türkiye’deki üniversite öğrencilerine dair resmi bilgilere

ve öğrencilere sağlanan ekonomik ve sosyal imkanlara araştırmada detaylı yer verilmiştir.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi resmi istatistik programı kapsamında hazırlanan veriler kapsamında, Türkiye’deki üniversite ve öğrenci sayılarına ilişkin edinilen güncel bilgiler şu şekildedir:

08.11.2022 tarihi itibarı ile ülkemizde güncel üniversite sayısı 208’dir. Üniversitelerin 129’u devlet, 75’i vakıf, 4’ü vakıf meslek yüksek okuludur. 76’sı Marmara, 45’i İç Anadolu, 21’i Karadeniz, 19’u Akdeniz, 19’u Ege, 16’sı Doğu Anadolu ve 12’si Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kurulmuştur.

2021-2022 yılı eğitim öğretim yılı içerisinde; 1.660.912 yeni kayıt ile ülkemizde toplamda 8.296.959 üniversite öğrencisi bulunmakta olup 3.250.101 kişi önlisans, 4.579.047 kişi lisans, 358.271 kişi yüksek lisans ve 109.540 kişi doktora öğrencisidir. Bu öğrencilerin 7.616.360’ı devlet üniversitelerinden, 671.437’si vakıf üniversitelerinden, 9.162’si ise vakıf meslek yüksek okullarından eğitim almaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr>, Erişim tarihi: 10.11.2022).

Üniversite öğrencilerinin yaşam koşulları; üniversitenin bulunduğu şehir, öğrencilere sunulan olanaklar ve öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları ile bağlantılı olarak şekillenmektedir. Bu noktada öğrencilere sunulan imkanlar “barınma, burs/öğrenim kredisi ve üniversitelerde uygulanan sosyal hizmet çalışmaları” başlıkları altında ele alınmıştır.

4.6.1. Üniversite Öğrencilerinin Barınma İmkanları

Üniversite eğitimini ailesi veya akrabalarının yanında ikamet etmekte iken tamamlayanlar gibi eğitim amaçlı yurt içi veya yurt dışı göç eden öğrenciler de bulunmaktadır. Eğitim amaçlı göçler genelde üniversite ve öğrenci sayılarının artması ile artış göstermektedir (Işık, 2009). Eğitim amaçlı göç etmek zorunda kalan üniversite öğrencilerin ana problemlerinden biri barınma imkanlarıdır. Öğrenciler “kamu ve özel sektöre ait yurtlarda, özel pansiyonlarda, apart otellerde, kiralık evlerde ve öğrenci evlerinde” kalabilmekte; barınma imkanlarının belirlenmesinde, “öğrencinin kendisinin ve ailesinin sosyo-ekonomik durumu, üniversite öğrenimi için bulunduğu şehirde barınma amacıyla yapılan konut ve/veya binaların kapasitesi” gibi faktörler etkili olmakta iken; öğrencinin barınma yerinde kendini güvende hissetmesi, barınma

yerinin üniversiteye yakınlık ve uzaklık durumları tercih durumunda oldukça önemlidir (Filiz & Çemrek, 2007).

Ülkemizde üniversite öğrencilerinin barınma gereksinimini gidermeye çalışan resmi kurum Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde hizmet veren Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü' dür. Bir öğrencinin Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir yurttan kalabilmesi için “örgün eğitim veren bir üniversiteye kaydının olması, üniversitenin ailesinin ikamet ettiği il veya ilçede bulunmaması, başvuru yaptığı tarihte 35 yaşını doldurmamış olması, akıl ve ruh sağlığının yerinde bulaşıcı hastalığının olmaması, uyuşturucu madde bağımlılığının bulunmaması, zorunlu staj hariç brüt asgari ücret tutarının bir buçuk katı üzerinde ücretli bir işte çalışmaması, kasten işlenen bir suçtan dolayı altı ay veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma ... kaçakçılık gibi suçlardan mahkûm olmaması” gibi koşulları taşıması ve Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından belirlenen tarihlerde Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğüne bağlı yurtlardan hizmet alabilmek adına başvuru yapması gerekmektedir (<https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2438/2389/barinma.aspx>, Erişim tarihi: 12.01.2023). Yurt ücretleri öğrencinin kaldığı oda tipine, kişi sayısına, resmi ve yarı resmi olma durumuna göre değişmektedir.

Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü; hizmet alan öğrencilerinin dengeli, sağlıklı ve ucuz beslenmelerini hedeflediğini belirterek, bünyesinde bulunan lokanta-kantinlerdeki yemek fiyatlarının piyasa fiyatına oranla %35 ucuz olduğunu, yurtlarda barınan öğrencilere 2021-2022 öğretim dönemi 1 Mart 2022 tarihinden itibaren sabah kahvaltısı yardımı 8,00 TL, akşam yemeği yardımı ise 17,00 TL olmak üzere toplam 25,00 TL; yurt ücreti ve güvence bedeli alınmadan barındırılan öğrencilere ise günlük 37,00 TL beslenme yardımı yapıldığını belirtmektedir (<https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2435/2389/Beslenme>, Erişim tarihi: 12.01.2023).

Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü verilerine göre ülkemizde toplamda 785 adet KYK yurdu hizmet vermekte olup illere göre dağılımları Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de KYK yurt verileri.*

NO	İL	KYK YURT SAYISI	NO	İL	KYK YURT SAYISI
1	ADANA	9	3	KAHRAMANMARAŞ	6
2	ADIYAMAN	6	4	KARABÜK	9

Tablo 1. Türkiye’de KYK yurt verileri devamı.

NO	İL	KYK YURT SAYISI	NO	İL	KYK YURT SAYISI
5	AFYONKARAHİSAR	18	44	KARAMAN	7
6	AĞRI	8	45	KARS	9
7	AKSARAY	9	46	KASTAMONU	7
8	AMASYA	8	47	KAYSERİ	12
9	ANKARA	36	48	KIRIKKALE	7
10	ANTALYA	16	49	KIRKLARELİ	8
11	ARDAHAN	3	50	KİRŞEHİR	7
12	ARTVİN	7	51	KİLİS	7
13	AYDIN	16	52	KOCAELİ	16
14	BALIKESİR	12	53	KONYA	31
15	BARTIN	4	54	KÜTAHYA	11
16	BATMAN	3	55	MALATYA	7
17	BAYBURT	4	56	MANİSA	17
18	BİLECİK	7	57	MARDİN	3
19	BİNGÖL	5	58	MERSİN	8
20	BİTLİS	6	59	MUĞLA	7
21	BOLU	11	60	MUŞ	4
22	BURDUR	8	61	NEVŞEHİR	10
23	BURSA	11	62	NİĞDE	9
24	ÇANAKKALE	11	63	ORDU	6
25	ÇANKIRI	4	64	OSMANİYE	4
26	ÇORUM	8	65	RİZE	12
27	DENİZLİ	11	66	SAKARYA	12
28	DİYARBAKIR	3	67	SAMSUN	18
29	DÜZCE	10	68	SİİRT	6
30	EDİRNE	10	69	SİNOP	7
31	ELAZIĞ	7	70	SİVAS	15
32	ERZİNCAN	13	71	ŞANLIURFA	6
33	ERZURUM	20	72	ŞIRNAK	2
34	ESKİŞEHİR	11	73	TEKİRDAĞ	7
35	GAZİANTEP	10	74	TOKAT	15
36	GİRESUN	11	75	TRABZON	18
37	GÜMÜŞHANE	9	76	TUNCELİ	3
38	HAKKARİ	2	77	UŞAK	4
39	HATAY	10	78	VAN	8
40	IĞDIR	3	79	YALOVA	4
41	ISPARTA	13	80	YOZGAT	9
42	İSTANBUL	23	81	ZONGULDAK	12
43	İZMİR	19			
		Toplam: 785			

*<https://kygm.gsb.gov.tr/YurtMudurlukleri> sayfasından düzenlenmiştir.

Güldiken ve Özekicioğlu (2004) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 905 öğrenci ile gerçekleşen araştırmaları sonucunda; katılımcı öğrencilerin yarısından fazlasının öğrenci evinde, kalan yarısının da kamu ve özel sektöre ait yurttaki kaldıklarına ulaştıklarını belirtmektedir (Güldiken & Özekicioğlu, 2004).

Özel (2006) Dumlupınar Üniversitesi özelinde yürüttüğü çalışmada “Eğitim Fakültesinde okuyan 161 erkek öğrencinin 78 tanesi kiralık evde, 9 tanesi ailesi ile kendi evinde, 10 tanesi özel yurttaki geriye kalan 64 tanesi de kredi yurtlar kurumunda kalırken, 202 kız öğrencinin 35 tanesi özel yurttaki, 29 tanesi ailesi ile birlikte, 57 tanesi kiralık evde, geriye kalan 81 öğrenci kredi yurtlar kurumunda ikamet ettikleri” verilerine yer vermiştir (Özel, 2006).

Filiz ve Çemrek (2007) ise Osmangazi Üniversitesinden 2005-2006 yılları arasında eğitim almakta olan üniversite öğrencilerinin barınma sorunlarına ilişkin gerçekleştirdiği araştırmada; “öğrencilerin % 39'unun devlet yurdunda, %37.4'ünün arkadaşlarıyla birlikte öğrenci evinde, % 9'unun özel yurt ve apart yurttaki, % 9'unun ailesi ile birlikte, % 2.6'sının yakınlarının yanında, % 1.4'ünün pansiyonda ve kalan % 1.6'sının diğer şekilde barındığı” verilerine ulaşmıştır (Filiz & Çemrek, 2007).

4.6.2. Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri, Burs ve Öğrenim Kredisi İmkanları

Üniversite ortamı, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel ortamdaki bireyleri bir arada barındırdığından, öğrenciler bu hususta çeşitli uyum problemi yaşayabilmektedir (Özel, 2006). Aile- akraba desteği ya da kendi imkanları doğrultusunda eğitim alma imkânı yakalayan öğrencilerin yanı sıra sosyo-ekonomik yetersizlikler dahilinde bazı öğrenciler eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmekte zorlanmakta, bazen bu nedenlerle eğitim alamamaktadır. Ekonomik yoksunluk kapsamında öğrenciler eğitim hayatlarını tamamlayabilmek adına özel veya devlet burslarına yönelebilmektedir.

Sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilere yönelik Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs/Kredi Verilmesine İlişkin Kanun hükümlerince burs veya öğrenim kredisi adı altında maddi imkanlar sunulmaktadır. Öğrenci burs veya öğrenim kredisi imkanlarının yalnızca birinden yararlanarak eğitim hayatına devam edebilmektedir. Başvuru ve değerlendirme esaslı sonuçlanan “Burs” “Yükseköğrenim gören başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere

karşılıksız verilen para”; “Öğrenim Kredisi” ise “Öğrenciye normal öğrenimi süresince verilen miktarlara Türkiye İstatistik Kurumu Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksindeki artışlar uygulanarak, hesaplanacak miktarın ilave edilmesi ile geri ödemeye tabi tutulan para” olarak ifade edilmektedir (<https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/genel-bilgiler.aspx>, Erişim tarihi: 12.01.2023). Burs/öğrenim kredisi lisans öğrencilerine 850 TL, Yüksek Lisans öğrencilerine 1700 TL ve doktora öğrencilerine ise 2550 TL tutarında ödenmektedir (2022 yılı verileri).

Uludağ Üniversitesinden eğitim almakta olan 1148 öğrencinin sosyo-ekonomik profil araştırmasına göre; öğrencilerin %4’ünün ailesi açlık sınırının altında, %82’si yoksulluk sınırının altında olduğu; öğrencilerinin %60’ının herhangi bir burs programından yararlanmadığı verisine ulaşılmıştır (Sevüktekin, Nargeleçekenler, & Çetin, 2012).

Özel (2006) gerçekleştirdiği çalışmada; 161 erkek öğrencinin 75’i aile yardımı, 12’si özel burs, 4’ü diğer, 70’i devlet bursu alırken; 202 kız öğrencinin 78’i aile yardımı, 8’i özel burs, 3’ü diğer, 123’ü ise devlet bursu ile geçimini sağladığı verilerine ulaşmıştır (Özel, 2006).

4.6.3. Üniversitede Sosyal Hizmet Uygulamaları

Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel ortamlardan çıkarak üniversitede bir araya gelen öğrenciler; okul başarı ve ilişkilerini ve biyopsikososyal halini negatif yönde etkileyebilecek şiddet, istismar, suça yönelme ve bağımlılık gibi sorunlarla karşılaşabilmekte, bu durum da öğrencilerle multidisipliner çalışma gereksinimi artırmaktadır (Özbesler & Duyan, 2010).

Üniversitelerde öğrencilerin ruhsal ve fiziksel iyilik halini artırmak amacı ile kurulan Mediko-sosyal Hizmet Birimleri’nde gerçekleştirilen multidisipliner çalışmalarda; danışma ve rehberlik hizmetleriyle beraber eğitim ve öğretimin desteklenmesi amacıyla da çalışmalar yürütülmektedir (<https://bau.edu.tr/icerik/3508-mediko-sosyal-hizmetler-mudurlugu>, Erişim tarihi: 12.01.2023). Ayrıca hem öğrencilere hem de üniversite çalışanlarına yönelik sağlanan hizmetlerde, sağlığın korunması birincil amaç olarak ele alınarak; kaza, hastalık ve yaralanma durumlarında müdahale sağlanması adına ilk yardım hizmeti gerçekleştirilmesi de Mediko Sosyal Hizmet Merkezleri’nin görevleri arasında bulunmaktadır

(<https://www.mef.edu.tr/tr/mediko-sosyal-hizmetler#gsc.tab=0>, Erişim tarihi: 12.01.2023).

Resmî Gazetede 03.02.1984 tarihinde yayınlanan 18301 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Mediko- Sosyal Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Dairesi Uygulama Yönetmeliği” 4. maddesi incelendiğinde Mediko Sosyal Birimleri olarak belirtilen dairelerde; sosyal hizmet, sağlık hizmetleri, kültürel ve sportif faaliyetler gerçekleştirerek, “öğrencilerin beden ve ruh sağlığını korumak, hasta olanları tedavi etmek veya ettirmek, barınma, beslenme, çalışma, dinlenme ve ilgi alanlarına göre boş zamanlarını değerlendirmek, yeni ilgi alanları kazanmalarına imkan sağlayarak, gerek sağlık ve gerekse sosyal durumlarının iyileşmesine, yeteneklerinin ve kişiliklerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesine imkan verecek hizmetler sunmak ve onları ruhsal ve bedensel sağlıklarına özen gösteren bireyler olarak yetiştirmek, birlikte düzenli ve disiplinli çalışma, dinlenme ve eğlenme alışkanlıkları kazandırmak” amacı ile kurulan; araştırma ve uygulama yapan veya yaptıran bir araştırma eğitim kuruluğu olarak tanımlanmaktadır (<https://www.mevzuat.gov.tr>, Erişim tarihi: 12.01.2023).

İlgili yönetmeliğin 15. Maddesi’nde ise üniversitelerde kurulacak Mediko Sosyal Birimlerinde, sosyal hizmetler alanında gerçekleştirilecek görev ve sorumluklara yer verildiği görülerek, ilgili maddeler aşağıda sıralanmıştır:

- a)** Öğrencilerin barınma, beslenme, burs ve kredi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli hizmetleri gerçekleştirmek ve bu hizmetleri sunan kuruluşlarla gerekli konsültasyon faaliyetleri sağlanarak hizmetin işlerliğini artırmak,
- b)** Farklı içeriklere sahip kitaplarla dolu okuma salonları oluşturarak, öğrencilerin boş zamanlarını kaliteli bir şekilde geçirmesini ve ilgi alanı doğrultusunda bilgi edinebilmesini sağlayabilmek,
- c)** Öğrencilerin ve çalışanların tatil dönemlerinde kullanabilmeleri adına dinlenme tesisleri veya kamp yerleri kurmak veya bu konuda faaliyet gösteren kuruluşlarla anlaşarak hizmetin yürütülmesini sağlamak.
- d)** Öğrencilerin ve çalışanların ulaşım hizmetleri adına gerekli çalışmaları yürütmek,
- e)** Üniversitede çalışanlarının okul öncesi veya okul çağındaki çocuklarına yönelik, ebeveynlerinin çalışma saatinde eğitimlerine katkı sağlaması adına kreş, yuva veya benzeri birimleri kurmak veya iş birliğinde olabileceği kurumlarla koordinasyon sağlamak (<https://www.mevzuat.gov.tr>, Erişim tarihi: 12.01.2023).

Ülkemizdeki Mediko-Sosyal Hizmet Merkezleri görev ve sorumluluklarının anlaşılması adına 22.03.2023 tarihinde, üniversitelerin internet siteleri üzerinden

sağlanan araştırmada; ilgili birimin birçok üniversitede “Mediko Sosyal Merkezi” ismi ile kurulduğu, 03.02.1984 tarihinde yayınlanan 18301 sayılı yönetmelik gereğince multidisipliner bir çalışmayı içermesi gerekliliğine rağmen; birçok üniversitede doktor, diş hekimi, hemşire ve ebe gibi sağlık çalışanlarının istihdam edildiği, ancak az sayıda üniversitede ilgili birimlerde sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı gözlenmiştir.

5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Sosyal hizmet, hem teorik yaklaşımlarında hem de uygulama ve müdahalelerinde insan ihtiyaçlarına yönelik geliştirebilecek çözümleri ortaya çıkaran tüm koşulları bir bütün olarak ele almış olup içinde bulunduğu toplumsal, siyasi ve ekonomik sistemden bağımsız olarak değerlendirilmemektedir (Aktürk, 2019). Toplumsal yapı sürekli değişim içerisindedir. Toplumsal yapı içerisinde sürekli değişim ve gelişim gösteren alanlardan biri olan teknolojinin ise insan hayatına etkileri artmakta olup günümüzde gündelik yaşantıya entegre olmuş haldedir. Buna bağlı olarak gündelik aktivite olan geleneksel alışverişin; teknolojik gelişime bağlı olarak online alışveriş davranışına evrilmeye başladığı görülmektedir. Bilgi çağında, sosyal hizmet uzmanlarının mevcut kaynak ve sorunlara aşina olması gerekmekte (Brody ve Nair, 2020) olup internet kullanımının artması ve online alışverişin internet üzerinden gerçekleştirilmesi olgularının bir takım makro, mezo ve mikro sorunları beraberinde getirmesi, sosyal hizmet açısından da konunun ele alınması ihtiyacını doğurmuştur.

Online alışveriş bağımlılığı bir davranışsal bağımlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar yakın zamanda davranışsal bağımlılık alanında araştırma ve yayınlar konusunda ciddi artış görülmüşse de halen bilimsel ortak bir zemin oluşmadığı için bu hususta çok sayıda cevapsız soru bulunmaktadır (Tosun, 2020). Literatürde online alışveriş ve sosyal hizmet ilişkisi adına Türkçe kaynaklarda herhangi bir araştırmaya da ulaşılamamıştır. Alışveriş bağımlılığının online platformlar üzerinden gerçekleştiriliyor olması online alışveriş bağımlılığını etkileyen faktörlerden biridir. Bu durum da zaman içerisinde kompulsif alışveriş bozukluğu davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Kompulsif alışveriş bozukluğu ise alışveriş bağımlılığının temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Alışveriş bağımlılığı adına sağlanan alanyazın taramasında “kompulsif alışveriş” ve “kompulsif satın alma” sözcüklerinin yerine çoğu zaman “alışveriş bağımlılığı” kavramının kullanıldığı gözlenmiştir. Bu durumun; bazı araştırmacıların kompulsif satın alma kavramını “bağımlılık” (Scherhorn ve ark. 1990), bazılarının ise “kompulsiyon” olarak ifade etmesine (McElroy ve ark. 1991) bağlı olabileceği düşünülmüştür (Tamam ve ark., 1998). Bu çalışmada ise çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu sergileyen öğrencilerin online alışveriş bağımlısı olabileceği kanısı ile veriler yorumlanmıştır.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin online alışveriş bağımlılığının öğrencilerin ekonomik göstergelerine etkisini, sosyal hizmet bakış açısı ile detaylı inceleyerek, üniversite öğrencilerine tanınan ekonomik hizmet modellerini değerlendirmek amaçlamaktadır. Bu amaca bağlı olarak alt amaçlara yönelik şu sorulara cevap aranmak istenmektedir:

1. Üniversiteli öğrencilerinin çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu düzeyi nasıldır?
2. Çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu düzeyi ve gençlerin sosyodemografik özellikleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Üniversiteli gençlerin ekonomik durumları nasıldır?
4. Çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu ve üniversiteli gençlerin yaşadığı ekonomik yoksunluk arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu ve internette geçirilen zaman arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu ve teknoloji kullanım alışkanlıkları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Katılımcıların online alışveriş ile baş etme durumları nasıldır?
8. Katılımcıların online alışveriş bağımlılığı oranları ve psikiyatrik tanı durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. Katılımcıların online alışveriş verileri nasıldır?

5.1. Araştırmanın Önemi

2020 yılı TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Araştırması incelendiğinde; internet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi veren ya da satın alan 16-74 yaş grubundaki bireylerin oranı 2021 yılında %44,3 olarak gözlenirken 2020 yılında %36,5 olduğu belirlenmiştir. Covid-19 adına alınan önlemler kapsamında uygulanan sokağa çıkma yasaklarının gençleri gerçek toplumdan izole ederek sanal topluma yakınlaştırdığı, yalnızlaşan gençlerin haz amaçlı online alışveriş oranlarının arttığı varsayımında düşünüldüğünde; haz amaçlı alışverişin bağımlılığı pozitif oranda etkilediği, dolayısıyla gelecekte online alışveriş bağımlılık oranının toplumu daha fazla etkileyebileceği kanısına varılmıştır. Dolayısıyla toplumsal değişimlere ayak uydurarak, güncel problemlere yönelmesi gereken, bağımlılık uygulamalarındaki ekibin bir parçası olan sosyal hizmet bilimine bu araştırmanın ışık tutacağı

düşünölmekte olup üniversite öğrencilerinin online alışveriş bağımlılığının öğrencilerin ekonomik göstergelerine etkisini, sosyal hizmet bakış açısı ile detaylı inceleyerek, online alışveriş bağımlısı üniversite öğrencilerine karşı uygulanabilecek sosyal hizmet uygulamalarının belirlenmesi ve bu doğrultuda politika önerilerinin hazırlanmasına yol gösterici olması amaçlamaktadır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma nicel bir araştırma olup, araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada değişkenlerin niteliğine göre genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS programı yardımıyla yorumlanarak ölçeklerin normallik değerlendirilmesi parametrik veya nonparametrik analizle ölçülmüştür.

6.1.Araştırmanın Evreni ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın evreni Türkiye’de örgün lisans eğitime devam eden 2.397.731 öğrencidir (www.unirotam.com/universiteofrenci-sayilari/, Erişim tarihi: 12.01.2023). Örneklem hesabı 385 öğrenci olarak belirlenmiş olup covid-19 pandemisi ve araştırmanın ana teması gözetilerek veriler, Google Anket üzerinden basit tesadüfi örneklem metoduyla, 394 katılımcıya ulaşılarak toplanmıştır.

Araştırmada iki adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu araçlardan ilki sosyodemografik özelliklerini, teknolojik araç kullanımı ve alışveriş alışkanlarını içeren ve araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyodemografik Özellikler Formu, ikincisi ise “Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği’nin” Türkçeye uyarlanmış hali olan “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği”dir.

Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği; katılımcıların internetten yaptığı alışverişlerinin bağımlılık düzeyinde olup olmadığını belirlemek adına “ruh hali değişimi, çatışma, tolerans, tekrar, geri çekilme ve problem boyutlarını” içermektedir. Toplam 28 sorudan oluşan ölçekte 5’li likert tipi kullanılmıştır. Maddelere verilebilecek yanıtlar ise “0= Kesinlikle Katılmıyorum, 4= Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde sıralanmıştır. Ölçekten en az 0, en çok 112 puan alınabilmektedir. Alınan puanların yüksekliği, kişilerin çevrimiçi kompulsif alışveriş bozukluğu düzeyinin arttığını göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasının, iç tutarlık katsayılarının hesaplanması şeklinde yapıldığı, 272 kişi üzerinden elde edilen veriler ışığında “Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Ölçeği’nin” Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının .95 olduğu, ayrıca Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı problem- çatışma- nüks alt ölçeği için .95, düşünceyle meşgul olma alt ölçeği için .78, duygu düzenleme alt ölçeği için .93, geri çekilme alt ölçeği için .87 ve tolerans alt ölçeği için .90 olarak bulunduğu, bu bağlamda alt ölçeklerin de

yeterli seviyede güvenilir olduğunun ortaya konulduğu görülmektedir (Bozdağ & Alkar Yalçinkaya, 2018).

6.2.Verilerin Analizi

Araştırma verileri “SPSS 15.0 for Windows Evaluation Version” programı yardımıyla yorumlanmıştır. Basit tablolarda frekans dağılımı ve yüzde değerlerine yer verilirken ölçek puanının hesaplanması ve karşılaştırmalı analizler için öncelikle Shapiro-Wilk analizi ile normallik testi yapılmıştır. Normallik testi değerlendirildiğinde, p değerinin ,000 olduğu ($p<0,05$) yani dağılımın normalden farklı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bulguların değerlendirilmesinde “Mann Whitney U” ve “Kruskal-Wallis H” testlerinden faydalanılmıştır.

6.3.Verİ Toplama Süreci

Araştırmayı gerçekleştirebilmek için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu’ndan onay alındıktan sonra, “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği” kullanım izni doğrultusunda, “Instagram”, “Telegram”, “Facebook” ve “WhatsApp” gibi sosyal medya platformlarında yer alan üniversite öğrenci gruplarında “Google anket formu” paylaşılarak, basit tesadüfi yöntem ile 24.12.2022-12.04.2023 tarihleri arasında, 394 öğrencinin katılımı ile veriler toplanmıştır.

6.4.Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırmanın veri toplama ve verileri yorumlama süreci arasında geçen zaman diliminin uzun olması ve veri toplama sürecinde gelir hesabında alınan maksimum tutarın 2500 TL üzerinden hesaplanması etkenlerinin; ülkemiz değişen piyasa ekonomisi ve günümüz enflasyon şartlarında, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında verebileceği cevabı etkileyebileceği düşüncesine varılmış olup maddi imkanlara dair soruların araştırmanın sınırlılığını oluşturabileceği kanısına varılmıştır.

Katılımcıların farklı şehirlerde ikamet etmeleri ancak aynı ekonomik statüde ele alınmaları da araştırmanın ikinci sınırlılığı olarak ele alınabilir.

7. BULGULAR

Bulgular bölümünde; tanımlayıcı bulgular ve akabinde de “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği” puanları ve değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

7.1.Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmaya toplamda 394 örgün lisans eğitim alan üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. Katılımcıların %50,5’i erkek olup yaş ortalaması $22,34 \pm 2,6$; ortanca yaş 22, en düşük ve en yüksek yaş 18 ila 37 yaş arasındadır. Yaşların grup olarak birbirine yakın dağılmadığı; katılımcıların %81,7’sinin 18-23 yaş aralığında, %16,8’inin 24-30 yaş aralığında, %1,5’inin ise 31-37 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcı grubun büyük bir çoğunluğunun (%95,7) bekar olduğu, 17 katılımcının ise (%4,3) evli olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılanların sosyodemografik özellikleri.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	193	49,0
Erkek	199	50,5
Diğer	2	,5
Yaş		
18-23 yaş arası	322	81,7
24-30 yaş arası	66	16,8
31-37 yaş arası	6	1,5
Yaş ortalaması $\pm$ Standart sapması	$22,34 \pm 2,6$	
Ortanca yaş	22	
En düşük – En yüksek yaş	18-37	
Medeni Durum		
Bekar	377	95,7
Evli	17	4,3

Toplamda 73 ayrı üniversitede örgün lisans eğitimi almakta olan öğrencinin araştırmaya katılım sağladığı, en çok katılımın 44 öğrenci ile (%11,2) Çukurova Üniversitesi’nden olduğu, onu sırasıyla 38 katılımcı ile (%9,6) Adnan Menderes Üniversitesi ve 20 katılımcı ile (%5,1) Süleyman Demirel Üniversitesi’nin takip ettiği; ülkenin her bölgesinden katılımcının araştırmaya destek verdiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların eğitim aldığı üniversite bilgileri.

Üniversite Adı	Sayı	Yüzde
Adnan Menderes Üniversitesi	38	9,6
Afyon Kocatepe Üniversitesi	6	1,5
Akdeniz Üniversitesi	18	4,6
Alaaddin Keykubat	1	,3
Amasya Üniversitesi	1	,3
Anadolu Üniversitesi	9	2,3
Ankara Medipol Üniversitesi	1	,3
Ankara Üniversitesi	15	3,8
Antalya Bilim Üniversitesi	5	1,3
Atatürk Üniversitesi	2	,5
Atılım Üniversitesi	2	,5
Balıkesir Üniversitesi	5	1,3
Beykent Üniversitesi	1	,3
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1	,3
Boğaziçi Üniversitesi	1	,3
Celal Bayar Üniversitesi	18	4,6
Çağ Üniversitesi	2	,5
Çanakkale 18 Mart	1	,3
Çankaya Üniversitesi	1	,3
Çukurova Üniversitesi	44	11,2
Doğu Akdeniz Üniversitesi	1	,3
Dokuz Eylül Üniversitesi	8	2,0
Ege Üniversitesi	8	2,0
Erciyes Üniversitesi	15	3,8
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	6	1,5
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	8	2,0
Gazi Üniversitesi	2	,5
Gedik Üniversitesi	1	,3
Giresun Üniversitesi	1	,3
Girne Amerikan Üniversitesi	1	,3
Hacettepe Üniversitesi	3	,8
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	,3
Hava Harp Okulu	2	,5
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	1	,3
İstanbul Aydın Üniversitesi	2	,5
İstanbul Maltepe Üniversitesi	1	,3
İstanbul Okan Üniversitesi	1	,3
İstanbul Teknik Üniversitesi	1	,3
İstanbul Üniversitesi	2	,5
İzmir Demokrasi Üniversitesi	7	1,8
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	14	3,6
Karabük Üniversitesi	1	,3
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	,3
Kilis Üniversitesi	1	,3
Kocaeli Üniversitesi	6	1,5
Koç Üniversitesi	1	,3
Mersin Üniversitesi	13	3,3
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	19	4,8
Nevşehir Hacı Bektaş Veli	1	,3
Niğantaşı Üniversitesi	1	,3
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	5	1,3
Ömer Halis Demir Üniversitesi	6	1,5
Pamukkale Üniversitesi	9	2,3
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	2	,5
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1	,3
Sakarya Üniversitesi	6	1,5
Selçuk Üniversitesi	9	2,3

Tablo 3. Katılımcıların eğitim aldığı üniversite bilgileri devamı.

Üniversite Adı	Sayı	Yüzde
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	9	2,3
Süleyman Demirel Üniversitesi	20	5,1
Tobb Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	1	,3
Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi	1	,3
Uludağ Üniversitesi	1	,3
Uluslararası Fırat Üniversitesi	1	,3
Uşak Üniversitesi	4	1,0
Üsküdar Üniversitesi	1	,3
Van 100. Yıl Üniversitesi	5	1,3
Yakın Doğu Üniversitesi	1	,3
Yalova Üniversitesi	2	,5
Yeditepe Üniversitesi	1	,3
Yıldız Teknik Üniversitesi	3	,8
Yozgat Bozok Üniversitesi	9	2,3

Tablo 4.'te görüldüğü üzere araştırmaya 52 ayrı bölümden öğrencinin katılım sağladığı; en çok katılımın 41 öğrenci ile sosyal hizmet bölümünden (%10,4), ikinci en yüksek katılımın 27 öğrenci ile hemşirelik bölümünden (%6,9), üçüncü en yüksek katılımın ise 25'şer katılımcı ile biyomedikal mühendisliği ve psikoloji öğrencilerinden (%6,3) oluştuğu, daha çok sayısal bölümlerden öğrencilerin araştırmaya katkı sağladığı tespitine ulaşılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların üniversite bölümlerine göre dağılımları.

Bölüm	Sayı	Yüzde
Beden Eğitimi Öğretmenliği	1	0,3
Beslenme ve Diyetetik	6	1,5
Bilişim Sistemleri Mühendisliği	1	0,3
Biyoloji	1	0,3
Biyomedikal Mühendisliği	25	6,3
Coğrafya	1	0,3
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	2	0,5
Çevre Mühendisliği	1	0,3
Çocuk Gelişimi	4	1,0
Dış Hekimliği	5	1,3
Ebelik	2	0,5
Eczacılık	18	4,6
Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	16	4,1
Endüstri Mühendisliği	3	,8
Ergoterapi	1	,3
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	5	1,3
Havacılık ve Uzay Mühendisliği	1	,3
Hemşirelik	27	6,9
Hukuk	16	4,1
İktisat	5	1,3
İlahiyat	1	,3
İngiliz Dili ve Edebiyatı	6	1,5
İngilizce Öğretmenliği	7	1,8
İnsan Kaynakları Yönetimi	2	,5
İnşaat Mühendisliği	19	4,8
İş Sağlığı ve Güvenliği	1	,3

Tablo 4. Katılımcıların üniversite bölümlerine göre dağılımları devamı.

Bölüm	Sayı	Yüzde
İşletme	13	3,3
İşletme Mühendisliği	1	,3
Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	4	1,0
Kimya Mühendisliği	1	,3
Makine Mühendisliği	17	4,3
Maliye	6	1,5
Matematik	7	1,8
Mekatronik Mühendisliği	4	1,0
Metalurji ve Malzeme Mühendisliği	5	1,3
Mimarlık	1	,3
Muhasebe	1	,3
Okul Öncesi Öğretmenliği	14	3,6
Özel Eğitim Öğretmenliği	1	,3
PDR	11	2,8
Psikoloji	25	6,3
Radyo Televizyon ve Sinema	9	2,3
Reklam Tasarımı ve İletişim	1	,3
Sağlık Yönetimi	2	,5
Sınıf Öğretmenliği	4	1,0
Sosyal Hizmet	41	10,4
Sosyoloji	21	5,3
Tıp	17	4,3
Turizm Rehberliği	1	,3
Türk Dili ve Edebiyatı	1	,3
Uluslararası İlişkiler	7	1,8

Aşağıda yer alan Tablo 5. incelendiğinde 394 katılımcıdan %35,3'ünün öğrenci evinde, %27,7'sinin devlet yurdunda, %23,6'sının aile-akrabası yanında, %9,9'unun özel yurttan, %3,6'sının ise diğer seçeneği olarak kendi evinde ikamet ettiği görülmektedir. Araştırma verileri gözetildiğinde özel yurt hizmetinden yararlanan öğrenci sayısının genele oranla (%9,9) düşük olduğu gözlenmiş olup bu durumun araştırma konusu olabileceği, devlet yurtlarında sağlanan imkanlar ve ekonomik kriterler nedeniyle veya Türkiye'deki özel yurt imkan ve ücretlerinin öğrencilerin barınma tercihinin etkileyebileceği düşüncesine ulaşılmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların ikamet ettikleri konut özellikleri ve gelir kriteri.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İkamet Edilen Konutun Özellikleri		
Aile-Akraba yanı	93	23,6
Devlet yurdu	109	27,7
Öğrenci Evi	139	35,3
Özel Yurt	39	9,9
Diğer (Kendi evi)	14	3,6
Burs Kredi Alma Durumu		
Alıyorum	254	64,5
Almıyorum	140	35,5

Tablo 5. Katılımcıların ikamet ettikleri konut özellikleri ve gelir kriteri devamı.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Devlet Bursu	214	54,3
Özel Burs	48	12,2
Cevapsız Geçenler	132	33,5
Aylık Gelir		
0-500 TL	11	2,8
500-1000 TL	26	6,6
1000-1500 TL	67	17,0
1500-2000 TL	78	19,8
2000-2500 TL	96	24,4
2500+ TL	116	29,4
Gelir İhtiyaçları Hangi Oranda Karşılanmakta		
Hiç Karşılanmıyor	57	14,5
Çok Azını Karşılıyor	156	39,6
Orta Derecede Karşılıyor	117	29,7
Büyük Oranını Karşılıyor	52	13,2
Hepsini Karşılıyor	12	3,0
Temel İhtiyaçlarınızı Almakta Zorlanıyor Mu?		
Evet	186	47,2
Hayır	208	52,8

Katılımcılardan 254'ünün burs/kredi aldığı, burs/kredi alan öğrencilerin %54,3'ünün ise devlet bursundan faydalandığı görülmektedir. 116 öğrencinin gelirinin 2500 TL üzerinde, 11 tanesinin ise 0-500 TL arasında olduğu; üniversite öğrencilerinin %47,2'sinin temel ihtiyaçlarını almakta zorlandığını, %14,5'inin ise gelirinin ihtiyaçlarını hiç karşılamadığını belirttiği görülmektedir. TÜİK 2022 yılı Hanehalkı Tüketim Harcaması incelendiğinde; "Aylık ortalama tüketim harcaması hanehalkı başına 12 bin 159 TL ve eşdeğer fert başına 6 bin 259 TL olarak tahmin edildiği" belirlenmiş olup araştırma verileri incelendiğinde üniversite öğrencilerinin %70,6'sının 2500 TL'nin altında gelire sahip olduğu, dolayısıyla öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik yoksunluk içerisinde olduğu düşünülmektedir.

7.2.Katılımcıların İnternet Kullanım Verileri

Katılımcıların internet kullanım geçmişi, internete giriş sıklığı ve gün içerisinde internette geçirdikleri zaman değerlendirilmiştir.

Tablo 6. İnternet kullanım oranları.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İnternet Kullanım Geçmişiniz		
0-5 Yıldır	47	11,9
6-10 Yıldır	215	54,6
11-15 Yıldır	106	26,9
16 Yıl ve Daha Fazla Yıl	26	6,6

Tablo 6. İnternet kullanım oranları devamı.

İnternete Giriş Sıklığınız		
Ayda Birkaç Kez	4	1,0
Haftada Birkaç Kez	31	7,9
Her gün	194	49,2
Günün Çoğu Zamanı	165	41,9
Gün İçerisinde İnternette Geçirilen Zaman		
1 Saatten Az	40	10,2
2-4 Saat Arası	123	31,2
5-7 Saat Arası	161	40,9
8-10 Saat Arası	50	12,7
11 Saat ve Üzeri	20	5,1

Tablo 6. incelendiğinde katılımcılardan %54,6'sının 6-10 yıl arasında, %6,6'sının ise 16 yıl veya daha uzun süredir internet kullanım geçmişinin olduğu; %49,2'sinin her gün, %41,9'unun günün çoğu zamanında, %7,9'unun haftada birkaç kez, %1'inin ise ayda birkaç kez internet kullandığı görülmektedir. Gün içerisinde internet kullanım oranları tetkik edildiğinde; katılımcıların %40,9'unun 5 ila 7 saat, %31,2'sinin 2 ila 4 saat arasında, %5'lik bir kısmının ise 11 saat ve üzerinde internette vakit geçirdiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin çocukluk çağı sonrasında internet kullanımına başladığı, %41,9'unun günün çoğu zamanında internette vakit geçirdiği ve %58,7'sinin günde 5 saat üzerinde internet kullandığı görülmektedir. İnternette gereğinden fazla zaman geçirme ve internette gün içerisinde geçirilen zamanın giderek artmasının internet bağımlılığı adına risk faktörleri olduğu göz önüne alındığında (Dost ve ark., 2021) öğrencilerin %58,7'sinin internet bağımlılığı riski altında olabileceği düşünülmüştür.

7.3. Online Alışveriş Davranışına İlişkin Veriler

Katılımcıların online alışveriş tercih etme durumu, online alışveriş geçmişi ve sıklığı, gelirinin ne kadarlık bir kısmını online alışverişe ayırdığı ve alışveriş bağımlısı olduğunu düşünme durumu Tablo 7.'de görülmektedir.

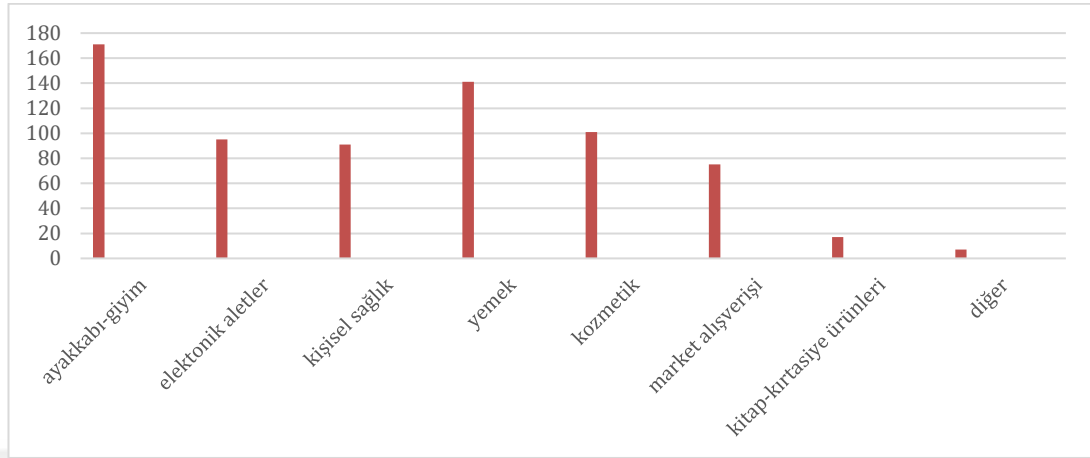
Tablo 7. Katılımcıların online alışveriş verileri.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Online Alışverişi Tercih Etme Durumu		
Hiç Tercih Etmiyorum	122	31,0
Ara Sıra	168	42,6
Sık Sık	104	26,4
Online Alışveriş Geçmişi		
Bir Ay veya Daha Kısa Süre	35	12,9
Birkaç Aydır	47	17,3
Birkaç Yıldır	107	39,3
Uzun Süredir	83	30,5
Online Alışveriş Sıklığı		
Ayda Birkaç Kez	90	33,1
Haftada Birkaç Kez	39	14,3
Ayda Bir veya Birkaç Ayda Bir	115	42,3
Haftada Bir Kez	28	10,3
Gelirinin Ne Kadarlık Bir Kısımını Online Alışverişe Ayırmakta		
%0-25	139	51,1
%25-50	86	31,6
%50-75	35	12,9
%75-100	12	4,4
Online Alışveriş Bağımlısı Olduğunu Düşünme Durumu		
Evet	42	15,4
Hayır	230	84,6

Katılımcıların 122'sinin online alışveriş yapmayı tercih etmediği, 168'inin ara sıra, 104'ünün ise sık sık tercih ettiği; online alışveriş yapmayı tercih eden katılımcıların ise %39,3'ünün birkaç yıldır, %30,5'inin uzun süredir, %17,3'ünün birkaç aydır, %12,9'unun ise bir ay veya daha kısa süredir online alışveriş geçmişinin bulunduğu verilerine ulaşılmıştır.

Katılımcılardan %42,3'ünün ayda bir veya birkaç ayda bir, %33,1'inin ayda birkaç kez, %14,3'ünün haftada birkaç kez, %10,3'ünün ise haftada bir kez olmak üzere online alışveriş yaptığı belirlenmiştir. Katılımcılara yöneltilen “Online alışveriş bağımlısı olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna, online alışveriş tercih eden 272 katılımcının %15,4'ünün “evet” cevabı verdiği görülmektedir. Online alışverişin günümüzde giderek arttığı göz önüne alındığında katılımcıların %24,6'sının sıklıkla (*haftada birkaç kez, haftada bir kez*) online alışveriş tercih ettiği, %4,4'lük bir kısmının ise gelirinin %75 ila %100'ünü online alışverişe ayırdığı, bu olgunun online alışveriş bağımlılığı adına yüksek risk etmeni olduğu düşünülmüştür. Online alışveriş yapmayı tercih eden katılımcıların %39,3'ünün birkaç yıldır online alışveriş yapmaya başladığını belirttiği, toplamda %69,5'inin ise online alışverişe Covid-19 pandemisi sonrasında başladığı belirlenmiştir. Bu durum Covid-19 sürecinin internet ve alışveriş

bağımlılığına olan etkilerini ortaya koymak adına da önemli bir veri olarak değerlendirilebilir.

Şekil 2. Online alışverişte tercih edilen ürünler.

Katılımcılara çoktan seçmeli şekilde online alışverişte tercih ettikleri ürünler sorulmuştur. Veriler incelendiğinde katılımcıların %24,21'inin ayakkabı-giyim ürünlerini, %19,39'unun yemek siparişi verdiğini, %13,89'unun kozmetik ürünlerini, %13,07'sinin elektronik aletleri, %12,57'sinin kişisel sağlık ürünlerini, %10,32'sinin market ürünlerini, %3,16'sının mobilya ürünlerini, %2,34'ünün ise kitap-kırtasiye ürünlerini tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. %0,96'sının ise diğer kategorisinde soruyu cevaplandığı ve 2'sinin bilimsel dergi, 1'inin çocuk- bebek malzemeleri, 1'inin spor malzemeleri, 1'inin gözlük-lens, 1'inin iddia-şans oyunları, 1'inin ise sinema-tiyatro bileti satın aldığını belirttiği belirlenmiştir.

“Online alışveriş bağımlılığı ile nasıl baş ediyorsunuz?” içerikli, online alışveriş tercih eden 272 katılımcıya yöneltilen ve zorunlu cevap içermeyen açık uçlu soruya, toplamda 188 katılımcının cevap verdiği gözlenmiştir. Bu soruya verilen benzer cevaplar kategorize edilerek Tablo 8.'de sunulmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların Online Alışverişle Baş Etme Durumları.

Değişkenler	Sayı	Oran
“Bilmiyorum”	6	7,1
“Baş Edemiyorum”	19	22,6
“Alışveriş Yapmaktan Kaçınıyorum”	11	13,1
“Gerekli Harcamalar Yapmaya Çalışıyorum”	10	11,9
“Maddi Yoksunluk Yaşadığımdan İhtiyaçlarımı Alamıyorum”	6	7,1
“Başka Uğraşlar Edinmeye Çalışıyorum”	3	3,6
“Alışveriş Sitelerinden Kaçınıyorum”	3	3,6
“Terapi ve Sosyal Destek Sayesinde Baş Edebiliyorum”	4	4,8
“Bağımlı Olduğumu Düşünmüyorum”	22	26,2

188 katılımcının %26,2'sinin kendisini online alışveriş bağımlısı olarak değerlendirmedeği, %22,6'sının ise kendini online alışveriş bağımlısı olarak tanımladığı ve bağımlılıkla baş etmekte zorlandığı, %51,2'sinin ise online alışveriş bağımlılığı adına önlemler aldığını belirttiği görülmüştür. Cevaplar incelendiğinde 188 cevap veren katılımcının birçoğunun kendi baş etme mekanizmaları ile bağımlılık ile mücadele etmeye çalıştığı ancak “alışveriş yapmaktan kaçınma”, “alışveriş yapmamak için ders çalışma, alışveriş yapmamak adına internet kullanmama, alışveriş sitelerinden kaçınma” gibi bağımlılık döngüsü belirtileri sergilediği düşünülmüştür.

7.4. Katılımcıların Psikolojik Tanı ve Tedavi Alma Durumlarına İlişkin Bulgular

Aşağıda yer alan Tablo 9.'da görüldüğü üzere 272 katılımcının %21'inin psikiyatrik bir tanısının bulunduğu, %15,8'inin ise psikolojik destek veya terapi hizmeti aldığı belirlenmiştir.

Tablo 9 Katılımcıların psikiyatrik destek ihtiyacı.

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Psikiyatrik Tanı Alma Durumu		
Evet	57	21
Hayır	215	79
Psikolojik Destek/ Terapi Hizmeti Alma Durumu		
Evet	43	15,8
Hayır	229	84,2

Psikolojik destek veya terapi hizmeti alan katılımcılara yöneltilen sorulardan; 20'sinin özel klinik psikologdan, 13'ünün hastaneden, 7'sinin özel bir psikiyatri kliniğinden, 3 kişinin aile danışma merkezinden, 1'nin YEDAM (Yeşilay Danışma Merkezi) ve 1'inin de mediko sosyal hizmet biriminden ilgili hizmeti aldığı belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini üniversite öğrencileri oluşturduğundan mediko sosyal hizmet biriminden psikolojik destek hizmeti alan öğrenci verisinin dikkat çekici olduğu düşünülmüş, ülkemizde her üniversitede aktif işleyen mediko sosyal hizmet biriminin olmamasının bu sonucu etkilediği kanısına varılmıştır.

7.5. Çevrimiçi Alışveriş Bozukluğuna İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen “Online alışveriş yapmayı tercih ediyor musunuz?” sorusuna ara sıra veya sık sık cevabı veren katılımcılara ölçek soruları yöneltilmiş olup “hiç tercih etmiyorum.” cevabı veren katılımcılar ölçek sorularını

cevaplandırmamıştır. Bu tespit göz önüne alındığında 394 katılımcıdan %31'inin yani 122 kişinin online alışverişi tercih etmediği görülerek ölçek yorumlaması 272 katılımcı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 10. Çevrimiçi kompulsif alışveriş ölçeği verileri.

Değişkenler	Sayı	Yüzdelik
Alınan Toplam Puanlar		
0-20 arası	94	34,6
21-40 arası	86	31,6
41-60 arası	41	15
61-70 arası	31	11,4
71-80 arası	13	4,8
81-112 arası	7	2,6
Puan ortalaması± Standart sapması	34,79 ± 27,03	
En düşük – En yüksek puan	0-112	

Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği verileri analiz edildiğinde, katılımcılardan 94'ün toplam puanının 0 ila 20, 86'sının 21 ila 40, 41'inin ise 41 ila 60 puan arasında olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin %18,8'inin kompulsif satın alma bozukluğu belirtileri taşıdığı, dolayısıyla online alışveriş bağımlısı olabileceği; %2,6'sının ise bu kapsamda yüksek risk taşıdığı görülmektedir.

7.6.Karşılaştırma Bulguları

Karşılaştırmalı bulgularda; “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği”nin cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, ikamet edilen konutun özellikleri, burs/kredi alma durumu, internette geçirilen zaman, internet kullanım geçmişi, online alışveriş geçmişi ve psikiyatrik tanı alma durumu ile ilişkisi incelenmiştir.

Tablo 11. Cinsiyet ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler				
Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Z	p
Kadın	152	140,63	-1,099	,272
Erkek	119	130,09		

*1 kişinin cinsiyet durumunda diğer seçeneğini işaretlediği görülmektedir.

Online alışveriş tercih eden katılımcılar üzerinden değerlendirilen ölçekte; cinsiyete göre online alışveriş bağımlılığı (kompulsif satın alma bozukluğu) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. ($p > 0,05$). Araştırma verileri

gözetildiğinde online alışveriş tercih eden 272 kişinin de bekar olduğu belirlenmiş olup medeni durum ile online alışveriş bağımlılığı arasındaki ilişki ölçülememiştir.

Tablo 12. Yaş ile online alışveriş bağımlılığı oranlarının karşılaştırması.

Değişkenler			
Yaş	N	Sıra Ortalaması	p
18-23 Yaş Arası	219	136,73	,890
24-30 Yaş Arası	47	137,37	
31-37 Yaş Arası	6	121,25	

Tablo 12. incelendiğinde araştırmaya katılanların yaşı ile online alışveriş bağımlılık oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Araştırmanın üniversite öğrencilerini kapsamaması nedeniyle katılımcıların psikososyal yaşının birbirine yakın olmasının ilgi veriyi doğurabileceği düşünülmüştür.

Tablo 13. Gelir düzeyi ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler			
Gelir	N	Sıra Ortalaması	p
0-500 TL	10	113,75	,111
500-1000 TL	21	114,86	
1000-1500 TL	53	117,40	
1500-2000 TL	51	141,60	
2000-2500 TL	51	139,38	
2500+ TL	86	151,47	

Gelir düzeyleri ile online alışveriş bağımlılığı (kompulsif çevrimiçi satın alma bozukluğu) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 14. İkamet edilen konutun özellikleri ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler			
İkamet Edilen Konut	N	Sıra Ortalaması	p
Aile-Akraba yanı	74	135,93	,420
Devlet yurdu	75	123,39	
Öğrenci Evi	86	141,84	
Özel Yurt	25	150,96	
Diğer (Kendi evi)	12	153,54	

Katılımcıların ikamet ettikleri konut özelliklerine göre “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği” puan değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo 15. Burs/ kredi alma durumu ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler				
Burs Alma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Z	p
Alıyor	172	135,57	-,256	,798
Almıyor	100	138,10		

Tablo 15. İncelendiğinde katılımcıların burs/kredi alma durumları ile “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği” puan değerleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 16. İnternette geçirilen zaman ile online alışveriş karşılaştırması.

Değişkenler			
İnternette Geçirilen Zaman	N	Sıra Ortalaması	p
1 Saatten Az	15	112,03	,012
2-4 Saat Arası	89	120,33	
5-7 Saat Arası	116	139,60	
8-10 Saat Arası	33	156,62	
11 Saat ve Üzeri	19	177,68	

İnternette geçirilen zaman ile online alışveriş tercih etme durumu karşılaştırıldığında; katılımcıların internette geçirdiği zaman ile online alışveriş tercih etme durumu arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 17. İnternet kullanım geçmişi ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler			
İnternette Kullanım Geçmişi	N	Sıra Ortalaması	p
0-5 Yıldır	28	118,75	,472
6-10 Yıldır	144	142,08	
11-15 Yıldır	76	135,46	
16 Yıl ve Daha Fazla Yıl	24	127,00	
0-5 Yıldır	28	118,75	

Tablo 17.’de görüldüğü üzere katılımcıların internet kullanım geçmişi ile “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği” puan değerleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 18. Psikiyatrik tanı durumu ve online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler				
Psikiyatrik Tanısı	N	Sıra Ortalaması	Z	p
Var	57	176	-4,265	,000
Yok	215	126,03		

Katılımcıların psikiyatrik tanı durumları ile online alışveriş bağımlılık oranları arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu; tanısı bulunan katılımcıların, olmayanlara kıyasla daha yüksek oranda çevrimiçi kompulsif satın alma bozukluğu belirtileri taşıdığı dolayısıyla online alışveriş bağımlısı olabileceği görülmüştür ($p<0,01$).

Tablo 19. Online alışveriş geçmişi ile online alışveriş bağımlılığı karşılaştırması.

Değişkenler			
Yaş	N	Sıra Ortalaması	p
Bir ay veya daha kısa süre	35	116,47	,228
Birkaç aydır	47	147,60	
Birkaç yıldır	107	132,18	
Uzun süredir	83	144,23	

Tablo 19.'da katılımcıların online alışveriş geçmişi ile “Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeği” puan değerleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

8. TARTIŞMA

Araştırmada; ülkemizde eğitim alan örgün üniversite öğrencilerinin, online alışveriş bağımlılığının ekonomik göstergelerine etkisi sosyal hizmet bakış açısı ile incelenerek üniversite öğrencilerine tanınan ekonomik hizmet modelleri, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları ve online alışveriş bağımlılığı oranları değerlendirilmiştir. Araştırmaya basit tesadüfi yöntemle katılım sağlayan 394 örgün lisans öğrencisinin, 73 ayrı üniversite ve 52 farklı bölümde eğitim aldıkları, dolayısıyla birbirinden farklı bölge ve sosyal statüde öğrencinin araştırmaya katılım sağladığı görülmektedir.

Araştırmaya Çukurova Üniversitesi (%11,17), Adnan Menderes Üniversitesi (%9,64) gibi üniversitelerden daha fazla katılım sağlandığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan n=394 öğrencinin %48,98'inin kadın, erkek %50,51'inin ve %0,51'inin diğer cinsiyette olduğu; dolayısıyla cinsiyetler arasında değerlendirmeyi etkileyebilecek oranda farklılığın olmadığı görülmektedir. Katılım sağlayan öğrencilerin %81,7'sinin 18-30 yaş arasında ve %95,7'sinin bekar olduğu görülmüş; örgün lisans eğitimine devam eden öğrencilerin psikososyal yaş dilimi nedeniyle ilgi verilere ulaşıldığı düşünülmüştür.

Katılımcıların ikamet ettikleri konut durumları incelendiğinde; %35,3'ünün öğrenci evinde, %27,7'sinin devlet yurdunda, %23,6'sının aile- akrabası yanında, %9,9'unun özel yurttan, %3,6'sının kendi evinde ikamet ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların n=17'sinin evli olduğu göz önüne alındığında ise 3 evli katılımcının kendi evinde ikamet etmediği, yurttan veya aile-akraba yanında örgün lisans eğitimini tamamlamaya çalıştığı verisine ulaşılmıştır. Özel yurttan ikamet eden öğrencilerin genele oranla düşük oranda olduğu gözlenerek, nedenlerinin araştırılabileceği düşünülmüştür. Güldiken ve Özekcioğlu'nun Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde öğrenim gören 905 öğrenci ile gerçekleştirdiği araştırmada katılımcı öğrencilerin yarısından fazlasının öğrenci evinde, kalan yarsının da kamu ve özel sektöre ait yurttan kaldıklarına değinilmektedir (Güldiken & Özekcioğlu, 2004). Araştırma verileri ile karşılaştırıldığında öğrenci evinde kalan öğrencilerin ilgi araştırma verilerine oranla daha düşük düzeyde olduğu ancak Güldiken ve Özekcioğlu'nun araştırmasında aile ve akraba yanında ikamet etme durumunun kategoriye dahil edilmediği görülmüştür.

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları değerlendirildiğinde; %64,5'inin burs/kredi aldığı, burs/kredi alan öğrencilerin %54,3'ünün ise devlet bursundan

faýdalandygy görülmektedir. Katılımcıların %64,5’inin burs/kredi aldıgyı ancak %54,31 devlet bursu, %12,18’inin özel burs aldıgyını belirttiği, dolayısıyla öğrencilerin %1,99’unun burs/krediye dair sorularda tutarlı cevaplar vermediği görülmüştür. Öđrencilerin %29,4’ünün gelirinin 2500 TL üzerinde, %2,8’inin gelirinin ise 0-500 TL arasında olduğu; niversite đrencilerinin %47,2’sinin temel ihtiyaçlarını almakta zorlandığını, %14,5’inin ise gelirinin ihtiyaçlarını hiç karşılamadığını belirttiği görülmektedir. TÜİK 2022 yılı Hanehalkı Tüketim Harcaması incelendiğinde; “Aylık ortalama tüketim harcaması hanehalkı başına 12 bin 159 TL ve eşdeğer fert başına 6 bin 259 TL olarak tahmin edildiği” belirlenmiş olup araştırma verileri incelendiğinde niversite đrencilerinin %70.6’sının 2500 TL’nin altında gelire sahip olduğu, dolayısıyla öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik yoksunluk içerisinde olduğu verisine ulaşılmıştır.

Katılımcıların gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılama durumu incelendiğinde; %39,6’sının “ok azını karşıladığını”, %29,7’sinin “orta derecede karşıladığını”, %14,5’ünün “hiç karşılamadığını” %13,2’sinin “büyük oranda karşıladığını” belirttiği görülmekte olup gelir gider dengesi gözetildiğinde, katılımcıların sadece %3’ünün ihtiyaçlarının hepsini kendi geliri üzerinden karşılayabildiği tespitine ulaşılmıştır. Katılımcıların n=208’inin temel ihtiyaçlarını almakta zorlanmadığı, n=186’sının ise zorlandığını belirttiği görülmektedir. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu “yoksulluk” olarak belirtildiğinden (Ensari, 2010), ğrencilerin %47,2’sinin yoksulluk içerisinde olduğu verisine ulaşılmıştır. Sevüktekin ve arkadaşlarının 2012 yılında Uludağ niversitesi’nden eğitim almakta olan 1148 ğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin %4’ünün ailesinin açlık sınırında, %82’sinin ise yoksulluk sınırının altında olduğu belirtilmektedir (Sevüktekin ve ark., 2012). Bu oran, bu araştırma verilerine oranla benzer doğrultudur.

Araştırmanın veri toplama ve verileri yorumlama süreci arasında geçen zaman diliminin uzun olması ve veri toplama sürecinde gelir hesabında alınan maksimum tutarın 2500 TL üzerinden hesaplanması etkenlerinin; ülkemiz değişen piyasa ekonomisi ve günümüz enflasyon şartlarında, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında verebileceği cevabı etkileyebileceği düşüncesine varılmış olup maddi imkanlara dair soruların araştırmanın sınırlılığını oluşturabileceği kanısına varılmıştır.

Araştırmaya katılan niversite ğrencilerinin %54,6’sının 6-10 yıldır, %26,9’unun 11-15 yıldır, %11,9’unun 0-5 yıldır, %6,6’sının ise 16 yıl ve üzerinde

internet kullanım geçmişinin bulunduğu; %49,24'ünün her gün, %41,88'inin günün çoğu zamanında, %7,87'sinin haftada birkaç kez, %1,02 ise ayda birkaç kez internet kullandığı görülmektedir. Gün içerisinde internet kullanım oranları tetkik edildiğinde; katılımcıların %40,9'unun 5 ila 7 saat, %31,2'sinin 2 ila 4 saat arasında, %5'lik bir kısmının ise 11 saat ve üzerinde internette vakit geçirdiği belirlenmiştir. Öğrencilerin çocukluk çağı sonrasında internet kullanımına başladığı, %41,9'unun günün çoğu zamanında internette vakit geçirdiği ve %58,7'sinin günde 5 saat üzerinde internet kullandığı görülmektedir. Çitçi'nin araştırmasında öğrencilerin % 7'sinin interneti günde 1 saat, % 20'sinin günde 1-3 saat arasında, % 36'sının günde 3-5 saat arasında ve % 36'sının ise günde 5 saat ve üzerinde kullandıklarını belirtmiştir (Çitçi,2018). Bu veriler gözetildiğinde, günümüzde üniversite öğrencilerinin günlük internet kullanım oranlarının arttığı görülmektedir. İnternette gereğinden fazla zaman geçirme ve internette gün içerisinde geçirilen zamanın giderek artmasının internet bağımlılığı adına risk faktörleri olduğu göz önüne alındığında (Dost ve ark., 2021) öğrencilerin %58,7'sinin internet bağımlısı olabileceği düşünülmüştür.

Balcı ve Ayhan tarafından 2007 yılında, “Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım ve Doyumları Üzerine Bir Saha Araştırması” üzerine Selçuk Üniversitesi'nde eğitim alan 487 öğrenci ile gerçekleştirdiği araştırmada; internet kullanım becerisi bakımından katılımcıların %6,6'sının kendisini “yeni başlayan”, %73,5'inin “orta düzey” ve %19,9'unun “uzman” olarak tanımladığı; %33,3'ünün günlük bir saat, %18,3'ünün bir saatten az, %6'sının 5 saat ve üzerinde günlük internet kullanımının olduğu verilerine ulaşıldığı görülmektedir (Balcı & Ayhan, 2007). Koçer'in “Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları” üzerine, 1500 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirdiği araştırmada ise; %51,1'inin her gün internet kullandığı, %1'inin ise internet kullanmadığı; n=147'sinin 4 saatten fazla, n=130'unun 30dk altında, n=450'sinin ise 30dk-1 saat arasında internet kullandığını belirttiği görülmektedir (Koçer, 2012). Bu bulgular, bu araştırmanın verileri ile kıyaslandığında; üniversite öğrencilerinin her gün internete girme oranlarının birbirine yakın olduğu ancak günlük internette geçirilen sürenin günümüz verilerinde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların online alışveriş geçmişleri incelendiğinde %39,3'ünün “birkaç yıldır”, %30,5 “uzun süredir,” %17,5 “birkaç aydır” ve %12,9'unun “bir ay veya daha kısa süredir” online alışverişini tercih ettiği; dolayısıyla %8,9'u haricindeki katılımcıların online alışverişini bir aydan daha uzun süredir tercih ettiği verisine

ulaşılmıştır. Katılımcıların %14,3'ünün "haftada birkaç kez", %10,3'ünün "haftada bir kez" online alışveriş tercih ettiği, %52'lik bir diliminin "ayda birkaç kez veya ayda bir- birkaç ayda bir" online alışverişini tercih ettiği; %4,4 katılımcının gelirinin %75-100'ünü, %12,9 katılımcının ise gelirinin %50-75'ini online alışverişe ayırdığı görülmektedir. Online alışveriş bağımlılığının ihtiyaç dışı kişiyi alışveriş yapmaya sürüklediği, bu nedenle alışveriş sıklığının normale oranla daha dar olduğu, kişinin gelirinin büyük bir kısmını veya tamamını online alışverişe ayırmak zorunda kaldığı bilinmektedir. Online alışverişin günümüzde giderek arttığı göz önüne alındığında katılımcıların %24,6'sının sıklıkla (*haftada birkaç kez, haftada bir kez*) online alışverişini tercih ettiği, online alışveriş yapmayı tercih eden katılımcıların %39,3'ünün birkaç yıldır online alışveriş yapmaya başladığını belirttiği, toplamda %69,5'inin ise online alışverişe Covid-19 pandemisi sonrasında başladığı belirlenmiştir. Bu araştırma verilerinin Danışmaz tarafından 200 katılımcı ile düzenlenen "Covid-19 salgını sürecindeki online alışveriş tercihleri" araştırması verileri ile benzerlik gösterdiği (Danışmaz Telli, 2020) aynı zamanda Grossman ve Brunelle'nin de araştırmalarında; Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan kısıtlamaların, kişileri internet kullanımına ve çevrimiçi alışverişe yönelttiğine değindiği görülmüştür (Brunelle & Grossman, 2022). Online alışveriş bağımlılığında; algılanan yüksek stres düzeyi ile sosyal izolasyon ve yoğun boş zaman arasında makul bir ilişki olduğunu belirten Niedermoser ve arkadaşları da Covid-19 pandemisinin online alışveriş davranışını artırdığına değinmişlerdir (Niedermoser ve ark., 2021).

Katılımcıların %24,21'inin ayakkabı-giyim ürünlerini, %19,39'unun yemek siparişi verdiğini, %13,89'unun kozmetik ürünlerini, %13,07'sinin elektronik aletleri, %12,57'sinin kişisel sağlık ürünlerini, %10,32'sinin market ürünlerini, %3,16'sının mobilya ürünlerini, %2,34'ünün ise kitap-kırtasiye ürünlerini online alışverişinde tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 2022 yılı "TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknoloji Araştırması" incelendiğinde araştırmamız sonuçlarına benzer sıralamada veriye ulaşıldığı, sadece katılımcılarımızın ilgi araştırma katılımcılarına oranla daha yüksek oranda kişisel bakım malzemelerini online kanallarla satın aldığı verisine ulaşılmıştır (<https://data.tuik.gov.tr>, Erişim tarihi: 03.02.2023).

Katılımcıların %84,6'sının kendisini online alışveriş bağımlısı olarak tanımlamadığı, %15,4'ünün ise online alışveriş bağımlısı olduğunu düşündüğü verisine ulaşılmıştır. Araştırmada kullanılan "Çevrimiçi Kompulsif Alışveriş Ölçeğinde" maksimum puanının 112 değer olabileceği, bu değere yaklaşan

katılımcıların yüksek oranda kompulsif çevrimiçi alışveriş bozukluğu sergilediği, dolayısıyla online alışveriş bağımlısı olabileceği değerlendirilmektedir. Ölçek verileri ele alındığında 71 ila 80 puan arasında n=13, 81 ila 112 puan arasında n=7 katılımcının bulunduğu, bu kapsamda öğrencilerin %18,8'inin kompulsif satın alma bozukluğu belirtileri taşıdığı, %2,6'sının ise online alışveriş bağımlılığı adına yüksek risk taşıdığı görülmektedir. Katılımcıların %15,4'ünün kendini online alışveriş bağımlısı olarak değerlendirdiği ancak toplamda %18,8'inin bağımlı olabileceği sonucu, bazı öğrencilerin kompulsif online alışveriş davranışını, bağımlılık olarak değerlendirmedeği düşünülmüştür.

Online alışveriş tercih eden katılımcıların %79'unun herhangi bir psikiyatrik tanısının bulunmadığı, %21'inin ise psikiyatrik tanısının olduğu; %84,2'sinin herhangi bir psikolojik destek veya terapi hizmeti almazken, %15,8'inin ilgi hizmetlerden faydalandığı tespitine ulaşılmıştır. Psikolojik destek veya terapi hizmeti alma sorusunun online alışveriş tercih eden katılımcılara zorunlu tutulması nedeniyle n=394 kişiden toplamda n=272 kişinin ilgi soruyu cevaplandığı görülmüştür. Alışveriş bağımlılığı hakkında yapılan çalışmaların büyük bir kısmında, kişilik bozukluklarının az miktarda da olsa bağımlılığa eşlik ettiğine değinilmiştir. Özellikle Schlosser (1994) kompulsif alışveriş ve kişilik bozuklukları hakkında gerçekleştirdiği araştırmalarda kompulsif alışveriş davranışı gösteren katılımcıların %59'unun kişilik bozukluğu tanısı aldığı, bunlardan %22'sinde OKB, %15'inde borderline kişilik bozukluğu, %15'inde ise çekingen kişilik bozukluğu olduğu (akt. Danışmaz Telli, 2020) bulgusuna rastlanıldığına değinmiş; Krueger (1998) ise kompulsif alışveriş davranışını histrionik ya da narsistik kişilik bozukluğu ile ilişkilendirmiştir (akt. Aydın, 2019). Araştırma kapsamında katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumunun online alışveriş bağımlılık oranları ile karşılaştırılması sonucunda; Schlosser ve Krueger'in araştırmasını (akt. Aydın, 2019; akt. Danışmaz, 2020) destekler nitelikte, online alışveriş bağımlılığı ve psikiyatrik tanısı bulunan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, tanısı bulunan katılımcıların bulunmayan katılımcılara kıyasla daha yüksek oranda online alışveriş bağımlılığı belirtilerini taşıdığı belirlenmiştir.

Birçok araştırmanın bulgularını destekler nitelikte bu çalışmada da cinsiyet ile online alışveriş bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Niedermoser ve ark., 2021, Demirel & Tapan, 2023; Akkaş, 2021). Bu sonuç kadınların daha yüksek oranda online alışveriş bağımlısı olabileceğini belirten, Aydın'ın (2019) ve Bal ve Okay'ın (2022) yapmış olduğu araştırma verilerinin aksini

yansıtmaktadır (Bal & Okay, 2022; Aydın, 2019). Li ve arkadaşları da Çin’de gerçekleştirdikleri araştırmada, kadınların online alışveriş bağımlılığı geliştirme riskinin daha yüksek olduğuna inanıldığına ancak bulgularının cinsiyet ile online alışveriş bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılığın olmadığına değinmişlerdir (Li ve ark., 2023). Zarate ve arkadaşları ise, online alışveriş bağımlılığını “Bergen Alışveriş Bağımlılığı” üzerinden ölçerek, ölçeğin alt maddelerinin genelde kadın ve erkekler arasında eşit olduğuna, sadece ruh hali değişikliği nedeniyle alışveriş tercih etme durumunun erkeklerde daha yüksek düzeyde olduğuna değinmiştir (Zarate ve ark., 2022).

Akkaş, Demirel ve Tapan’ın araştırmasını destekler nitelikte yaşa göre online alışveriş bağımlılığı arasında bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Akkaş, 2021; Demirel & Tapan, 2023). Aydın’ın araştırmasında bireylerin yaşları ile alışveriş yapması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğuna (Aydın, 2019) Shadzad’ın ise 15 ila 30 yaş arasındaki katılımcıların çevrimiçi alışveriş yapmaya daha aşina olduğunu belirttiği görülmüştür (Shahzad, 2015). Bu araştırmanın katılımcıların yaşlarının birbirine yakın olmasının, araştırma sonucunu etkileyebileceği düşünülmüştür.

İnternette geçirilen zaman ile online alışveriş tercih etme durumu karşılaştırıldığında; katılımcıların internette geçirdiği zaman ile online alışveriş tercih etme durumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, internette geçirilen zamanın artması ile çevrimiçi kompulsif satın alma bozukluğu oranlarının arttığı, dolayısıyla internette 11 saat ve üzeri vakit geçiren katılımcıların daha yüksek oranda online alışveriş bağımlılığı riski taşıdığı belirlenmiştir. İlgili verilerin “online sistem üzerinden alışveriş yapmanın günümüzde popüler bir davranış olduğunu ve aşırı sosyal medya kullanımının kompulsif online alışveriş bağımlılığını artırdığını” ifade eden Demirel ve Tapan’ın araştırmasını destekler nitelikte olduğu gözlenmiştir (Demirel & Tapan, 2023).

Online alışveriş bağımlılığı ile katılımcıların gelir düzeyleri, ikamet ettikleri konut özellikleri, burs alma durumları, internet kullanım geçmişi ve online alışveriş geçmişi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Gelir düzeyleri ile online alışveriş tercihi arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması Gününç ve Keskin’in araştırmasını destekler nitelikte (Gününç & Doğan Keskin, 2016); Temel ve Armağan’ın araştırmasına karşıt şekilde olduğu görülmektedir (Armağan & Temel, 2018).

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

TÜİK 2022 yılı Hanehalkı Tüketim Harcaması incelendiğinde; “Aylık ortalama tüketim harcaması hanehalkı başına 12 bin 159 TL ve eşdeğer fert başına 6 bin 259 TL olarak tahmin edildiği” belirlenmiştir. Araştırmamız sonucunda üniversite öğrencilerinin %70.6’sının 2500 TL’nin altında gelire sahip olduğu verisine ulaşılmış olup öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik yoksunluk içerisinde bulunduğu görülmüştür. Öğrencilerin %54,3’ünün Kredi ve Yurtlar Kurumu bünyesinde sağlanan burs veya kredi imkanlarından faydalandığı, %27,7’sinin kamu yurtlarında ikamet ettiği görülmektedir. Ülkemiz değişen piyasa koşullarına göre öğrencilere tanınan maddi imkanların, öğrencilerin ekonomik yoksunluklarını gidermede yetersiz kaldığı, bu alanda yeni politika önerilerine ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin birçoğunun çocukluk dönemi sonrasında internet kullanmaya başladığı, %41,9’unun günün çoğu zamanında internette vakit geçirdiği ve %58,7’sinin günde 5 saat üzerinde internet kullandığı görülmekte olup öğrencilerin %58,7’sinin internet bağımlısı olabileceği verisine ulaşılmıştır. Bu oranın internetin gündelik yaşantımızı etkilemesi ile sürekli artabileceği düşünülerek internet bağımlılığının gelecekte üniversite öğrencileri adına yüksek risk olduğu, ülkemizde bu alanda üniversite öğrencilerinin ve toplumun bilinçlendirilmesi ile önleyici faaliyetler yürütülmesi gerekliliğine ulaşılmıştır.

Online alışveriş yapmayı tercih eden katılımcıların verileri gözetildiğinde Covid-19 pandemi sonrasında online alışveriş tercihinin arttığı belirlenmiştir. Bu durumun salgın nedeniyle alınan önlemler kapsamında evinden çıkamayan öğrencilerin, ihtiyaçlarını karşılamak adına online alışveriş yapmaya yönlendirmesi, online alışverişin her saatte ve konumda yapılabilir olmasının ve ürün çeşitliliğinin öğrenciler tarafından gözlenmesi ve pandemi sonrasında bu tercihlerine devam edilmesi şeklinde oluşabileceği düşünülmüştür. Ayrıca pandemi sürecinde sosyal hayattan izole olan öğrencilerin haz odaklı, yani duygusal tatmin amaçlı da online alışverişe yönelmiş olabileceği (Aliçavuşoğlu & Boyraz, 2019) düşünülmüş, söz konusu durumların yeni bir araştırma ile detaylı bir şekilde değerlendirilebileceği kanısına varılmıştır.

Online alışverişin öğrencilerin ekonomik göstergelerine etkisi adına sağlanan değerlendirmede ise; gelir durumları ile online alışveriş bağımlılığı arasında anlamlı

bir farklılığın olmadığı görülse de öğrencilerin %4,4'ünün gelirin %75'i ile %100'ünü online alışverişe ayırdığı görülmektedir. Gelirinin %100'ünü online alışverişe harcayan öğrencilerin bulunması çarpıcı bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle günümüz teknolojik fırsatları, uyarıcı reklamlar (Yıldırım, 2019), para olmamasına rağmen alışveriş imkanının kredi kartı vasıtasıyla devam edebilmesi, online alışveriş tercihinin artırmaktadır. Bu nedenle ülkemizde “online alışveriş bağımlılığı” adına sağlanan araştırmaların artırılması, davranışsal bağımlılıklar adına alınan önleyici faaliyetlere üniversite öğrencilerinin de dahil edilmesinin toplumun yararına olabileceği kanısına varılmıştır.

Araştırma sonuçları ve öğrencilere sorulan “Sizce üniversite öğrencilerinde maddi yoksunluğun giderilmesi ve/veya alışveriş bağımlılığının önlenmesi adına ülkemizde nasıl bir çalışma geliştirilebilir?” sorusuna verilen yanıtlar ele alınarak; sosyal hizmet bakış açısı ile konu hakkında mikro, mezo ve makro önerilerde bulunulmuştur.

Mikro Düzlemde;

1. Üniversite öğrencilerine yönelik her üniversite bulunan Mediko-Sosyal Hizmet Birimi tarafından “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği”nin üniversite öğrencilerine uygulanması, risk taşıyan öğrenciler ile bireysel müdahale planı doğrultusunda çalışma planlanması,
2. Bağımlılıkla mücadele kapsamında öğrencinin psikiyatri konsültesinin aktif bir şekilde sağlanması ve öğrencinin mediko-sosyal hizmet birimi tarafından takibinin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
3. Online alışveriş bağımlılığı riski taşıyan öğrencilerle bütçe yapma, istek- ihtiyaç analizine göre alışveriş alışkanlıklarını geliştirmeye yönelik ve bireysel çalışmalar gerçekleştirilmesi,

Mezo düzlemde;

1. Bağımlılığın bir aile sorunu olarak ele alındığı (Ögel, 2019) gözetildiğinde, mediko-sosyal hizmet birimi tarafından bağımlılık danışmanlığı seanslarına başlanan öğrencilerin ailelerine yönelik de danışma hatları üzerinden aile danışmanlığı ve psikososyal destek çalışmalarının planlanması,
2. Üniversite öğrencilerine yönelik her üniversitede bulunan Mediko-Sosyal Hizmet Birimi tarafından “Çevrimiçi Kompulsif Satın Alma Ölçeği”nin

üniversite öğrencilerine uygulanması, risk taşıyan öğrenciler ile grup çalışmalarının planlanması,

3. Mediko-Sosyal Hizmet Birimleri tarafından sınıflarda davranışsal bağımlılıklar adına psikodrama faaliyetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi,

Makro düzlemde;

1. Üniversitelerde yer alan mediko-sosyal hizmet birimlerinin öğrencilerinin sosyalleşebileceği ortamlar yaratması adına yeniden yapılandırılarak, birimlerde davranışsal bağımlılık alanında tecrübeli meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman ve psikolog) istihdam edilmesi;
2. Online alışveriş bağımlılığı adına toplumsal bilincin oluşabilmesi için üniversite öğrencilerine gerekli seminer ve eğitim faaliyetlerinin planlanması ve bu kapsamda kamu spotlarının düzenlenmesi;
3. Üniversite öğrencilerine finansal okuryazarlık eğitimleri gerçekleştirilmesi,
4. Üniversite öğrencilerinin ekonomik yoksunluğunun sebeplerinin detaylı bir şekilde araştırılarak, sosyal devlet anlayışı doğrultusunda öğrencilere yeni ekonomik imkanlar sağlanması;
5. Örgün eğitimine devam eden öğrencilerin hepsine aynı tutarda burs/kredi imkanları sağlanması yerine, Kredi ve Yurtlar Kurumu bünyesinde sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi ile öğrencilerin maddi yoksunluğunun araştırılması sonucunda, sosyal ve ekonomik destekleri gözetilerek, öğrenciye özel tutarda burs/kredi imkanları sağlanabilmesi;
6. Davranışsal bağımlılıkla mücadelenin birincil sağlık hizmeti kapsamında ele alınması ve toplumsal sağlığın korunması için aile hekimleri ile multidisipliner çalışma yürütmesi adına Aile Sağlık Merkezlerine sosyal hizmet uzmanı ve psikolog istihdamının sağlanması,
7. Yurt yönetim memurları ve idari personellerine online alışveriş bağımlılığı özelinde davranışsal bağımlılıklar adına gerekli bilinçlendirici faaliyetlerin sağlanması ve ilgili personelle üniversitede yer alan mediko-sosyal hizmet biriminin aktif ve koordineli bir şekilde çalışmasına imkan verilmesi,
8. Mediko-sosyal hizmet birimlerinin davranışsal bağımlılıklar adına danışmanlık hizmeti sürdüren Yeşilay Danışmanlık Merkezleri (YEDAM) ile koordine çalışmalar ve eğitim faaliyetleri planlanması,

Araştırmanın nitel bir çalışma olarak, güncel ekonomik piyasada tekrar gerçekleştirilmesinin sosyal hizmet mesleği adına önemli veriler yansıtabileceği; öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarının da değerlendirmeye dahil edilmesinin öğrencinin ekonomik desteğini anlamak adına daha etkili olabileceği kanısına varılmıştır.

10. KAYNAKÇA

Acar, M. (2006). *Türkiye'de Madde Bağımlılığı ve Gençlik*. [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi].

Akkaş, İ. (2021). Çevrimiçi (Online) *Alışveriş Bağımlılığı Üzerine Araştırma: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Örneği*. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(4), 236-256.

Akkuş, B., & İzci, N. A. (2018). *Sistem Yaklaşımı, Kavramları ve Yönetim*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7), 223-237.

Aksoy, A. (2010). *Seks Bağımlılığı, Sigara, Alkol ve Madde Kullanım bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme* İstanbul: Yeniden Yayınları.

Aktürk, İ. (2019). *Bağımlılık ve Sosyal Hizmet*. Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları içinde (Vol. 1, pp. 65-91). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Aliçavuşoğlu, Ç., & Boyraz, E. (2019). *Takıntılı Tüketim: Tek Ürüne Yönelik Kompulsif Satın Alma Davranışı*. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2). doi:10.33206/mjss.483925

Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Pallesen, S., Bilder, R. M., Torsheim, T., & Aboujaoude, E. (2015). *The Bergen Shopping Addiction Scale: Reliability And Validity Of A Brief Screening Test*. Frontiers in Psychology, 6(1374), 1-11.

Annagür, B. B., & Tamam, L. (2011). *Depresyon Hastalarında Dürtü Kontrol Bozuklukları Eş Tanıları*. Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi, 48(1).

Armağan, E., & Temel, E. (2018). *Türkiye'de Online Kompulsif Alışveriş Davranışı Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(4), 621-653.

Arslan, A. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sivas İli Örneği*. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(2), 63-80.

Aslanoğlu, S., & Korga, S. (2017). *Kredi Kartı Kullanımı ve Kompulsif Satın Alma: Kırıkkale İlinde Bir Uygulama*. İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(1), 148-165.

Ayazoğlu Arıduru, B., Aksu, M., Ünübol, H., & Sayar Hızlı, G. (2019). *Alışveriş Bağımlılığı*. Etkileşim Dergisi (4), 44-64.

Ayazoğlu, B. A., Aksu, M., Ünübol, H., & Sayar, G. (2019). *Alışveriş Bağımlılığı*. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim(4), 44-64.

Aydın, M. (2019). *Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde Alışveriş Bağımlılığı ile Psikolojik Semptomlar ve Kişisel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi: İstanbul).

Bal, F., & Okay, İ. (2022). *İnternet Tabanlı Sorunlu Alışveriş Davranışı: Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı*. Bağımlılık Dergisi, 23(1), 111-120.

Bal, F., & Taşdemir, M. (2019). *Tarihî Kapalı Çarşılarla Alışveriş Merkezleri Literatüründen Bir Bakış*. İnsan ve toplum, 10(2), 1-34.

Balci, Ş., & Ayhan, B. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım ve Doyumları Üzerine Bir Saha Araştırması*. Selçuk İletişim, 5(1), 174-197.

Bayraktar, A. (2015). *Bağlanma Stilleri, Çatışma Eğilimi, Çatışma Çözüm Stilleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki*. [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi:İstanbul].

Bingöl, O. (2015). *Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum*. Mavi Atlas Dergisi (5), 69-77.

Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bozdağ, Y., & Alkar, Ö. (2018). *Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği'nin Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Davranışına Uyarlanması*. Bağımlılık Dergisi, 19(2), 23-34.

Bozdoğan, Ö. F. (2019). *Sosyal Hizmet Uzmanının Bağımlılık Alanında Görev ve Sorumlulukları*. Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları içinde (Vol. 1, pp. 81-91). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Bozkurt, H., Şahin, S., & Zoroğlu, S. (2016). *İnternet Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme*. Çağdaş Tıp Dergisi, 6(3), 235-247.

Brunelle, C., & Grossman, H. (2022). *Predictors of Online Compulsive Buying: The Role of Personality and Mindfulness*. Science Direct, 185.

Buz, S. (2009). *Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması*. Journal of Society & Social Work, 20(1), 53-65.

Carnes, P. (1992). *Don't Call It Love: Recovery From Sexual Addiction*. London: Bantam.

Cengiz, S. A. F. (2011). *Türk Tüketicilere Göre Online (Çevrimiçi) Alışverişin Riskleri ve Yararları*. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 6(22), 3666-3680.

Ceylan, Ç. (2017). *Sosyal Medyanın Tüketim Gücü*. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 1(3).

Crum, R. M., Green, K. M., Amin-Esmaeili, M., Susukida, R., Mojtabai, R., Storr, C. L., . . . Reboussin, A. B. (2022). *The Role Of Mood Disorders In The Progression Of And Recovery From Alcohol And Drug Use Problems: A Latent Transition Analysis*. Science Direct, 238, 1. doi:<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0376871622003039?via%3Dihub>.

Cuppone, D., Gomez, L. J., Erez, P., Cardullo, S., Cellini, N., Sarlo, M., . . . Gallimberti, L. (2021). *The Role Of Repetitive Transcranial Magnetic Stimulation (Rtms) In The Treatment Of Behavioral Addictions: Two Case Reports And Review Of The Literature*. Journal of behavioral addictions, 10(2), 361-370.

Çakır, Ö., & Oğuz, E. (2017). *Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişki*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(1), 418-419.

Çakıroğlu, S., & Soylu, N. (2018). *İnternette Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Türkçe Uyarlama, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması*. Türk Psikiyatri Dergisi, 30(2), 130-141.

Çakmak, S., & Tamam, L. (2020). *Kumar Oynama Bozukluğu*. Zavalı, S. (Eds.), Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleri ile Bağımlılık içinde (Vol. 1, pp. 117-154). Ankara: Grafiker Yayınları.

Çevik Saldıran, T. (2021). *İnternet Bağımlılığında Cinsiyet, Fiziksel Aktivite ve Yaşam Kalitesinin Tahmini Etkileri: Üniversite Öğrenci Örnekleme*. Bağımlılık Dergisi, 22(1), 10-19.

Çifci, E. G. (2009). *Social Work Profession And Social Work Education İn Turkey*. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 1(1), 2063-2065. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.362>.

Çiftçi, H. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı*. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(4).

Çuhacı, G. (2019a). *Bağımlılıkta Sosyal Riskler ve İhtiyaçlar*. Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları içinde (pp. 43-61). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Çuhacı, G. (2019b). *Rehabilitasyon Sürecinde Sosyal Hizmet*. Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları içinde (Vol. 1, pp. 143-155). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Danışmaz, A. T. (2020). *Covid-19 Salgınının Tüketicilerin Online Alışveriş Tercihine Etkisi*. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 9(2), 83-90.

Demirel, A. C., & Tapan, M. G. (2023). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya ve Kompulsif Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12(1), 60-78.

Dinç, M. (2020). İnternet Bağımlılığı Özelinde Yeni Davranışsal Bağımlılıklar. Zavalı, S. (Eds.), *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleri ile Bağımlılık* (Vol. 1, pp. 175-194). Ankara: Grafiker Yayınları.

Dost, A., Kökcü, A., & Aslan, D. (2021). *Hemşirelik Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı*. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 4(3), 393-401.

Duyan, V. (2003). *Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller*. Toplum ve Sosyal Hizmet, 14(2), 1-22.

Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri* (Vol. 2). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Elsayed, W. (2021). *Covid-19 Pandemic And Its Impact On Increasing The Risks Of Children's Addiction To Electronic Games From A Social Work Perspective*. Heliyon, 7(12), 1-16.

Ensari, S. (2010). *TÜİK'in Yoksulluk Analizleri Üzerine*. Maliye ve Finans Yazıları, 1(87), 9-15.

Filiz, Z., & Çemrek, F. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Barınma Sorunlarının Uygunluk Analizi ile İncelenmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 207-224.

Gori, A., Topino, E., & Casale, S. (2022). *Assessment Of Online Compulsive Buying: Psychometric Properties Of The Italian Compulsive Online Shopping Scale*

(COSS). Addictive Behaviors, 129, 107274.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2022.107274>.

Gökmen, E., & Aktaş, N. (2020). *Yeme Bağımlılığı*. Zavalı, S. (Eds.), Sosyal Hizmet ve Tüm Yönleri ile Bağımlılık içinde (Vol. 1, pp. 195- 212). Ankara: Grafiker Yayınları.

Greenfield, D. G. (2022). *Clinical Considerations in Internet and Video Game Addiction Treatment*. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 31(1), 99-119. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chc.2021.09.003>.

Greenfield, D. N. (1999). Virtual Addiction: Sometimes New Technology Can Create New Problems *Running Head: Virtual Addiction*.

Griffiths, M. (1996). *Behavioural Addictions: An Issue for Everybody?* The Journal of Workplace Learning, 8(3), 19-25.

Gupta, S. (2013). A Literature Review Of Compulsive Buying-A Marketing Perspective. *Journal Of Applied Businesss And Economics*, 14(1), 43-48.

Güldiken, N., & Özekicioğlu, H. (2004). *Anadolu Üniversitelerinde Ailelerinden Uzakta Öğrenim Gören Öğrencilerin Barınmaya İlişkin Sorunları*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1), 163-180.

Gününç, S., & Doğan Keskin, A. (2016). *Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı: Belirtiler, Nedenler ve Etkiler*. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 3(3), 339-364.

İkiz, E., Asacı, E., Kaya, Z., & Sakarya, Ö. (2015). *Problemlili İnternet Kullanımının Ailesel Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Güncel Psikiyatri ve Psikonörofarmakoloji Dergisi, 5(2), 8-15.

İncekara, H. İ. (2021). *Yetişkinlerde Kumar Bağımlılığı ile Heyecan Arama ve Öz Kontrol Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi: İstanbul).

İskifoğlu, T. Ç., & İskifoğlu, G. (2020). *Kişiler Arası Bağımlılık Fenomeni Üzerine Bir Derleme*. Cyprus Turkish Journal of Psychology, 2(3), 187-191.

Işık, Ş. (2009). *Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçler*. Coğrafi Bilimler Dergisi, 7(1), 27-37.

Jiang, Z., Zhao, X., & Li, C. (2017). *Self-Control Predicts Attentional Bias Assessed By Online Shopping-Related Stroop In High Online Shopping Addiction Tendency College Students*. Compr Psychiatry, 75, 14-21. doi:10.1016/j.comppsy.2017.02.007.

Kafes, A. Y., Ülker, S., & Sayar, G. H. (2018). *Yeme Bağımlılığı*. Current Addiction Research, 2(2), 54-58.

Kızılok, G. E. (2021). *Cinsel Bağımlılık: Tanımı, Etiyolojisi ve Tedavisi*. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 13(3), 394-411.

Koçer, M. (2012). *Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları*. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (18), 70-85.

Köknel, Ö. (1998). *Alkol ve Madde Bağımlılığı*, Arel, E (Eds.), Bağımlılık içinde, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kuss, D. J. (2016). *Internet Addiction: The Problem and Treatment*. Addictions, 3(2). doi:10.15805/addicta.2016.3.0106.

Küçükyıldız, A. (2022). *Yetişkinlerde Çocukluk Çağı Travması ve Benlik Saygısının İlişki Bağımlılığı Üzerindeki Yordalayıcı Rolü*. [Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi: İstanbul].

Lam, L., & Lam, M. (2017). *The Association Between Financial Literacy And Problematic Internet Shopping In A Multinational Sample*. Addictive Behaviors Reports, 6, 123-127. doi:<https://doi.org/10.1016/j.abrep.2017.10.002>.

Landon, J., Grayson, E., & Roberts, A. (2018). *An Exploratory Study of the Impacts of Gambling on Affected Others Accessing a Social Service*. *Int J Ment Health Addiction*, 16, 573–587.

Lejoyeux, M., & Weinstein, A. (2013). *Chapter 85 - Shopping Addiction*. Academic Press, 1, 847-853. doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-398336-7.00085-1>

Li, S., Wei, F., & Yang, L. (2021). *Time-Of-Day Variations And The Temporal Instability Of Multi-Vehicle Crash Injury Severities Under The Influence Of Alcohol Or Drugs After The Great Recession*. *Analytic Methods in Accident Research*, 32, 100183. doi:<https://doi.org/10.1016/j.amar.2021.100183>.

Lindsey Parnarouskis, M. S., Gearhardt, A., Mason, A., Adler, N., Laraia, B., Epel, E., & Leung, C. (2022). *Association of Food Insecurity and Food Addiction Symptoms: A Secondary Analysis of Two Samples of Low-Income Female Adults*. *Academy of Nutrition and Dietetics*, 122(10), 1885-1892.

Niedermoser, D. W., Petitjean, S., Schweinfurth, N., Wirz, L., Ankli, V., Schilling, H., ... & Walter, M. (2021). *Shopping Addiction: A Brief Review*. *Practice Innovations*, 6(3), 199.

Mandeep, K., Maheshwari, S., & Kumar, A. (2019). *Compulsive Buying Behavior And Online Shopping Addiction Among Health Science Teachers*. *International Journal of Nursing Care*, 7(1), 74-80.

McElroy, S. L., Keck, P. E., & Pope, H. G. (1994). *Compulsive Buying: A report of 20 Cases*. *J Clin Psychiatry* 1, 55(6), 242-248.

Mckim, A. W., & Hancock, S. D. (2013). *Drugs and Behavior An Introduction to Behavioral Pharmacology*. United States of America: Pearson.

Murali, V., Ray, R., & Shaffiullha, M. (2012). *Shopping Addiction*. *Advances in Psychiatric Treatment*, 18(4), 263-269. doi:10.1192/apt.bp.109.007880

Müller, A., Steins-Loeber, S., Trotzke, P., Vogel, B., Georgiadou, E., & Zwaan, M. (2019). *Online Shopping in Treatment-Seeking Patients With Buying-Shopping Disorder*. Science Direct, 94.

Oral, M., & Tuncay, T. (2012). *Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları*. Journal of Society & Social Work, 23(2).

Ögel, K. (2010). *Tutkulu Bağılılıklar, Aşk ve İlişki Bağılılığı* In Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme (pp. 37). İstanbul: Yeniden Yayınları.

Ögel, K. (2019). *Bağılılılık ve Bağılılılık Tedavisini Anlamak* In Bağılılılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları (Vol. 1, pp. 11-14). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Ögel, K., Evren, C., Karadağ, F., & Gürol, T. (2012). *Bağılılılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenilirliği*. Türk Psikiyatri Dergisi, 23(4), 264-273.

Özbesler, C., & Duyan, V. (2010). *Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet*. Eğitim ve Bilim, 34(154).

Özcan, K. (2020). *Cinsel Bağılılılık*. In S. Zavalı (Ed.), Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağılılılık (Vol. 1, pp. 155). Ankara: Grafiker Yayınları.

Özel, A. (2006). *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*. Sosyal Bilimler Dergisi, Dumlupınar Üniversitesi, 16, 317-336.

Özgüven, N. (2011). *Tüketicilerin Online Alışverişe Karşı Tutumları ile Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Analizi*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2011(2), 47-54.

Özkan, Y., & Kılıç, E. (2013). *Ailenin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılama Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 7(30), 25-44.

Pia, M. M., Sarah, G., Ariadne, R.-A., Dahsan, G., Magdalena, C., Erica Chavez, S., . . . Silvia, S. M. (2022). *Trends In Cannabis Or Cocaine-Related Dependence And Alcohol/Drug Treatment In Argentina, Chile, And Uruguay*. International Journal of Drug Policy, 108, 103810. doi:<https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2022.103810>.

Polat, G. (2012). *Madde Bağımlısı Ergenlerin Tedavi Sonrası Toplumla Yeniden Bütünleşme Deneyimleri ve Sosyal Sermaye Yaklaşımı Temelince Sosyal Hizmet Müdahalesi*. [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara].

Potenza, M. N. (2006). Should Addictive Disorders Include Non-substance-related Conditions? *Addiction*, 101, 15-142.

Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D., & Peach, D. (2019). *Sosyal Hizmet Uygulaması İçin Beceri Geliştirmek* (Vol. 1). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Rose, S., & Dhandayudham, A. (2014). *Towards An Understanding Of Internet-Based Problem Shopping Behaviour: The Concept Of Online Shopping Addiction And Its Proposed Predictors*. Journal Of Behavioral Addictions, 3(2), 83-89.

Satıcı, B. (2021). *Sosyal Medya ve Akıllı Telefon Bağımlılığı*. Eryılmaz, A., Deniz, M.A. (Eds.), *Tüm Yönleriyle Bağımlılık içinde* (pp. 24-40). Ankara: Pegem Akademi.

Saydan, R. (2008). *Tüketicilerin Online Alışverişe Yönelik Risk ve Fayda Algılamaları: Geleneksel ve Online Tüketicilerin Karşılaştırılması*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(23), 386-402.

Sevim, A. (2018). *Yetişkinlerde Cinsel Bağımlılık, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Yaşam Doyumu İlişkileri* [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi: İstanbul].

Sevüktekin, M., Nargeleçekenler, M., & Çetin, I. (2012). *Uludağ Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Profil Araştırması*. Uludag Journal of Economy & Society, 31(2).

Sezerel, H., & Gökbulut, Ö. Ö. (2015). *İnternet Bağımlılığı ve Süreçsel Drama: Bir Bağımlılığın Önlenebilir Gelişimi*. Yaratıcı Drama Dergisi, 10(1), 103-116.

Shaffer, J. H., & Kidman, R. (2004). *Gambling and Public Healht*. In J. D. Jon E. Grant, M.D., M.P.H. & M. D. Marc N. Potenza, Ph.D. (Eds.), *Pathological Gambling A Clinical Guide to Treatment* (pp. 3). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Shahzad, H. (2015). *Online Shopping Behavior*. Independent Thesis Advanced Level (Degree of master, Uppsala University).

Sixto-Costaya, A., Castelló-Cogollos, L., Aleixandre-Benavent, R., & Valderrama-Zurián, J. C. (2021). *Global Scientific Production Regarding Behavioral Addictions: An Analysis of The Literature From 1995 to 2019*. Science Direct, 14.

Stănculescu, E., & Griffiths, M. D. (2022). *Social Media Addiction Profiles And Their Antecedents Using Latent Profile Analysis: The Contribution Of Social Anxiety, Gender, And Age*. Telematics and Informatics, 74, 101879. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tele.2022.101879>.

Şamar, B., & Buz, S. (2022). *Bağımlılık Rehabilitasyonunda Sosyal Hizmet Uygulamaları: Erenköy Bahar Modeli*. Bağımlılık Dergisi, 23(2), 221-232.

Tamam, L. (2010). *Dürtü Kontrol Bozukluklarında İlaç Tedavisi*. Temel Psikofarmakoloji Dergisi, 1, 1089-1099.

Tamam, L., Diler, R. S., & Özpoyraz, N. (1998). *Kompulsif Satın Alma: Bir Gözden Geçirme*. Türk Psikiyatri Dergisi, 9(3), 224-230.

Tanhan, F., & Mukba, G. (2014). *Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlama Çalışmasına İlişkin Psikometrik Bir Analiz*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36(36), 179-190.

Tanoto, S., & Evelyn, E. (2019). *Financial Knowledge, Financial Wellbeing, And Online Shopping Addiction Among Young Indonesians*. Jurnal Manajemen dan Kewirausahaan, 21(1), 32-40.

Tarcan- Çabukgil, Y. (2001). *Alışveriş Olgusunun Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi: Bursa Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi: İstanbul].

Tekin, A., Yetkin, A., & Gürsoy, Ç. (2018). *Genç Erişkinlerde Yeme Bağımlılığı ile Dürtüsellik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(4), 171-178.

Tokluoğlu, N. (2019). *Sosyal Çalışma Matrisi*. Bağımlılıkta Sosyal Hizmet Uygulamaları içinde (Vol. 1, pp. 93-107). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Tosun, M. (2020). *Bağımlılık ve Arka Planında Yer Alan Sebepler*. Zavalı, S. (Eds.), Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık içinde (pp. 13-50). Ankara: Grafiker Yayınları.

Trotzke, P., Starcke, K., Müller, A., & Brand, M. (2019). *Cue-induced Craving and Symptoms of Online-Buying-Shopping Disorder Interfere With Performance on The Iowa Gambling Task Modified With Online-Shopping Cues*. Addictive Behaviors, 96, 82-88. doi:10.1016/j.addbeh.2019.04.008.

Tuik. (2022). *Tuik Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, 2022. Retrieved from [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2022-45587#:~:text=Son%2012%20ayda%20İnternet%20kullanan,yılında%20F%2C2%20oldu](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2022-45587#:~:text=Son%2012%20ayda%20İnternet%20kullanan,yılında%20F%2C2%20oldu).

TUİK. (2021). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırması 37437.

Tuncer, L. (2007). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Madde Bağımlılığı İle Mücadelede İç Güvenlik Ve Milli Ahlak Faktörlerinin Yeri ve Önemi Üzerine Bir Deneme* (Elazığ örneği)/An experiment about struggle against drug addiction in inside security and in national ethics factor situation and the importance from republic history till today example of Elazig. (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi).

Turan, N. (2012). *Birey ve Aileler ile Sosyal Hizmet* (Vol. 1). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.

TÜBİSAD. (2020). *Ekonominin Dönüştürücü Gücü: E-ticaret Etki Analizi 2020 Raporu*. Retrieved from <https://www.tubisad.org.tr/tr/guncel/detay/TUBISAD-“Ekonominin-Donusturucu-Gucu-E-ticaret-Etki-Analizi-2020-Raporu-Aciklandi/58/3243/0>

Uygun, M., Özçifçi, V., & Divanoğlu, S. U. (2011). *Tüketicilerin Online Alışveriş Davranışını Etkileyen Faktörler*. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2), 373-385.

Uzarska, A., Czerwiński, S. K., & Atroszko, P. A. (2021). *Measurement Of Shopping Addiction And Its Relationship With Personality Traits And Well-Being Among Polish Undergraduate Students*. Current Psychology, 1-17.

Uzbay, İ. T. (2015). *Madde Bağımlılığı: Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler*: İstanbul Tıp Kitabevi: İstanbul.

Uzunoğlu, A. (2021). *Dijital Oyun ve Bağımlılık*. Yeni Medya Dergisi, 2021(11), 116-131.

Ünal, A. (2020). *Online Alışveriş Nedir*. Retrieved from <https://unalarif.com/yazi/online-alisveris-nedir/>.

Walker, M. B. (1989). *Some Problems With The Concept of "Gambling Addiction": Should Theories of Addiction Be Generalized to Include Excessive Gambling?* Journal of Gambling Behavior, 5(3).

Winston, G. C. (1980). *Addiction And Backsliding: A Theory Of Compulsive Consumption*, Economic Behavior & Organization, 1(4), 295-324.

Yaman, Ö. M., & Karaman, H. (2020). *Sosyal Hizmetin Bağımlılık Alanındaki Rolü*. Zavalı, S (Eds.), Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleri ile Bağımlılık içinde (Vol. 1, pp. 299-318.). Ankara: Grafiker Yayınları.

Yanardağ, M. Z., Bilge, M., & Yanardağ, U. (2020). *Davranış Bağımlılığına Sahip Müracaatçılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerine Bir Tartışma*. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(4), 551-560.

Yararbaş, G. (2020). *Sigara ve Tütün Bağımlılığı*. Zavalı, S. (Eds.), Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleri ile Bağımlılık içinde (Vol. 1, pp. 71-84). Ankara: Grafiker Yayınları.

Yeşildal, A., Oğuz, G., Güven, M., Sungur, M. Z., & Üstünoğlu, İ. (2014). *Sigara Bağımlılığı Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisi*. Bağımlılık Dergisi, 15(2), 76-84.

Yetkinoğlu, D. (2021). *Davranışsal Bağımlılıklar En Çok Genç ve Ergenleri Etkiliyor*. Yeşilay Dergisi, 1053, 20-23.

Yıldırım, L. C. (2019). *Tüketim Alışkanlıkları ve Alışveriş Bağımlılığının Psiko-Sosyal Nedenleri ve Sonuçları: Tunceli İli Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Munzur Üniversitesi].

Yılmaz, Ş. (2019). *Karadeniz Bölgesinde Alışveriş Bağımlılığı Olan Bireylerin Psikolojik Semptomları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi: İstanbul].

Yılmaz, T., Gizem, İ., & Avcı, F. M. (2022). *Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Ölçeğinin Türkçe Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi*. Bağımlılık Dergisi, 23(2), 1-1.

Yorgancıoğlu, A., & Esen, A. (2000). *Sigara Bağımlılığı ve Hekimler*. Toraks Dergisi, 1(1), 90-95.

Young, K. S. (2004). *Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences*. American Behavioral Scientist, 48, 402-441.

Zarate, D., Fullwood, L., Prokofieva, M. (2022). *Problematic Shopping Behavior: An Item Response Theory Examination of the Seven-Item Bergen Shopping Addiction Scale*. Int J Ment Health Addiction. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00844-8>

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. A. B. Aykara, A. Çakar, B. Y. vd., (Çev. Eds.). Ankara: Nika Yayınevi.

Zavalsız, Y. S. (2020). *Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Zhang, J., Bai, Z., Wei, J., Yang, M., & Fu, G. (2019). *The Status Quo Of College Students' Online Shopping Addiction And Its Coping Strategies*. International Journal of Psychological Studies, 11(2), 88-93.

Zhaocai, J., Xiuxin, Z., & Cancan, L. (2017). *Self-Control Predicts Attentional Bias Assessed By Online Shopping-Related Stroop In High Online Shopping Addiction Tendency College Students*. Comprehensive Psychiatry, 75, 14-21. doi:<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2017.02.007>.

<https://ihh.org.tr/haber/turkiyede-10-milyon-madde-bagimlisi>, Erişim tarihi: 06.01.2021, Erişim tarihi: 20.03.2022.

[http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUBİM/2021-Türkiye
Uyusturucu-Raporu.pdf](http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUBİM/2021-Türkiye%20Uyusturucu-Raporu.pdf) Erişim tarihi: 20.03.2022.

11. EKLER

EK A. (Tez Konusu Değişikliği Onayı)

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-74547675-302.14.01-242752
Konu : Buse KARADELİ ÇAKMAK'ın Tez
Konusu Hk.

04.02.2022

SBE SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz 03.02.2022 tarih ve 5/12 sayılı yönetim kurulu toplantısında, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Buse KARADELİ ÇAKMAK'ın 28.07.2021 tarih ve 22/14 sayılı yönetim kurulunda belirlenen "Aile İçi Şiddetin Yetişkin Bağlanma Stillerine ve Şiddet Döngüsüne Etkisi; Tavas Örneği" başlıklı tez konusunun etik kurul onayı ile birlikte (etik kurul gerekli ise) "Sosyal Hizmet Perspektifinden Online Alışveriş Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Olan Etkisinin İncelenmesi" olarak değiştirilmesine OY BİRLİĞİ ile karar verildi.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim

Prof. Dr. Ömer TETİK
Enstitü Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BSE883EVUH Pin Kodu: 53482

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4049&eD=BSE883EVUH&eS=242752>

Adres: Tın Fakültesi Dekanlığı Zemin Kat Uncubozköy Kampüsü Manisa

Bilgi için: Çisem Tutan

Üniversite Kalite Güvencesi

EK B. (Etik Kurul Onayı)

T.C.
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Tıp Fakültesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu
Karar Formu

KARAR TARİHİ / NO	07/12/2022 / 20.478.406 / 1594						
ARAŞTIRMANIN ADI	Sosyal Hizmet Perspektif Online Alışveriş Bağımlılığının Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Olan Etkisinin İncelenmesi						
SORUMLU ARAŞTIRMACI	Doç.Dr. Şeyda Yıldırım-Sosyal Hizmet Bölümü						
ARAŞTIRMA EKİBİ	Sosyal Çalışmacı Buse Karadeli Çakmak						
ARAŞTIRMANIN NİTELİĞİ	UZMANLIK TEZİ ☐	YÜKSEK LİSANS-DOKTORA-TEZİ ☒	AKADEMİK AMAÇLI ☐				
DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	21/11/2022 / Tarih ve 432015 Sayılı; araştırma dosyası						
KARAR BİLGİLERİ	Araştırma dosyası incelenmiş, bilimsel ve etik açıdan UYGUN olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir. Araştırma tamamlandığında "araştırma sonuç raporunu" ve makale olarak yayımlandığında, makalenin tam metin bir kopyasının Etik Kurula sunulması gerekmektedir.						
Üniversite/Okul/Bölge		Araştırma ile İlgili Olan Üye	Toplantıya Katılanlar Üye	Üniversite/Okul/Bölge		Araştırma ile İlgili Olan Üye	Toplantıya Katılanlar Üye
Prof. Dr. Murat DEMET Psikiyatri AD		☐	☒	Doç. Dr. Kadir YILDIZ Spor Bilimleri Fakültesi		☐	☐
Prof. Dr. Beyhan Cemil ÖZYURT Halk Sağlığı AD		☐	☐	Dr. Öğr. Üyesi Murat AKSU Tıp Tarihi ve Etik AD		☐	☐
Prof. Dr. Zeliha ÖNÜLÜ FTR AD.		☐	☐	Doç. Dr. Nurgül Güngör TAŞANLI Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü		☐	☐
Prof. Dr. Tuğba ÇAVUŞOĞLU Farmakoloji AD		☐	☐	Mukadder YILMAZER Avukat		☐	☒
Doç. Dr. Aygen Türedi Yıldırım Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD		☐	☐	Sivil Üye Hüseyin TUNÇAY		☐	☐
Doç. Dr. Cumhur Murat TULAY Göğüs Cerrahisi AD		☐	☐			☐	☐
Etik Kurulumuzun kararı yukarıda belirtilmiştir. Araştırmanız Herhangi Bir Aşamada Etik Kurulumuzun "İzleme – Denetleme" Görevi Gereği Lüzumu Halinde Haberli / Habersiz Olarak Denetlenebilir. Araştırma Başvuru Formunun Taahhütname – Bölüm E kısmında belirtilmiş olan hususların dikkate alınarak istenilen bilgilerin Etik Kurulumuza zamanında iletilmesi konusunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.							

Prof. Dr. Murat DEMET
BAŞKAN

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek C. (Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Ölçeği)

Lütfen her madde için sizi en iyi tanımlayan yanıtları işaretleyiniz. Maddelere son 12 aydaki düşünceleriniz, duygularınız ve eylemlerinizi baz alarak cevap veriniz. Her cümlenin karşısında bulunan;

(0)- Tamamen Katılmıyorum

(1)- Katılmıyorum

(2)- Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum

(3)- Katılıyorum

(4)- Tamamen Katılıyorum

	0	1	2	3	4
KOMPULSİF ÇEVİRİMİÇİ SATIN ALMA ÖLÇEĞİ (KÇSA)					
1. İnternette alışveriş yapmak hayatımdaki en önemli şeydir.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Her zaman internette alışveriş yapmakla ilgili düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3. İnternette alışveriş yapmayı düşünürken ya da planlarken çok fazla zaman harcıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4. İnternette alışveriş yapmayla ilgili düşünceler aklıma gelir.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Bazen daha iyi hissetmek için çevrimiçi alışveriş yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Bazen ruh halimi (duygu durumumu) değiştirmek için internette alışveriş yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Kişisel problemleri unutmak için internette alışveriş yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Suçluluk, kaygı, çaresizlik, yalnızlık ve/veya depresyon hislerimi azaltmak için internette bazı şeyleri satın alırım.	☐	☐	☐	☐	☐
9. O kadar fazla internette alışveriş yapıyorum ki günlük yükümlülüklerim (ör. okul ve iş) olumsuz etkileniyor.	☐	☐	☐	☐	☐
10. İnternette alışveriş yapmam sebebiyle hobilerime, boş zaman etkinliklerime, iş/okul ya da egzersizlerime daha az öncelik veririm.	☐	☐	☐	☐	☐
11. İnternette alışveriş yapmam sebebiyle sevgilimi/eşimi, ailemi ve arkadaşlarımı ihmal ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
12. İnternette alışveriş yapmam sebebiyle genellikle diğerleriyle konuşmalarım tartışmayla biter.	☐	☐	☐	☐	☐
13. İnternette alışveriş yapmak için kendimde artan bir eğilim hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
14. İnternette planladığımdan çok daha fazla alışveriş yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Eskiden olduğu gibi doyuma ulaşmam için gittikçe daha fazla miktarda internette alışveriş yapmak zorunda hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
16. İnternette alışveriş yapmak için gittikçe daha fazla zaman harcıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17. İnternette alışveriş yapmayı azaltmaya yönelik başarısız denemelerim oldu.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Başkaları tarafından internette alışveriş yapmayı azaltmam gerektiği söylendi.	☐	☐	☐	☐	☐

19. İnternette alışveriş yapmayı azaltmaya karar verdim ama henüz başaramadım.	☐	☐	☐	☐	☐
20. İnternette alışveriş yapmayı bir süreliğine kısıtlamayı başardım ama sonra bu alışkanlığım nüksetti.	☐	☐	☐	☐	☐
21. İnternette alışveriş yapmam engellenirse strese girerim.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Bazı sebeplerden dolayı internette alışveriş yapmam engellenirse, huysuz ve hırçın olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Bazı sebepler internette alışveriş yapmamı engellerse kendimi kötü hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Son internet alışverişimin üzerinden zaman geçtiyse, çevrimiçi alışveriş yapmak için güçlü bir dürtü hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
25. İnternette o kadar çok alışveriş yaparım ki, parasal sorunlara sebep olur.	☐	☐	☐	☐	☐
26. İnternette o kadar çok alışveriş yaparım ki, psikolojik sağlığıma bozar.	☐	☐	☐	☐	☐
27. İnternette alışveriş yapma sorunum hakkında o kadar çok endişelenirim ki, bazen beni uyku tutmaz.	☐	☐	☐	☐	☐
28. İnternette yaptığım alışveriş yüzünden vicdanen rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐

EK D. (Ölçek Kullanım İzni)

Ozden Yalcinka... 31.10.2022

Alıcılar: ben ▾

Merhaba Buse,

ölçeği kullanmanızdan memnuniyet duyarım. Ölçek makalesi ektedir.

İyi çalışmalar

Prof. Özden YALÇINKAYA ALKAR, PhD

Ankara Yıldırım Beyazıt University

Faculty of Human and and Social Sciences

Department of Psychology

Esenboğa Campus Çubuk

Ankara, 06810, Turkey

Prof. Dr. Özden YALÇINKAYA ALKAR, PhD

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Psikoloji Bölümü

Esenboğa Yerleşkesi Çubuk

Ankara, 06810, Türkiye

EK E. Araştırmacı Tarafından Hazırlanan Sorular

TANITICI ÖZELLİKLER
1. Adınız Soyadınız:.....
2. Yaşınız:.....
3. Cinsiyetiniz: • ₁ Kadın • ₂ Erkek • ₃ Diğer
4. Medeni Durumunuz: • ₁ Evli • ₂ Bekar
5. Öğrenim düzeyiniz: • ₁ Örgün Lisans
6. Eğitim Aldığınız Üniversite:
7. Bölümünüz:
8. İkamet Ettiğiniz Konutun Özellikleri: • ₁ Devlet Yurdu • ₂ Özel Yurt • ₃ Öğrenci Evi • ₄ Aile- Akraba Yanı • ₅ Diğer (.....)
9. Burs Alma Durumunuz: • ₁ Evet • ₂ Hayır • ₁ Devlet • ₂ Özel
10. Aylık Geliriniz: • ₁ 0-500 TL • ₂ 500-1000 TL • ₃ 1000-1500 TL • ₄ 1500-2000 TL • ₅ 2000- 2500 TL • ₆ 2500 TL üzeri
11. Sızce Geliriniz, Giderinizi Hangi Oranda Karşılıyor? • ₁ Hiç Karşılıyor • ₂ Çok Azını Karşılıyor • ₃ Orta Derecede Karşılıyor • ₄ Büyük Oranını Karşılıyor • ₅ Hepsini Karşılıyor
12. Temel İhtiyaçlarınızı Almakta Zorlanıyor Musunuz? • ₁ Evet • ₂ Hayır
13. Maddi Destek Alma Durumunuz: • ₁ Destek Almıyorum • ₂ Ailemden Destek Alıyorum • ₃ Sosyal Çevre- Arkadaşlarımdan Destek Alıyorum • ₄ Çalışıyorum • ₅ Diğer (.....)
14. İnternet Kullanım Geçmişiniz: • ₁ 0-5 yıldır kullanıyorum • ₂ 6-10 yıldır kullanıyorum • ₃ 11-15 yıldır kullanıyorum • ₄ 16 yıl veya daha fazla süredir kullanıyorum
15. İnternete Giriş Sıklığınız: • ₁ Günün Çoğu Zamanı • ₂ Her Gün • ₃ Haftada Birkaç Kez • ₄ Ayda Birkaç Kez
16. Gün İçinde İnternette Geçirilen Zaman: • ₁ 1 saatten az • ₂ 2-4 saat • ₃ 5-7 saat • ₄ 8-10 saat • ₅ 11 saat ve üzeri
17. Online Alışverişi Tercih Etme Durumunuz: • ₁ Evet • ₂ Hayır
17.1. Online Alışveriş Geçmişi: • ₁ Bir ay veya daha kısa süredir • ₂ Birkaç aydır • ₃ Birkaç yıldır • ₄ Uzun yıldır
17.2. Online Alışveriş Sıklığınız: • ₁ Her Gün • ₂ Haftada birkaç kez • ₃ Haftada Bir Kez • ₄ Ayda Birkaç Kez • ₅ Ayda bir veya birkaç ayda bir
18. Online Alışverişte Daha Çok Tercih Ettiğiniz Ürünler • ₁ Ayakkabı-Giyim • ₂ Kozmetik • ₃ Kişisel Sağlık • ₄ Elektronik Aletler • ₅ Market Alışverişi • ₃ Yemek • ₄ Mobilya • ₅ Diğer (.....)
19. Gelirinizin ne kadarlık bir kısmını online alışverişe ayırmaktasınız? • ₁ %0- %25 • ₂ %25-%50 • ₃ %50-%75 • ₄ %75-%100
20. Online alışveriş bağımlısı olduğunuzu düşünüyor musunuz? • ₁ Evet • ₂ Hayır
21. Bu bağımlılıkla nasıl baş ediyorsunuz?
22. Herhangi bir psikolojik rahatsızlığınız var mı? (Evet ise 19. Soruyu yanıtlayınız.) • ₁ Evet • ₂ Hayır
23. Psikolojik destek/terapi alıyor musunuz? • ₁ Evet • ₂ Hayır
24. Nereden psikolojik destek alıyorsunuz? • ₁ Sosyal Hizmet Merkezi • ₂ Özel Klinik Psikolog • ₃ Özel Psikiyatrist • ₄ Aile Danışma Merkezleri • ₅ Aile Danışma Merkezleri • YEDAM • Hastane • Diğer (.....)

EK F. Orijinallik Raporu

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu
Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Başkanlığı'na

Tez Adı: Sosyal Hizmet Perspektifinden Online Alışveriş Bağımlılığının Üniversite
Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Olan Etkisinin İncelenmesi

Tezime ilişkin 04/07/2023 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza
04.07.2023

Adı Soyadı :Buse KARADELİ ÇAKMAK
Öğrenci No : 191358009
Anabilim Dalı :Sosyal Hizmet
Programı :Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.
Doç.Dr. Şeyda YILDIRIM

Açıklamalar

- 1-Tez Çalışması Orijinallik Raporu (TÇÖR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneceiler tarafından alınır.
- 2-Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başanlı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇÖR alınır.(400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)
- 3-TÇÖR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.
Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.
- 4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın sürecenmesinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
- 5-İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir; aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süreç gerektirecektir.
- 6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı," raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formuna işlenir.
- 7- Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.

12. ÖZGEÇMİŞ

ADI	Buse	SOYADI	KARADELİ ÇAKMAK
------------	------	---------------	--------------------

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora/Uzmanlık		
Yüksek Lisans		
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi	2016

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (Yıl – Yıl)
Sosyal Çalışmacı - ASDEP	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	2017-

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama	Konuşma	Yazma
İngilizce	Orta	Orta	Orta

Yabancı Dil Sınav Notu								
YDS/e YDS	YÖKDİL	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE
	55							

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma Becerisi
Microsoft Office	İyi
Ibm Spss Statistics	İyi
EndNote	İyi